

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI GÖÇLER BAĞLAMINDA
YURTTAŞLIK VE KİMLİĞİN DEĞİŞEN ANLAMI
(MARMARİS ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ÇAĞLAR ÖZBEK**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. MUAMMER TUNA**

**AĞUSTOS, 2008
MUĞLA**

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇLER BAĞLAMINDA YURTTAŞLIK VE KİMLİĞİN
DEĞİŞEN ANLAMI
(MARMARİS ÖRNEĞİ)

ÇAĞLAR ÖZBEK

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 08.09.2008
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 19.08.2008

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muammer TUNA
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nurgün OKTİK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Aslan EREN

AĞUSTOS, 2008
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Çağlar ÖZBEK'in "*Uluslararası Göçler Bağlamında Yurttaşlık ve Kimliğin Değişen Anlamı (Marmaris Örneği)*" adlı tezini incelemiş ve aday ...../...../..... tarihinde saat ..... 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna ..... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Muammer TUNA

Üye
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

Üye
Doç. Dr. Nurgün OKTİK

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “*Uluslararası Göçler Bağlamında Yurttaşlık ve Kimliğin Değişen Anlamı (Marmaris Örneği)*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....
Çağlar ÖZBEK
İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ÖZBEK

Adı : Çağlar

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Uluslararası Göçler Bağlamında Yurttaşlık ve Kimliğin Değişen Anlamı (Marmaris Örneği)

Y. Dil : Changing Meaning of Citizenship and Identity Within the Context of International Migrations (A Case Study of Marmaris)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Fen-Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : TUNA, Muammer

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Yeni Uluslararası Göçler
2. Yurttaşlık
3. Kimlik

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Uluslararası Göç
2. Yurttaşlık
3. Ulus-Devlet
4. Kimlik
5. Çokkültürlülük

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.

1. International migration
2. Citizenship
3. Nation-State
4. Identity
5. Multiculturalism

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	X
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : ...../...../.....

ÖZET

ULUSLARARASI GÖÇLER BAĞLAMINDA YURTTAŞLIK VE KİMLİĞİN DEĞİŞEN ANLAMI (MARMARİS ÖRNEĞİ)

Çağlar ÖZBEK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Muammer TUNA

Ağustos, 2008

İçinde bulunduğumuz yüzyılın en dikkat çeken konularından biri olan uluslararası göçler, yaşanan hızlı toplumsal değişim/dönüşümlerle beraber yeni boyutlar kazanmaktadır. Yaşanan bu değişim birçok toplumsal kuruma ve sisteme de etkide bulunmaktadır. Uluslararası göçlerin kazandığı bu yeni boyut, yurttaşlık kurumunun ulus-devlete bağlı olan değişimleri ve tüm bunların bireylerin kimlik kurguları üzerindeki etkileri gün geçtikçe üzerinde daha fazla tartışılmayı gerektirmektedir.

Önemli bir turizm yöreni olarak Marmaris'e yerleşen yabancı göçmenlerin, bu göç hareketiyle birlikte yurttaşlık algılarında ne gibi değişimler ve dönüşümlerin oluştuğu ve göçmenlerin önemli bir aidiyet faktörü olan kimlik kurgularının hangi boyutlarda şekillendiği, konu açısından önemli noktaları oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Uluslararası Göç, Ulus-Devlet, Yurttaşlık, Kimlik, Çokkültürlülük.*

ABSTRACT

CHANGING MEANING OF CITIZENSHIP AND IDENTITY WITHIN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL MIGRATIONS (A CASE STUDY OF MARMARIS)

Çağlar ÖZBEK

M. S. Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Muammer TUNA

August, 2008

International migrations related to the rapid social change and transformations have become one of the most discussing issues in the social sciences with different dimensions in recent decades. These changes inevitably influence many social institutions and social systems. This new aspect of international migrations, citizenship as an “institution” and changing structure of it due to nation-state and affects of all these changes over individual identity construction needs more debate and analysis.

Foreign settlers’ changing structure of identity construction and citizenship formation after their migration to Marmaris are significant issues that are discussed in this thesis.

Keywords: *International Migration, Nation-State, Citizenship, Identity, Multiculturalism.*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLOLAR DİZİNİ.....	iii
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ	1
KISIM I. ULUSLARARASI GÖÇLER BAĞLAMINDA YURTTAŞLIK VE KİMLİK SORUNSALI.....	5
BÖLÜM 1. KÜRESELLEŞME, ULUSLARARASI GÖÇLER VE ULUS-DEVLETİN DEĞİŞEN ANLAMI	5
1.1. Küreselleşme ve Uluslararası Göçlerin Yeni Biçimleri	5
1.2. Modern Bir Örgütlenme Biçimi: Ulus-Devlet	8
1.3. Yeni Göç Hareketleri	13
1.4. Emekli Göçleri	19
1.5. Çokkültürlülük/Çokkültürcülük	26
1.6. Türkiye ve Uluslararası Göçler	36
BÖLÜM 2. YURTTAŞLIK VE ULUSLARARASI GÖÇLER.....	40
2.1. Yurttaşlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi.....	40
2.2. Uluslararası Göçlerin Yurttaşlık Kurumu Üzerine Etkileri	49
BÖLÜM 3. YENİ DÜZENDE KİMLİK SORUNSALI.....	56
3.1. Göçmen Kimliğinin Yeniden Sorgulanması	57
3.2. Bir Kimlik Oluşturma Projesi: Avrupa Birliği Yurttaşlığı.....	60
3.3. Yabancıdan Yerliye veya Turistten Yurttāşa	67
KISIM II. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	71
BÖLÜM 4. YÖNTEMSEL MODEL.....	71
BÖLÜM 5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
5.1. Araştırmanın Temel Soruları ve Demografik Özellikler	78
5.2. Yaşama Mekânları	98
5.3. Türkiye’de Yaşamayı Tercih Etme Nedenleri	101
5.4. Göçmen Kimliğinin Tanımlanma Biçimleri	106

5.5. Derinlemesine Mülakat (Görüşme) Sonuçları	110
BÖLÜM 6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	117
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	131
Ek 1. Anket Soru Formu	131
Ek 2. Derinlemesine Görüşme (Mülakat) Soru Formu	141
Ek 3. İller Bazında İlk 10 Grafikleri (TKGM verileri)	144
Ek 4. Muğla İli Bazında İlk 10 Grafikleri (TKGM verileri)	145
Ek. 5. İnternet-Gazete Haberleri 1	146
Ek. 6. İnternet-Gazete Haberleri 2	150
Ek. 7. İnternet-Gazete Haberleri 3	152

TABLOLAR DİZİNİ

<i>Tablo 1. Kişi Sayısına Göre Ülkeler Bazında Türkiye’de Mülk Sahibi Olan Yabancı Uyraklı Vatandaşların Sayısı.....</i>	22
<i>Tablo 2. Kişi Sayısına Göre En Çok Taşınmaz Edinilen 10 İl, Taşınmaz ve Kişi Sayısı.....</i>	22
<i>Tablo 3. Göç Alan Ülkelerdeki Göçmen Adaptasyonunu Analiz Etmek İçin Kullanılan Üç Kavram.....</i>	33
<i>Tablo 4. Farklı Toplumsal Yapılarda Vatandaşlık Gelenekleri.....</i>	45
<i>Tablo 5. Olası İki Avrupa Birliği Kurgusu.....</i>	61
<i>Tablo 6. Yabancılık, Yurttaşlık Haklarına Sahip Olma ve Yurttaşlık.....</i>	65
<i>Tablo 7. Yaş.....</i>	78
<i>Tablo 8. Cinsiyet.....</i>	78
<i>Tablo 9. Aylık Gelir Durumu.....</i>	79
<i>Tablo 10. Milliyet.....</i>	80
<i>Tablo 11. Vatandaşlık.....</i>	80
<i>Tablo 12. Din.....</i>	81
<i>Tablo 13. Eğitim Seviyesi.....</i>	82
<i>Tablo 14. Medeni Durum.....</i>	82
<i>Tablo 15. Meslek.....</i>	83
<i>Tablo 16. Şu andaki işiniz.....</i>	84
<i>Tablo 17. Birlikte Olduğunuz Kişinin Milliyeti.....</i>	84
<i>Tablo 18. Türklerle yapılan evlilikleri destekliyorum.....</i>	85
<i>Tablo 19. Çocuğunuz Var Mı?.....</i>	86
<i>Tablo 20. Türkiye’de Mülkünüz Var Mı?.....</i>	86
<i>Tablo 21. Hangi Tür Mülke Sahipsiniz?.....</i>	86
<i>Tablo 22. Ne Kadar Süredir Burada Yaşıyorsunuz?.....</i>	87
<i>Tablo 23. Ortalama kaç ay burada kalıyorsunuz?.....</i>	88
<i>Tablo 24. Türk kültürünü ve geleneklerini öğrenmek istiyorum.....</i>	89
<i>Tablo 25. Türkiye’de kendimi güvenli ve rahat hissediyorum.....</i>	90
<i>Tablo 26. Günlük hayatta, ev içinde ya da dışarıda herhangi bir güvenlik problemi ile karşılaşabileceğimi düşünüyorum.....</i>	90

<i>Tablo 27. Türkiye’de yasalar ve güvenlik etkili bir şekilde uygulanmaktadır.....</i>	<i>92</i>
<i>Tablo 28. Türkiye’de yasalar ve kanunlar yabancılara adil bir şekilde uygulanmaktadır.....</i>	<i>92</i>
<i>Tablo 29. Yerel kamu bürokrasisi yabancılara adaletli bir şekilde uygulanmaktadır.....</i>	<i>92</i>
<i>Tablo 30. Türkiye’de çevremdeki yabancıların düzenlediği sosyal aktivitelere katılıyorum.....</i>	<i>93</i>
<i>Tablo 31. Türkiye’de çevremdeki yerel halkın düzenlediği sosyal aktivitelere katılıyorum.....</i>	<i>94</i>
<i>Tablo 32. Türkiye’deki belediye hizmetleri yeterli düzeydedir.....</i>	<i>95</i>
<i>Tablo 33. Türkiye’deki sağlık kurumları/hizmetleri yeterli düzeydedir.....</i>	<i>95</i>
<i>Tablo 34. Türkiye’de eğitim sistemi etkili bir şekilde uygulanmaktadır.....</i>	<i>96</i>
<i>Tablo 35. Türk komşularınız ya da arkadaşlarınızla herhangi bir problem yaşadınız mı?.....</i>	<i>97</i>
<i>Tablo 36. Eğer cevabınız evet ise, bu problemler din/milliyet/yaşam biçimi, vb. farklılıklarına mı dayanıyor?.....</i>	<i>97</i>
<i>Tablo 37. Türkiye’deki yasal statünüz nedir?.....</i>	<i>98</i>
<i>Tablo 38. Ne tür bir evde yaşıyorsunuz?.....</i>	<i>99</i>
<i>Tablo 39. Komşumun benimle aynı milliyetten/dinden olmasını tercih ederim.....</i>	<i>100</i>
<i>Tablo 40. Komşumun benimle aynı milliyet/din/yaşam biçimine sahip olması önemli değildir.....</i>	<i>100</i>
<i>Tablo 41. Genel olarak Türkiye’de yaşamaktan memnunum.....</i>	<i>102</i>
<i>Tablo 42. Güçlü sosyal ilişkiler Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemlidir.....</i>	<i>103</i>
<i>Tablo 43. Çevresel faktörler Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemlidir.....</i>	<i>103</i>
<i>Tablo 44. Ekonomik göstergeler ve iş imkânları Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemli faktörlerdir.....</i>	<i>104</i>
<i>Tablo 45. Türk toplumunun geleneksel kültürü Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemli bir faktördür.....</i>	<i>105</i>
<i>Tablo 46. Kendi kültürüm/dinim/milliyetim/yaşam biçimim ile Türkiye toplumunun kültürü/dini/milliyeti/yaşam biçimi arasındaki fark, Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemli bir faktör değildir.....</i>	<i>105</i>
<i>Tablo 47. Milliyet Temelli Tanımlamalar.....</i>	<i>108</i>

<i>Tablo 48. Etnisite Temelli Tanımlamalar.....</i>	<i>108</i>
<i>Tablo 49. Din Temelli Tanımlamalar.....</i>	<i>109</i>
<i>Tablo 50. Diğer Tanımlamalar.....</i>	<i>109</i>

ÖNSÖZ

Akademi içindeki her süreç oldukça sancılı, ancak kabul etmek gerekir ki tez yazma süreci hepsinden çok daha tahrip edici. Bilginin her türüne ulaşırkenki duyulan heyecan, o bilgiyi kendi deneyimlerinize aktarma süreci ve ortaya çıkardığınız çalışmayı diğerleriyle paylaşmak isteği günlük pratiklerinizi derinden etkiliyor. Bu süreci kolay ve daha az ağırlı atlatmamı sağlayan birçok gerçek kişi var.

Kütüphanesini ve sahip olduğu bütün bilgi birikimini benimle cömertçe paylaşan çok değerli hocam *Prof. Dr. Ayşe Durakbaşı* 'ya,

Varlıkları ve sahip oldukları bütün deneyimleriyle yanımda olduklarına inandığım, *Yrd. Doç. Dr. Koşar Hız, Yrd. Doç. Dr. Gökçen Ertuğrul Apaydın, Yrd. Doç. Dr. Şinasi Öztürk ve Dr. Savaş Çağlayan* 'a,

Çalışmamla ilgili bana yeni açılımlar sağlayan ve her an aklıma gelme özgürlüğünde olan sorularıma cevap arayan, *Doç. Dr. Hatice Kurtuluş, Doç. Dr. Eren Deniz Tol Göktürk, Yrd. Doç. Dr. Halime Ünal ve Dr. Dilek Hattatoğlu* 'na,

Muğla Üniversitesi'ne geldiğim andan itibaren, destekleriyle beni yalnız bırakmayan, gerek akademik anlamda gerekse hayatın geneli ile ilgili çok şey öğrendiğim değerli hocam *Doç. Dr. Nurgün Oktik* 'e,

Bu sancılı süreci verimli bir hale dönüştürürken, sistemli bir çalışmayla bu tezi bitirmemi sağlayan, gerçekleştirdiğimiz tartışmalarla bana yeni düşünme alanları oluşturan tez danışmanım, *Doç. Dr. Muammer Tuna* 'ya,

Akademik desteğin çok ötesinde, uzun bir zamandır hayatımın önemli bir parçasını oluşturan, birçok noktada burada durmamı sağladığına inandığım değerli hocam *Prof. Dr. Songül Sallan Gül* 'e,

Yola beraber başladığımız ve şimdi beraber bitiriyor olmanın heyecanını bana yaşatan, arkadaşlıklarıyla hep yanımda olan, ortak çalışmanın değerini bir kez daha bana hatırlatan arkadaşlarım ve meslektaşlarım, *Gaye Gökalp Yılmaz ve Ferhat Değer'e,*

Yaklaşık üç yıldır evlerini işgal ettiğim, bütün çekilmezliklerime karşın saygıyla beni karşılayan *Esra İçen Denizer ve Faik Utkan Denizer'e,*

Öğrencilik ve Araştırma Görevliliği arasında yaşadığım bocalamayı en hafif düzeyde tecrübe etmemi sağlayan, Muğla Üniversitesi Sosyoloji Bölümü için vazgeçilmez bir önemde olan Bölüm Sekreterimiz *Nahide İnci'ye,*

Dostluklarını, bütün iyi dileklerini ortaya koyarak bana sunan ve bu süreçte bana önemli yardımları olan *Gökçe Şener ve İpek Kocabıyık'a,*

Akademik çalışmalarımın ilk okuyucusu ve eleştirmeni çok sevgili arkadaşım *Selda Tuncer'e,*

Hayatın bütün bu kargaşasını daha iyi anlamamı sağlayan, destek olmanın ne anlama geldiğini bana kavratan *Özkan ve Nurcan Özbek'e* ve 2008 Mart'ında dünyaya gelen ve inancımı tazeleyen yeğenim, *Ezgi Nisan'a,*

Bu noktaya gelişimi kimi zaman kaygıyla ama hep inanarak izleyen, varlık sebebim *annem ve babama,*

Bu çalışmanın bu kadar teşekkürle sebep olduğunu bana gösteren herkese sonsuz teşekkürler.

Çağlar ÖZBEK

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda birçok bakımdan hızlı toplumsal değişimlere, dönüşümlere tanıklık edilmektedir. 1980’li yıllarla başlayan ve tüm dünya ülkelerinde gözlenen bu hızlı değişim süreci, artık eski anlama ve anlamlandırma arayışlarının bir kenara bırakılmasını gerektirmektedir. Oluşan yeni düzen üzerine temellenen bu süreçte, olgular, kavramlar ve hatta toplumsal olaylar da kendi iç dinamiklerini yeniden üretmektedirler.

Kapitalist sistemin getirdikleri, teknolojiye hızlı gelişmeler, çokuluslu şirketlerin tüm dünya piyasası üzerindeki hükümlerliliği, ulaşım sektöründeki son teknolojik gelişmeler, iletişim ve bilgi ağlarının yaygınlık kazanması gibi değişimler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yeni anlayışları beraberinde getirmektedir. İşte tüm bu yenilikler, yaşanan hızlı toplumsal değişimlerin ışığında, toplumsal kurumlar ve olgular üzerinde yeniden düşünmemizi gerektirmektedir.

Göç olgusu, yaşadığımız dönem içinde belki de üzerinde en fazla düşünülmesi gereken toplumsal olgulardan bir tanesidir. Özellikle uluslararası göçler, kazanmış olduğu yeni boyut sayesinde, sosyal bilimler alanında sıkça tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir. Genel olarak, doğduğu toprakları çeşitli nedenlerden dolayı terk ederek, farklı bir ülkede yaşam alanı yaratma çabası olarak tanımlanan uluslararası göç, yeni bir olgu olmamakla beraber, 21. yüzyılda geldiği nokta göz önüne alınırsa oldukça farklı bir boyut kazanmıştır. Artık uluslararası göçler ve göçmenler, salt mülteci, kaçak işçi, sığınmacı olarak kalmamakta, değişen düzen ile beraber farklı sınıflandırmalara da tabi olmaktadır.

İnsanların ve toplumların çok hızlı bir şekilde yer değiştirerek, zaman ve mekânın sınırlayıcılığının ötesine geçme arzusu, onların zamana ve mekâna atfettiği anlamların da değişmesine yol açmıştır. Toplumların sınırları belirli bir mekânda yaşamalarının sonucu, üstünde yaşadıkları mekânlara “vatan” ya da “yurt”, bu vatan üstünde yaşayanlara “vatandaş” ya da “yurttaş,” vatandaşların oluşturduğu gruba “ulus” ya da “millet” denmiştir. Bu bağlamda “ulus-devlet” ise belirli bir vatanda

yaşayan ulusun, kendi işleyişini görmek için oluşturduğu bir örgütlenme biçimidir. Ulusçuluk ya da milliyetçilik ise belirli bir vatanda yaşayanların, yaşadıkları topraklara ve birbirlerine karşı duygusal bağ ve aidiyetlerini ifade eden bir kavramdır.

Bununla birlikte, küreselleşme, turizm ve uluslararası göçlerle birlikte insanlar ve toplumlar hızla mobilize olmuşlar ve birden çok mekânda yaşamaya başlamışlardır. Bunun sonucu olarak artık insanlar ve toplumlar ya birden çok toprağı “kendi vatani”, birden çok insan topluluğunu “kendi ulusu” ve birden çok devleti “kendi devleti” olarak kabul etmeye ve birden çok vatana, ulusa ve devlete karşı aidiyet hissetmeye ya da hiçbir vatana, devlete ve ulusa karşı aidiyet hissetmemeye başlamışlardır. Dolayısıyla “ulusalcılık,” “ulus-devlet” hatta “vatandaşlık” kavramları anlamlarını yitirmeye ya da bu kavramlara yeni anlamlar atfedilmesi gerekliliğı ortaya çıkmaya başlamıştır. Vatandaşlık kavramı ile birlikte ulus, devlet, ulus-devlet, etniklik, çokkültürlülük, kimlik gibi diğer bazı ilgili kavramlar da sıklıkla tartışılmaya başlanmıştır (İçduygu, 2002: 285). Dolayısıyla özellikle “ulus-devlet” kavramının yeniden tanımlanması ya da “ulus-devlet”i ikame edecek başka bir durumu açıklayacak yeni kavramlar tanımlanması gerekmektedir.

Küreselleşme yirminci yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, yirmi birinci yüzyılı en iyi ifade eden ve en kuşatıcı kavram olarak kabul edilebilir. Küreselleşmenin en somut görünümleri de, iletişim ve ulaşım alanındaki olağan üstü gelişmeler sonucu ortaya çıkan turizm ve uluslararası göç hareketleridir. İletişim ve ulaşım alanındaki olağanüstü gelişmeler zaten bir bakıma küreselleşmenin hız kazanmasının ve yaygınlaşmasının en önemli nedenleri arasında da kabul edilmektedir. Ulaşım ve iletişimdeki müthiş hız dünyayı da hızla küçültmüş, başka bir deyimle bu sektörlerdeki teknolojik gelişmeler adeta “zaman” ve “mekân” kavramlarını anlamsız hale getirmiş, insanlar adeta zaman ve mekân üstü hiper zamanlarda ve hiper mekânlarda yaşar olmuşlardır. İnsanlar artık dünyanın farklı yerlerinde oluşturdukları mekânlar ile bir mevsimi 12 ay yaşama olanağına kavuşmuşlardır. İşte bu durum yani insanların zamanın ve mekânın sınırlarını aşma durumuna olanak veren ise ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerdir.

İletişim ve ulaşımın bu kadar hızlı, kolay ve yaygın olması, insanları ve toplumları tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar mobilize etmiştir. Bu mobilizasyon durumunun en somut görünümü ise turizm ve uluslararası göçler şeklinde tezahür etmektedir.

Bu çalışmanın konusu olan ve “emekli göçü” olarak adlandırılan olgu, genel olarak uluslararası göç başlığı altında incelenmektedir. Gerek Türkiye gerekse diğer dünya ülkeleri için yeni bir tartışma alanı olan emekli göçleri, son on yıldır yoğun bir şekilde incelenmektedir. Emekli göçleri, Türkiye açısından genel olarak gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden gelen, belirli bir refah seviyesine ulaşmış göçmenlerden oluşmaktadır. Bu şekilde göç eden göçmenler, yerleştikleri ülkede mülk ya da arazi satın alma yoluyla, emeklilik yaşamlarını geçirmektedirler. Uluslararası göçün bu yeni modelinde, göçmenlerin göç etme nedenleri de ayrı bir inceleme alanıdır. Göç etme nedenleri arasında genel olarak, ılımlı ve sıcak iklime sahip, yaşam standartları ekonomik olarak geldikleri ülkeye göre daha elverişli olan bölgelere göç, tercih nedeni olarak ilk sıralarda yer almaktadır.

Yurttaşlık kurumu da günümüzde uluslararası göçler bağlamında bir dönüşüme uğramaktadır. Yurttaşlık kurumu değişen anlamı ile beraber, uluslararası göçler sonucu Türkiye’ye gelen “emekli göçmenler” için farklı bir boyutta tartışılmaktadır.

Göç eden bireylerin ya da grupların göç etme nedenleri, hangi tür vatandaşlık haklarına sahip oldukları, göç ettikleri ülkedeki refah seviyeleri, göçle geldikleri ülkeye ve bölgeye yaklaşımları, bu ülke ve bölgeyi tercih nedenleri, yerleştikleri ülkede çalışma durumları, din ve inanç özgürlüklerini ne derece gerçekleştirdikleri gibi konular, bu araştırma kapsamında tartışılması gereken konular arasındadır.

Çalışma, Güney Ege Bölgesi’nin, Muğla ili, Marmaris ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sosyal bilimlerde kullanılan niceliksel ve niteliksel yöntem teknikleri kullanılmıştır. Yöreye göç eden yabancılar üzerine uygulanan

anket formu ve yabancılarla yüz yüze yapılan görüşmeler doğrultusunda çalışmanın veri analizi gerçekleştirilmiştir.

KISIM I. ULUSLARARASI GÖÇLER BAĞLAMINDA YURTTAŞLIK VE KİMLİK SORUNSAI

BÖLÜM 1. KÜRESELLEŞME, ULUSLARARASI GÖÇLER VE ULUS-DEVLETİN DEĞİŞEN ANLAMI

1.1. Küreselleşme ve Uluslararası Göçlerin Yeni Biçimleri

21. yüzyılın sosyolojik karakterini en iyi tarif eden kavramlardan bir tanesi olan “göç”, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan bir önemle tartışılmaya başlanmıştır. 20. yüzyılın son çeyreği, küreselleşmenin de getirdiği yoğun etkilerle; teknolojiye, iletişimde ve ulaşım sektöründeki gelişmelerle birlikte büyük değişimlere neden olmuştur. Bu dönemde uluslararası göç hareketlerine damgasını vuran olayların başında II. Dünya Savaşı sonrasında izlenen kalkınma iktisadi politikaları yer almaktadır. Uluslararası göçün yönü, az gelişmiş çevre ülkelerden sanayileşmiş merkez ülkelere doğru yaşanan işgücü ve beyin göçü olarak belirlenmektedir (Sallan Gül, 2001–02: 82). 1945 sonrası dönemde, özellikle de günümüz göç çalışmalarında merkezde, gelişmiş ülkelere doğru yaşanan mülteci göçleri durmaktadır (Miles ve Satzewich, 2007). Ancak 21. yüzyılın göç hareketlerini tanımlamak için, artık daha farklı göç biçimlerine değinmek gerekmektedir.

Bugün doğdukları ülkenin dışında yaşayan insanların sayısı 120 milyonu aşmaktadır (Abadan-Unat, 2006:344). Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre dünyada yaklaşık 100 milyon göçmen vardır ve bunlardan 20 milyonu sığınmacı durumundadır (Somersan, 2004: 152). Hiç kuşkusuz bu rakam gün geçtikçe daha da artmaktadır. Bu insanların büyük bir çoğunluğu, göç olgusu içerisinde; mülteci, sığınmacı, geçici işçi gibi değişik kavramlarla ifade edilen durumların özneleri durumundadırlar. Göçün nedenleri genellikle sadece kişisel ve özel durumlarla ilgili değildir. Örneklerin büyük çoğunluğunda, göçün temel nedenleri, yoksulluk, kıtlık ve ırk, din, etnik köken, dil, cinsiyet ve cinsel tercihin yanı sıra, etnik temizlik, soykırım, iç savaşlar, depremler, salgın hastalık ve benzeri durumlardan kaynaklanan

zulümdür (Benhabib, 2006: 147). “Yerleşikliğin göçebelik karşısında zaferiyle başlayan uzun bir tarihsel zaman dilimi sanki artık sona ermektedir... Küreselleşme pek çok şekilde tanımlanabilir, ama ‘göçebelerin intikamı’ başka tanımlardan daha iyi olmasa da aynı derecede yerindedir” (Bauman, 2005: 49).

Dolayısıyla, dünya üzerinde genel bir tanımlama ile sınırların ortadan kalktığı (küreselleşme ve tetikleyicisi kapitalizm ile beraber), dünya üzerindeki bireylerin artık doğdukları ülke sınırları içerisinde kalmadan diğer ülkelere belirli şartlarda yerleşebildikleri (yer değiştirebildikleri) gerçeği ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bugün uluslararası göç hareketleri, karakteristik demografik özellikleri olan coğrafi bölgelere, gelişmekte olan ülkelere doğru olmaktadır (Tsimbos, 2006: 231). Bu yer değiştirme hareketi birçok anlamda değişime neden olmaktadır. Bunlardan en önemlileri, çalışma yaşamında yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkışı, yeni iş teknolojileri, iletişim ağlarının güçlenmesi şeklinde sıralanabilir. Sonuç olarak bu değişimler, tek tek bireyler üzerinde ve toplumsal alanda da gözlemlenebilir boyutlara ulaşmıştır. Tüm dünyayı saran küreselleşme olgusu ve destekçisi kapitalizmin pekiştirdiği bu süreç, bizleri birçok anlamda değişime zorlamaktadır. Toplumu oluşturan bireyler artık, yeni bir örgütlenme ağının içerisinde yer almaktadırlar. Abadan-Unat’ın (2006) yorumuyla;

Mekân ve zaman kavramlarının ortadan kalktığı bu örgütlenme biçiminde iş türleri esnek ve istikrarsız hale gelmekte, birbiriyle eklenmiş medya, sanal gerçeklikler kültürleri yaratmaktadır. Tüm dünyayı saran bu yeni örgütlenme biçimi kurumları sarsmakta, kültürleri alt üst etmekte, eşitsizliğe yol açan büyük zenginlikler ve ürkütücü fakirlikler yaratmaktadır. Richard Falk’ın deyimiyile ortaya “yırtıcı bir küreselleşme” çıkmaktadır. Çapı ve etki derecesi geniş anlamda kamuoyları tarafından algılanamayan bu sosyo-ekonomik süreç, tarihsel kökler üzerine bina edilmiş olan egemen ve temsili olduğunu ileri süren ulus-devletleri de sarsmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 303).

Mekân ve zaman ikilisinin arasındaki çizginin bulanıklaştığı bu dönemde, ulus-devletlerin de temel yapısının sarsıldığı gözlenmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda, genel olarak herkesin üzerinde fikir birliği sağladığı ulus-devlet olgusunun, yaşadığımız çağda önemi ve geçerliliği önemli ölçüde zayıflamış görünmektedir. Artık ulus-devlet, yeniden tartışılması gereken bir hal almış ve yaşanan toplumsal

dönüşümlerle boyut değiştirmiş bulunmaktadır. Tüm bu yaşananların doğal bir hazırlayıcısı olarak da, çok uluslu şirketlerin belirlediği bir ekonomik düzen; toplumsal, cinsel, dinsel, ulusal, etnik farklılıklar ve toprağa bağımlılıkların oluşturduğu kimlik mücadelelerinin sonucu olarak ortaya çıkan “ulus-ötesi” (*transnational*) hareketler git gide hız kazanmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 303–04). İşte tüm bu ulus-ötesi olarak tanımlanan hareketler, ulus-devlet kavramının yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplumsal ve cinslerarası eşitliğin sağlanması, yurttaşlık kurumunun asli kaynağına uygun olarak hayata geçirilmesine kısa bir süre katkıda bulunduysa da, uluslararası göç dalgası, endüstri ülkelerinde yeni bir sorunu, yurttaşlık kurumunun ulus-devlet sınırları içindeki anlamını tekrara sorgulama zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Endüstri ülkelerine öncelikle ekonomik amaçlı olan büyük göç dalgası sonucu, bu ülkelerin toplumları, yurttaşlarının yanı sıra başka ülkelerin yurttaşı olan büyük bir insan kitlesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Marshall’ın teorisindeki haklar sıralaması bu yeni durum karşısında tersine çevrilmiş ve göçmenlere, temel hak ve özgürlüklerin yanı sıra ekonomik hakların da tamamı tanınmıştır. Ancak göçmenler, ulus-devletler içinde geleneksel olarak yalnızca o ülkenin yurttaşlarına tanınan siyasi haklardan uzun süre mahrum kalmışlardır. Yaşadıkları ülkede geçici olmadıkları, ikinci kuşak göçmen çocuklarının doğmasıyla kesin olarak anlaşılan bu yeni göçmenlerin hayat boyu siyasi haklardan mahrum bırakılmalarının Batının temel hak ve özgürlük anlayışıyla bağdaşmadığı görüldüğünden, çifte yurttaşlık, yurttaşlığa alınmanın kolaylaştırılması, oturma süresine bağlı olarak yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının tanınması gibi çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ancak bu çözümlerin hiçbirisi ulus-devletin geleneksel varsayımının dışına çıkmayı ve yeni toplumsal yapının gereklerine uygun yeni bir siyasi teori geliştirmeyi başaramamıştır (Göztepe, 2004: 325).

Özellikle yurttaşlık tartışmalarında sıkça değinilen ulus-devlet kavramı ve geçirdiği değişimler, ulus-ötesi hareketler ve uluslararası göçler konusunda da oldukça önemli bir yere sahiptir. “Yeni göç hareketleri” olarak kavramsallaştırılan bu sınıflandırma sonucu, bir siyasal söylem olarak ulus-devlet, birçok açıdan bize önemli ipuçları vermektedir.

1.2. Modern Bir Örgütlenme Biçimi: Ulus-Devlet

Ulus-devlet kavramı, aslında görece yeni bir kavramdır. Modern devletle eşdeğer bir biçimde tartışılan ulus-devlet kavramı Avrupa’da varlık kazanmıştır. Ulus-devlet, kökenleri 1648’de imzalanan Westfalen Antlaşması’nda bulunabilecek özel tarihi koşullara bağlı olarak ortaya çıkmış özgül bir siyasal örgütlenme modelidir (Gülalp, 2007a: 11). Avrupa’da 1648’de Westfalen Barış Antlaşması ile biten uzun soluklu din savaşları, bu dönemde aynı zamanda “modern devlet” kavramının ana öğelerini ortaya koymuştur. Buna göre “modern devlet”;

- a. Belirli bir coğrafya parçası üzerinde, uluslararası antlaşmalarla güvenceye bağlanmış “egemenlik hakkı”na sahip bir kurumdur.
- b. Sahip olduğu “özerklik”e dayanarak belli bir toprak üzerindeki ekonomik, kültürel ve toplumsal yaşamı denetler.
- c. Sınırları üzerinde “mutlak bir denetim” hakkına sahiptir. Bu denetim sınırları geçen mallar, sermaye ve kültürel ürünler üzerinde olmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 306).

Bu üçlü sınıflandırma, modern devletin özelliklerini sıralaması açısından önemlidir. Bu noktada modern devleti, modern ulus-devlet olarak algılamak doğru olacaktır. Başlangıçta bu üç öğeye sahip olan mutlakiyetçi devlet, zamanla Avrupa ve Kuzey Amerika’da “ulus-devlet”e dönüşmüş, ekonomik açıdan güçlenen orta sınıflarla işçi sınıfları, mutlakiyetçi yönetim biçimlerine karşı koymak suretiyle ortak tarih, kültür ve dile dayandırılan “ulus” fikrini geliştirmişlerdir (Abadan-Unat, 2006: 306–07). Ulus-devlet genel olarak, ortak bir kimlik duygusunu taşıyan, ortak bir tarihi paylaşan, aynı dili konuşan, ortak inanç, gelenek ve görenekleri olan, aynı yarar ve kuşkuyla birbirlerine bağlanan ve aynı amaçlara sahip olan insanların oluşturduğu bağımsız, uluslararası siyasi bir oluşum olarak tanımlanmaktadır (İçduygu, 2002: 291). Hakim sosyolojik teoride ise ulus, aynı ekolojik alan (bir kültür, bir pazar, bir egemenlik) üzerindeki kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlerin çakışma süreçleriyle birlikte “aşağı kültürler”in, standartlaştırılmış, homojen ve

merkezi iktidar tarafından desteklenen bir “yüksek kültür” ile bütünleşmesi olarak ele alınır (Leca, 1998: 13).

Avrupa, on altıncı yüzyıldan itibaren tarihte benzeri görülmemiş bir drama sahne oldu: Ulus-devletlerin ve ulusal kültürlerin ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte, bu devletlerde yaşayan nüfus kendini, (bugün bizim için sıradan bir sözcük haline gelen) milliyet kavramıyla özdeşleştirdi. Kökleri, bir kente ve kent sakinlerinin oluşturduğu bütüne duyulan sadakate uzanan yurttaşlık kavramı bile, “ulus” adı verilen büyük bölgesel varlığın ve onun “baş”kentinin çerçevesinde ele alınmaya başladı (Bookchin, 1999: 228).

“Ulus” kelimesi (“milliyetçilik” nispeten yeni olsa da) eski bir kelimedir; ama modern çağdan önce aynı kültürü paylaşan ve hemşeri olan insan grubunu tanımlamak için kullanılmıştır (Calhoun, 2007: 13). Modern ulus kavramı her ne kadar 16. yüzyılda İngiltere’de şekillendiyse de, kavramın teorileştirilmesinin temelindeki tartışmalar esas olarak Avrupa kıtasında birbirine karşıt yorumların arka arkaya ortaya çıktığı 19. yüzyılda başladı (Jaffrelot, 1998: 54). Ortaçağ Avrupası’nda ulus diye bir olgu mevcut değildi. Genelde yerel nitelik taşıyan sadakat duygusu, köye, mahalleye, kasabaya, kente, beylere ve ender durumlarda krala karşı beslenirdi (Bookchin, 1999: 230). 17. yüzyıldan itibaren toprak egemenliğine bağlı olarak yerleşen ulus-devlet anlayışı, Avrupa’daki teritoryal devlet modelinin sömürgecilik ve sömürgecilik benzeri yollarla küresel ölçekte dayatılmasının bir sonucu olarak da, 20. yüzyılda evrensel bir hal almıştır (Gülalp, 2007a: 11). Modern devletten ulus-devlete giden bu süreç, aynı temellere oturması ve aynı özelliklere sahip olması anlamında, günümüz devletçilik anlayışından birçok ölçüde ayrılmaktadır. Ulus-devlet aslında eşit olmayan ve aynı ölçüde özgür olmayan bireyleri, bir ulusun doğal üyeleri olmaları nedeniyle bütünleştirmektedir. Bu bütünleştirme dışarıya karşı bir birlik oluşturma iddiasıyla “dayanışma” örgütlerken, liberal devlet bireyleri *homo economicus* olarak tanımlayarak, kendini bireylerin özgürlüğünü, mülkiyetini ve güvenliğini sağlamaktan sorumlu kabul etmektedir (Tol Göktürk, 2006: 63). Zaten bir toplumun kendisini ulus örgütlenmesi olarak yeniden inşa etmesi için, toplum içindeki bireylerin kendilerini *homo nationalis*, *homo economicus*, *homo politicus* ve *homo religious* olarak yeniden kurabilmeleri gerekmektedir (Balibar, 2000: 117).

Görüldüğü gibi temelleri modernleşme hareketine dayanan bu anlayış, artık yerini daha farklı bir yaklaşıma bırakmaktadır. Artık modern devlet, antlaşmalarla egemenlik hakkını korumaya çalışsa da, kendi toprakları üzerindeki ekonomik, kültürel ve toplumsal yaşamı denetlemekte bazı güçlükler yaşamaktadır. Ulus-ötesi hareketlilikler bu değişimin en temel belirleyicilerinden biri olmakla beraber, yaşanan bu hızlı değişim bazı sorunları da beraberinde getirmekte ve devletlerin kendi iç dinamiklerini yeniden tanımlamalarını gerektirmektedir. Abadan-Unat'ın da vurguladığı gibi:

Ulus-ötesi topluluklar konusundaki araştırmalar, sosyal bilimlerde yeni bir alan sayılıyor. Bu kavram en çok göç, etnisite, kültür ve ulusçulukla ilgilidir. 21. yüzyıla girerken ulus-devletin en önemli unsurlarından biri olan, üzerinde kurulmuş bulunduğu toprak parçası (*national territory*) belirli ölçüde önemini kaybetmektedir. Artan coğrafi hareketlilik, geçici, devrevi, ya da yinelenen göçlerin artışı, ucuz ve kolay yolculuklar, yeni teknolojilerin sağlamakta oldukları sürekli iletişim bireyin tek bir ülkeye, tek bir ulusa ait olduğu düşüncesini zayıflatmaktadır. Bu topluluklara mensup bireyler kimliklerini belli bir coğrafyaya bağlı olmaksızın oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, küreselleşme beraberinde yerelleşmeyi de getirmektedir. Bu nedenle “küreselleşme” (*globalisation*) ile birlikte “yerelleşme” (*glocalisation*) kavramı da kullanılmaya başlanmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 316).

Ulus-devletler kendi ulusal topluluklarını çeşitli biçimlerde tanımlarlar, fakat genellikle ulusal kimliğin çekirdek unsurları din, ırk ya da etnisite gibi tarihsel kökenlerden gelen kimliklerin bir bileşimini içerir (Gülalp, 2007a: 12). Ancak ulus-devlete karşı küreselleşme etkisiyle oluşan yeni toplumlarda, bireyler, modern devletin tahayyül ettiği şekliyle türdeş değildir, belirli bir toprak parçasına bağlı değildir, ulus-ötesi hareketlilikler yüksektir.

Ulus-devlet kurgusu genellikle bir etnik kimlik, ortak bir geçmiş, ortak bir söylenceler ve anılar dizini, ulusal bir marş, ataların uğruna öldüğü bir toprak parçası, ulusal bir ekonomi ile birlikte yasal haklar ve ödevler bütünü gibi objektif unsurlar üzerine inşa edilmiştir. Azınlıklar, göçmenler, sığınmacılar gibi ‘yabancılar’, yurttaşlık haklarının tamamı kendilerine verilmediğinden, bu ulusal bütünün birer parçası olarak kabul edilmezler (Kaya, 2005: 42).

Oldukça hızlı bir şekilde örgütlenen ulus-ötesi yargı sistemleri (Avrupa Adalet Divanı, Uluslararası Tahkim Yasası, vb.), uluslararası iş piyasası, evrensel insan haklarına saygı ve küresel ekolojik sisteme karşı sorumluluk gibi insiyatifler, ulusal yurttaşların tabi oldukları modern ulus-devletin sınırlarını da belirsizleştirmektedir (Kaya, 2005: 54). Küreselleşmenin de etkisiyle beraber hem daha önceden var olup da bu zamana dek bastırılmış azınlık kimliklerin yeniden ortaya çıkması, hem de ulus-ötesi kitlesel göçler, bugüne kadar bütünlüklü oldukları öne sürülen ulusal topluluklar içinde farklı kültürel kimliklere sahip çok sayıda alt cemaatin oluşmasına yol açmıştır (Gülalp, 2007a: 12). Dolayısıyla örgütlü toplumun içinde yer alan gruplar da artık farklılaşmış ve ayrılmıştır. Türdeş olmayan nüfusların bulunduğu yerlerde “ulus ile yurttaş” arasındaki bağ çözülmektedir. Yurttaşlığın, sosyo-politik bir kimlik biçimi olması bundan kaynaklanmaktadır (Heater, 2007: 9). Birey, farklılaşmış bağlılık ve sadakat ilişkilerine girmektedir (Abadan-Unat, 2006: 308). Bu farklılaşma az önce de bahsedildiği gibi, ilişkilerin, sosyal yapının, ekonomik sistemlerin, kültürel gelişmelerin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Ulus-devlet korunaklı yerini artık ulus-ötesi hareketlere bırakmakta ve yaşanan bu değişim süreci, toplumla beraber bütün toplumsal kurumlar üzerinde de yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Ulus-devlet modeli, küresel bir düzenin ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdadır (Gülalp, 2007b: 180) ve karşımıza tartışma yaratan şu sorular çıkmaktadır:

1. Demokrasi ortak kimliğe sahip bir topluluğu öngörüyorsa, tek bir ulus-devlet içinde farklı kimliklere sahip çok sayıda kültürel topluluğun ortaya çıkması demokrasinin temellerini sarsar mı?
2. Bu durumda, “ulus” kavramını ve ulus-devletin kimlik iddialarını yeniden gözden geçirmek gerekmez mi?
3. Demokratik topluluğu, “asli” kimlikten daha başka bir temelde yeniden tanımlamak gerekmez mi?

4. Demokrasiyi korumak için “milliyet”i “vatandaşlık”tan ayırmak gerekmez mi? (Gülalp, 2007b: 179).

Küreselleşme ulus-devletlerin politika oluşturma gücünü zayıflatıp dönüştürürken, kültürel taleplerin giderek artan önem ve aciliyeti, ulus ve sınıf gibi yerleşik kimliklere meydan okumaktadır (Gülalp, 2007a: 15). Bu noktada bireyselleşmenin, küreselleşme ve onun yeni değerleri ile birlikte etkinlik kazanması, hem ulus-devlet sürecine hem de yurttaşlık kurumu üzerinde önemli değişimlere neden olmaktadır. “Birey, yurttaşın en kötü düşmanıdır” diyordu de Tocqueville (aktaran Bauman, 2005: 65). Dolayısıyla günümüzde hızla artan küreselleşme ve beraberinde getirdiği bireyselleşmenin, toplumsal düzlemde ulus-devletin üyeleri olan yurttaşlar üzerinde de bir çözülme yarattığı ortaya çıkmaktadır.

Göç, yurttaşlık ve küreselleşme üzerine yapılacak herhangi bir tartışmanın iki ayrı boyutta gerçekleşen süreçten söz etmesi gerekir. Bunlardan ilki, ulusal devletin toplumsal örgütlenmenin başat biçimi olarak küreselleşme sonucu belirli işlevlerini ulus-aşırı ya da ulus-üstü örgütlenmelere bırakmasıdır. İkincisi ise modern toplumların giderek daha çoğulcu hale gelmesi nedeniyle ulusal devletin meşruiyetinin, otoritesinin ve bütünleştirici niteliğinin azalmakta olduğu iddiasıdır. Devletin egemenliğinin erimesine ilişkin bu iki sürecin belirleyici nedenlerinden biri göçtür (Göktürk, 2006b: 210).

Devletin mevcut uluslararası göçler karşısında takındığı tutum, ulus-devletin yeniden yorumlanması için de zemin hazırlamaktadır. Ulus-devletlere ayrılmış bir dünyada, uluslararası göç hareketlerinin aracılanmasında devlet, kendi farklı ve değişen çıkarlarıyla belirleyici bir aktör olmak durumunda kalmaktadır (Miles ve Satzewich, 2007: 325). 21. yüzyılı en iyi tarif eden olguların başında gelen göç, yaşanan bu süreçte birçok kurumun da dönüşümünün mimarı olarak kabul edilmektedir. Ulus-devlet, devlet, yurttaşlık, kimlik, vb. birçok kurumsallaşmış yapılar, uluslararası göç hareketliliği ile beraber hızlı bir dönüşüm sürecine girmiş bulunmaktadır.

1.3. Yeni Göç Hareketleri

Daha önce değinilen ulus ötesi hareketleri, göç kavramı başlığı altında, ulusal ya da uluslararası olmak üzere iki ayrı düzlemde incelemek mümkündür. Ulusal göç, literatürde daha çok ‘iç göç’ olarak tanımlanmakta olup, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde, çeşitli nedenlerden dolayı (ekonomik, sosyal, kültürel, vb.) gerçekleşen mekân değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın hemen her bölgesinde son yirmi yılda beklenmedik oranda artan insan hareketliliği, aslında sermaye ve teknolojinin artan hareketliliğinin zorunlu bir takipçiliği anlamına gelmektedir (Kümbetoğlu, 2003: 275). Bu ulus ötesi hareketlenmelerin bir sonucudur. Sermaye ve teknolojik gelişmelerin artması, çok uluslu şirketlerin pazar paylarının yükselmesi, iletişim ve ulaşım sektöründeki gelişmeler, mevcut insan hareketliliğini daha da arttırmaktadır. Dolayısıyla gerek iç gerekse dış göçün, ekonomik, siyasal ve sosyal nedenlerini göz ardı etmek büyük bir yanılğı olacaktır.

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olsa da, tarihsel olarak hem göç nedenleri, hem göç edenlerin özellikleri farklılıklar göstermiştir. 17. yüzyılda plantasyonlarda, madenlerde, tren yollarının, limanların, kentlerin inşasında çalıştırılmak üzere Afrika’dan ‘uygar’ dünyaya zorla taşınan siyah köleler, 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa’nın çeşitli ülkelerinden Kuzey Amerika’ya, Avustralya’ya daha iyi yaşam koşulları için göç eden beyazlar, 20. yüzyılda ülkelerindeki savaş ve çatışmalardan kaçan sığınmacılar farklı göç tarihleri ve hikâyeleri yazmışlardır (Kümbetoğlu, 2003: 276–77).

21. yüzyılda yaşanan ve yazılan göç hikâyeleri ise yukarıda bahsi geçen hikâyelerden farklı olmamakla birlikte, yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte yeni kategoriler eklenmek suretiyle zenginleşmiştir. Örneğin çalışmanın temeline oturan uluslararası “emekli göçleri” olarak adlandırılan olgu buna örnek olarak gösterilebilir. Kaiser(2007)’in de belirttiği gibi, göçleri devamlı surette az gelişmiş ülkelere doğru yaşanan bir olgu olarak düşünmek en azından günümüz dünyası için yeterli bir açılım sağlamamaktadır. Yaşanan göçlerin her zaman sorunlarla dolu olduğunu düşünmek, göç olgusunu her zaman yokluklar, mağduriyetlerle birlikte algılamak alışageldik yaygın bir tutumdur (Kümbetoğlu, 2003: 276). Ancak uluslararası emekli göçlerinde bu mağduriyetin kısmen ortadan

kalktığını, en azından göç eden bireylerin, göç ettikleri ülkede mağdur olmadıkları gerçeğini şimdilik biliyoruz.

1980’ler ve 1990’lar sermayenin, teknolojinin, fikirlerin, eşyaların ve insanların sınırları aşabildiği, önceki yıllara göre çok daha karakteristik bir biçimde hareketliliklerin ve akışların yoğunluk kazandığı bir dönemdir. Uluslararası göçler hem yoğunluk olarak artmış, hem göç edenlerin nitelikleri açısından farklılaşmıştır (Kümbetoğlu, 2003: 294–95). Bu farklılaşmayı, az önce değindiğimiz gibi, uluslararası emekli göçleri üzerinde değerlendirebiliriz. Göç kategorilerindeki mevcut değişimin nedeni hızla değişen toplumsal sistem ve kurumların bir yansıması olarak nitelendirilebilir. Abadan-Unat, ‘Bitmeyen Göç’ (2006) isimli çalışmasında uluslararası göçün yeni kategorilerini şu şekilde belirtmektedir:

1. Etnik kimliklerde çeşitlenme
2. İlegal göç hareketlerinde artış
3. Göçün kadınlaşması
4. Yüksek nitelikli “geçici” göçmenler (*expatriate*)
5. Yatırımcı göçmenler
6. Emekli göçü
7. İklimle bağlı göç
8. Sınır aşırı çalışma göçü (Abadan-Unat, 2006: 364–66).

Uluslararası göç literatürü açısından farklı bir kategorilendirmeyi ise Kümbetoğlu çalışmasında şu şekilde belirlemektedir:

1. Devamlı yerleşim alan göçmenler
2. Geçici sözleşmeli işçiler
3. Geçici görevli uzman ve meslek sahipleri
4. Kaçak işçiler, göçmenler
5. Sığınma arayanlar
6. Mülteciler (Kümbetoğlu, 2003: 284).

Yukarıda sıralanan maddelerin her biri 21. yüzyılda yaşanan toplumsal değişimlerin de katkısıyla, mevcut uluslararası göçü tanımlamaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri istatistiklerine göre, nüfus son 15 yılda yaşanan uluslararası göçlerle birlikte büyük bir değişim göstermiştir. Tsimbos'un (2006) çalışmasına göre, AB ülkelerinde ve özellikle Yunanistan'da nüfus yoğunluğu, büyük ölçüde dışarıdan gelen göçlere (uluslararası göçler) bağlıdır (Tsimbos, 2006: 233). Yunanistan'ın mevcut durumu, stratejik, coğrafi konumu ve nüfus yapısını bu noktada Türkiye ile karşılaştırmak mümkündür. 1971'e kadar, Yunanistan'dan okyanus aşırı ülkelere (Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri, özellikle Batı Almanya, vb.) göçler yaşanmaktadır. Yunan vatandaşlarını bu dönemde göçe iten nedenlerin başında, ekonomik oluşumlar ve işsizlik gelmektedir. Yunanistan 1970'lerde oldukça az sayıda, göçebe işçi alımına başlamıştır. 1981'de Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte, liberalleşme hız kazanmış ve sosyo-ekonomik şartlar düzelmeye başlamıştır. 1990'larda Yunanistan büyük ölçüde "göç toplumu"na dönüşmüştür ve bu değişim hala devam etmektedir (Tsimbos, 2006: 236–37).

Türkiye de benzer bir şekilde, 1980'lerde yaşanan hızlı küreselleşmeyle birlikte liberal politikalara ağırlık verdi ve bu dönemde, diğer dönemlerde olduğundan daha hızlı bir şekilde dış göç almaya başladı. AB ülkeleri kadar göç almasa da, Türkiye bu dönemde, az gelişmiş ülkelere yoğun bir şekilde göç almaya başlamıştır. Rejimden kaçan ya da ekonomik nedenlerle Türkiye'ye gelen göçmenler, yoksulluk alanlarına yenilerini eklemektedirler. Ekonomik, kültürel, siyasal, dilsel ve dinsel birçok değişime neden olan bu gruplar, entegrasyon, asimilasyon, çokkültürlülük gibi kavramları yeniden değerlendirmemizi gerektirmektedir.

Etnik kimliklerdeki bu çeşitlenme ve çoğu Avrupa ülkesinin çokkültürlü bir toplum olma yolundaki durumu, sınır ötesi göç hareketlerinin yasa dışı faaliyetlerle olan ilişkisi, gelişmiş ülkelere doğru artan oranda kadın göçünün yoğunluğu, beyin göçü olarak tabir edilen yüksek nitelikli insan göçleri, sığınmacı ve mülteciler, özellikle son yıllarda hızla yaygınlaşan kaçak işçiler, vb. günümüz dünyasının

göçlerini tanımlamak açısından oldukça açıklayıcıdır. Bu sınıflandırmalara yeni göç modellerini eklemek mümkündür.

Göçün kategorileri yanında, göçlerin nedenleri de oldukça önemli başka bir konudur. Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göç nedenleri dört ana başlıkta değerlendirilebilir:

1. Ülkeler arası farklı demografik özellikler,
2. Kapitalizmin devresel krizleri,
3. Bölgeler arası gelir farklılıkları ve,
4. Küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler (Kümbetoğlu, 2003: 278–279).

Yukarıda sıralanan maddelerin tamamı, ülkelerin ekonomik işleyişleri ve sistemleri ile ilgilidir. Kapitalizmin tüm dünya genelinde yarattığı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel krizler, ülkeler ve ülke içi bölgeler arasında gelir farklılıklarını tetiklemektedir. Kapitalizmin, tarihsel bir süreçten günümüze kadar gelen bir ‘toplumsal sistem’ olduğu düşünülürse, toplumsal yaşamı birçok anlamda derinden etkilediği ve göç hareketliliğini de arttırdığı söylenebilir (Wallerstein, 2006: 11). Küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler de, mevcut gelir farklılıklarını yaratmasa da, pekiştirmektedir. Bu gelir farklılığı, göçün ve özellikle de uluslararası göçün en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Yoğun sanayileşme ve çokuluslu şirketlerin ortaya çıkışı ile beraber, tüm dünya ekonomisinde gözle görülür bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim, artık yeni örgütlenme biçimlerini gerektirmekte ve bu yeni örgütlenme biçiminde birey, işsizlik ve dolayısıyla yoksulluk ile karşı karşıya bulunmaktadır. Yaşam kalitesi düşen bireyin veya kitlelerin, daha iyi bir iş, daha rahat bir yaşam için göç etmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Ancak şu da bilinen bir gerçektir ki, ekonomik temelli yaşanan uluslararası göçler her zaman, düşlendiği biçimiyle gerçekleşmemektedir.

Uluslararası göç kategorilerinden özellikle üç madde (yatırımcı göçmenler, emekli göçü, iklime bağlı göç) nitelikleri açısından oldukça dikkat çekicidir. Yatırımcı göçmenleri daha ayrı bir statüde incelemek mümkün olsa da, emekli göçü ve iklime bağlı göçü aynı kategoride değerlendirmek mümkündür. Emekli göçü, Türkiye açısından düşünüldüğünde oldukça yeni bir tartışma alanıdır. Özellikle Avrupa ülkelerinden, Türkiye'ye "yasal yollarla" gerçekleştirilen emekli göçleri, ülkenin kıyı bölgelerinde yoğunluk göstermektedir. Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla, Türkiye genelinde emlak fiyatlarının düşük olması, bu yoğunluğun en önemli nedenlerinden biridir. Dolayısıyla yukarıda da değinildiği gibi, emekli göçlerini, iklime bağlı göçlerle beraber değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Özellikle kıyı bölgelerinin emekli göçmenler tarafından tercih edilmesi, iklim açısından daha ılıman (sıcak) olan bu bölgelerde mülk satın alma yoluyla yoğunluk kazanmaktadır.

Ilımlı iklime sahip, yaşam şartları daha kolay görünen ülkeler batılı emeklilere çekici görünmektedir. Bugün İngiltere, İskandinavya ve Almanya'daki 65 yaşın üzerinde emeklilerin bir kısmı İtalya'nın Toskana yöresine, İspanya'da Costa Del Sol kıyılarına ve Yunan adalarına yerleşmekte; yaşlı Japon ve Koreliler ise Avustralya ve Yeni Zelanda'yı yeğlemektedirler. Türkiye'de Alanya, Didim, Kaş, Bodrum gibi yerlerde sayısı giderek artan yabancı kolonileri türemektedir. Sadece Alanya'da 7.000'i aşkın Alman, 3.000 Hollandalı, 1.500 İrlandalı ev sahibi olarak yılın yarısını Türkiye'de geçirmektedirler (Abadan-Unat, 2006: 366).

Türkiye'ye yasal yollarla gerçekleştirilen emekli göçlerinin yanı sıra her yıl, dünyanın farklı ülkelerinden yasadışı yollarla göçmen gelmektedir. "Her şeye rağmen, çünkü 1934 yılında yapılan ayrımcı bir yasaya göre, Türkiye ancak Batı Avrupa ülkelerinden, Avrupalıları göçmen olarak kabul eder. Doğudan, güneyden, savaş ve baskıdan kaçan insanları göçmen olarak almaz, her ne koşulda olursa olsun ülkelere geri yollar" (Somersan, 2004: 154). Bu mevcut durumun doğal bir sonucu olarak da 'yabancılar hukuku' devreye girmektedir. Göçmenleri de kapsayan bu hukuksal sistemin varoluş nedeni, yabancılara uygulanan hukuk kurallarının nitelik, içerik ve kapsam bakımından, uyruklara uygulanan hukuk kurallarından farklı hükümler içerebilmesidir. Uyruklara tanınmış olan hakların bir bölümünün yabancılardan esirgenmesinin, zamana ve yere göre değişen ölçülerde olmakla birlikte, tüm dünyada uygulanan, evrensel bir uygulama olduğu söylenebilir (Aybay,

2007: 5). Bir devlet politikası olmasının yanında, bu mevcut durumun ikili yaklaşımlara neden olduğu ve ortada eşitsiz bir siyaset olduğu ise yaklaşımlardan bir tanesidir. Kaldı ki, gelişmiş Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye göç eden emeklilerin de, 'yasallığı' hala tartışmalı görülmektedir.

Uluslararası göç literatüründe sıkça değinilen bir konu, göç yoluyla mekân değiştiren bireylerin, kitlelerin, grupların, dâhil oldukları yeni toplumsal düzen içerisinde birer sorun olarak görülmeleridir. Etnisite kavramının önem kazandığı bu durumda, göç eden bireyler, gruplar etnik gruplar olarak tanımlanmaktadır. Ya da göç eden bireyler ya da gruplar, gittikleri ülkede 'etnikleştirilmişlerdir'. Ötekileştirme, uluslararası göç olgusunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Abadan-Unat'ın (2006) çalışmasında da değindiği üzere; uluslararası göç sonucunda, ulus-devletlerin bünyesine yerleşen etnik gruplar sürekli olarak sorun yaratmıştır. Ancak son yıllarda iletişim araçlarının ördüğü evrensel ağlar ve ulaşım sisteminde ortaya çıkan kolaylıklar, ulus-devletin sınırları içinde barınan etnik grupların bağımsız bir yaşam sürmelerine olanak vermektedir (Abadan-Unat, 2006: 309). Konuyu bu haliyle irdelemenin farklı bir ötekileştirmeye yol açacağı kesin gözüküyor. Ulus-devletlerin topraklarına yerleşen etnik grupları devamlı olarak 'sorun' teşkil eden gruplar olarak nitelendirmek, farklı bir önyargıyı geliştireceği gibi, mevcut ötekileştirmeyi de pekiştirecektir. Kaldı ki, göç eden kitleyi sadece bir 'sorun' kaynağı olarak görme fikri, salt etnisiteyle de açıklanamaz.

Örneğin Lacomba ve Lagos'un (2007) yapmış olduğu çalışma, göçlerin özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerine doğru yaşandığını ve göçmenlerin gittikleri ülkenin sosyal güvenlik reformlarına tabi olup olmadıklarını araştırmışlardır. Burada 'sorun' olarak görülen konu ise, bu ülkelerin (gelişmiş Avrupa ülkeleri) göçmen işçi alsalar dahi bu ülkenin vatandaşları olmadıkları için, uygulanan 'sosyal güvenlik' haklarından (*pension system*) yararlanamamaktadırlar. Göçmenler, sosyal yardımlardan yararlanamadıkları için, gittikleri ülkede yasal sürede emekli olamıyorlar. Dolayısıyla ülkede, optimum emeklilik yaşı artıyor. Bu noktada göç alan ülkelerin otomatik olarak emeklilik yaşı da artmış oluyor. Sonuç olarak göç ve göçmenlik, sosyal güvenlik sorunlarının aşılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu ve

benzeri çalışmalar, göç olgusunun her boyutuyla, salt etnisiteyle ve kültürle açıklanamayacağını; göçün, göçmenlerin, göç alan ve veren ülkelerin ekonomisine, siyasetine, kültürüne, vb. de etkisi olduğu gerçeğini göstermektedir.

1.4. Emekli Göçleri

Göç olgusu, yaşadığımız dönem içinde belki de üzerinde en fazla düşünülmesi gereken toplumsal olgulardan bir tanesidir. Özellikle uluslararası göçler, kazanmış olduğu yeni boyut sayesinde, sosyal bilimler alanında sıkça tartışılan konulardan birisi haline gelmektedir. Toplumsal bir olgu olarak göç, yeni bir olgu olmamakla beraber, 21. yüzyılda geldiği nokta göz önüne alınırsa oldukça farklı bir boyut kazanmıştır. Artık uluslararası göçler ve göçmenler, salt mülteci, kaçak işçi, sığınmacı gibi kategorilerinde kalmamakta, değişen düzen ile beraber farklı sınıflandırmalara da tabi olmaktadır. Örneğin bir kanun metni olan Yabancılar Hukuku incelendiğinde, bir ülkedeki yabancılar yukarıda saydığımız kategorilerde (mülteci, sığınmacı, vb.) kalmakta ve uluslararası göçlerin yeni biçimleri bu temel metinlerde yer almamaktadır.¹

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinden Türkiye'ye doğru olan göçler, yeni olmamakla beraber, son yıllarda bu tip göç biçimlerinde yaşanan yoğunluk dikkat çekicidir. Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinden göç eden göçmenler, Türkiye'de farklı gruplar oluşturmaktadırlar. Türkiye'de yaşayan AB yurttaşlarının oluşturduğu gruplar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. AB menşeli ya da yabancı şirket veya kurumların görevli ve temsilcileri
2. Eşi Türk yurttaşı olan AB yurttaşları
3. Karma evliliklerle kurulan AB-Türk ailelerinin çocukları
4. Emekli AB yurttaşları
5. Alternatif bir yaşam tarzı arayan AB yurttaşları
6. Türk kökenli AB yurttaşları

¹ Türk Hukukunda yabancı türleri için bkz; Rona Aybay, *Yabancılar Hukuku*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, (s. 93–113) arası.

7. İstanbul Boğazı Almanları
8. Mülteciler (özellikle Nazi rejimi çerçevesinde Almanya'dan gelenler) (Kaiser, İçduygu, 2005: 173–74; Kaiser, 2007: 477–78).

Bu çalışmanın konusu olan ve “emekli göçü” olarak adlandırılan olgu, genel olarak “yeni uluslararası göçler” başlığı altında incelenmektedir. Gerek Türkiye gerekse diğer dünya ülkeleri için yeni bir tartışma alanı olan emekli göçleri, Türkiye’de son on yıldır yoğun bir şekilde incelenmektedir. Bu dönemde özellikle Avrupa Birliği üye ülkelerinden, Türkiye’nin Güney Ege ve Kıyı Akdeniz bölgesine yerleşen AB yurttaşları, Türkiye’deki emekli göçmenlerin en önemli kısmını oluşturmaktadır. AB ülkeleri yurttaşları için Türkiye’ye göçte etkili olan ana sebepler:

1. 1980’li yıllardan bu yana devam eden siyasal ve ekonomik dışa açılım süreci Türkiye’yi göçmenler için daha çekici bir konuma getirmiştir;
2. Türkiye, 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Avrupalıların giderek daha fazla tercih ettiği bir tatil ülkesi olmuştur. Türkiye ile ilk olumlu teması tatilde yaşamış olan birçok kişi de daha sonra ülkede uzun süre kalma isteği uyanmıştır;
3. Türkiye’nin AB’ye tam üyelik adaylığı konusunda kaydettiği ilerleme de önemli bir husustur; özellikle Türkiye’nin Ekim 2005 yılı başında AB ile müzakerelere başlaması Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir döneme girildiğini göstermektedir. Bu gelişmeler, Türkiye’yi bir göç ülkesi olarak özellikle AB yurttaşları için giderek daha cazip kılmaktadır (Kaiser, İçduygu, 2005: 172; Kaiser, 2007: 476).

Emekli göçleri, Türkiye açısından, genel olarak gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden gelen, belirli bir refah seviyesine ulaşmış göçmenlerden oluşmaktadır. Tüm bu bahsettiğimiz değişim süreçleri neticesinde Avrupa toplumlarında da insanlar dönüşmektedirler. Seyahat etme hakkı bir yurttaşlık göstergesi olmuştur

(Urry, 1999: 226). Bu şekilde göç eden göçmenler, yerleştikleri ülkede mülk ya da arazi satın alma yoluyla, emeklilik yaşamlarını geçirmektedirler. Uluslararası göçün bu yeni modelinde, göçmenlerin göç etme nedenleri de ayrı bir inceleme alanıdır. Göç etme nedenleri arasında genel olarak, ılımlı ve sıcak iklime sahip, yaşam standartları ekonomik olarak geldikleri ülkeye göre daha elverişli olan bölgelere göç, tercih nedeni olarak ilk sıralarda yer almaktadır. Dünya üzerinde farklı ülkelerde yapılan araştırmalar da bu bilgiyi destekler niteliktedir. King ve Patterson'un (1998), İtalya'nın *Tuscany* bölgesinde yapmış oldukları araştırma, İngiliz emekli göçmenlerin *Tuscany* bölgesine yerleşmelerinin en önemli nedeninin sıcak iklim özellikleri olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla İngiltere'den Avrupa'nın birçok kırsal veya kentsel bölgelerine doğru olan göçlerin birçok nedeni vardır. King ve Patterson'a (1998) göre yaşanan bu emekli göçlerinin temel sebepleri; daha sağlıklı bir yaşam, daha iyi beslenme olanakları, vb. olabildiği gibi ekonomik çıkar sağlama amaçlı da olabilmektedir. Bu göçler sonucunda göçmenler, göç edilen yörenin ekonomik, toplumsal, kültürel ve demografik yapısını etkilemektedirler.

Bu araştırma, Türkiye'de uluslararası emekli göçlerinin yoğun olarak görüldüğü, Güney Ege bölgesinin, Muğla ili Marmaris ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Konumu itibarıyla Marmaris, özellikle Batı Avrupa ülkelerinden aldıkları göçlerle dikkat çekmektedir. Türkiye'nin diğer bölgelerine de uluslararası emekli göçü gerçekleşmekte olup, Muğla il sınırları içerisindeki ilçelerde bu oran, Türkiye geneline göre oldukça yüksek boyuttadır. Aynı zamanda birer turizm merkezi olan bu ilçelerin, mevcut turist potansiyellerinin yanında, bölgeye yerleşen yabancı göçmenleri de (sıklıkla İngiliz vatandaşları) sınırları içerisinde mülk sahibi olma yoluyla barındırması dikkat çekicidir.

Tablo 1: Kişi Sayısına Göre Ülkeler Bazında Türkiye’de Mülk Sahibi Olan Yabancı Uyruklu Vatandaşların Sayısı²;

ÜLKE	KİŞİ SAYISI
İngiltere	20.955
Almanya	16.295
Yunanistan ³	10.986
İrlanda	4.957
Danimarka	4.577
Hollanda	4.194
Norveç	3.031
Avusturya	1.734
Belçika	1.365
Fransa	888

Tablo 2: Kişi Sayısına Göre En Çok Taşınmaz Edinilen 10 İl, Taşınmaz ve Kişi Sayısı⁴;

İL	TAŞINMAZ SAYISI	KİŞİ SAYISI
Antalya	19.781	26.795
Muğla	9.508	13.360
İstanbul	8.177	8.984
Aydın	5.653	7.824
Bursa	4.875	5.232
İzmir	4.115	4.231
Mersin	967	995
Ankara	1.207	927
Yalova	713	825
Balıkesir	783	747

Tablolardan da görüldüğü üzere, Türkiye’ye mülk satın alma yoluyla en çok göç edenlerin geldikleri ülke İngiltere, en çok tercih edilen bölge ise Antalya, Muğla, Aydın illerinin yer aldığı Güney Ege ve Batı Akdeniz yöresidir. Bu tabloların iller bazında düzenlendiğini de belirtmek gerekmektedir. Antalya, Muğla ve Aydın

² www.tkgm.gov.tr (Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü), Bilgiler 27.07.2008 itibariyledir. Erişim Tarihi; 04.08.2008.

³ 9.991 taşınmaz sayısınının 8.420 adedi Türk asıllı gerçek kişilere aittir.

⁴ www.tkgm.gov.tr (Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü), Bilgiler 27.07.2008 itibariyledir. Erişim Tarihi; 04.08.2008.

illerinin Alanya, Belek, Kemer, Marmaris, Bodrum, Fethiye, Gökova, Kuşadası ve Didim ilçeleri yabancı yerleşimciler açısından özellikle tercih edilen yörelerdir.

Casado-Diaz'a (1999) göre emekli göçleri olgusu son yıllarda göçmenlerin bireysel tercihlerinin etkisiyle yoğunluk kazanmaktadır. Bu tercihlerin en önemlileri, iklim, yaşam kalitesi, eğlence, vb. etkinliklerdir. Çalışma, İspanya'nın Torrevieja bölgesine yerleşen emekli göçmenler üzerinde yapılmıştır. İspanya'nın emekli göçleri konusunda yaşadığı deneyim göz önünde bulundurulunca, Türkiye'nin içinde bulunduğu süreç daha iyi anlaşılacaktır. Akademinin uzun bir dönemdir ilgilendiği ve emekli göçleriyle dikkat çeken, Costa del Sol, Kanarya adaları, Algerve ve Tuscany gibi bölgelere (O'Reilly, 1995) son yıllarda Türkiye'de eklenmektedir.

Casado-Diaz'ın çalışmasında, emekli göçmenler ile ilgili birçok araştırmanın verilerine yer verilmektedir. Örneğin, Pampel'in çalışmalarının sonuçları; 55–64 yaş arası emeklilerin göçünün en önemli faktörlerinin, suya yakınlık, sağlık hizmetlerinin kalitesi, vb. etmenler olduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada Warnes, emekli göçmenlerin büyük şehirlerden taşınmalarının en önemli özelliğini iklim ve ucuz yaşam koşulları olarak belirlemiştir. Mendez ve Molinero'ya göre ise, emekli göçmenlerin göç etmesiyle ilgili iki ana sebep vardır. Her iki sebebin de sosyo-ekonomik yapı üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çalışma amaçlı gelen genç nüfusun göçü, diğeri ise iklim ve emeklilik sonrası yaşamlarını geçirmek için gelen emeklilerin göçüdür.

Türkiye açısından özellikle turizm bölgelerinin, emekli göçmenler için bu kadar cazip olmasının nedenleri birçok faktörle açıklanabilir. Ancak bu faktörlerin başında, iklimin elverişli özelliklere sahip olması, turizm bölgesi olmalarından dolayı birçok turistin bu bölgeye tatil amaçlı geliyor olması, coğrafi özelliklerin sağlıklı bir yaşam için elverişli olması ve bu bölgelerde yerli halkla kurulan yakın ilişkilerin tecrübeleri sayılabilir.

Tüm dünyada ve Türkiye'de oldukça yeni bir tartışma alanı olan “emekli göçleri”, günümüzde çeşitli boyutlarıyla ve çeşitli disiplinler tarafından sıklıkla

çalışılmaktadır. Türkiye’de özellikle turizm bölgelerine doğru yaşanan bu süreç, göçün yaşandığı bölgelerde farklı dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Son yıllarda ülkemizin özellikle Batı Akdeniz ve Güney Ege yörelerindeki iller olan Antalya, Muğla ve Aydın illeri turizm potansiyellerinin yanı sıra, Batı Avrupa ülkelerinden gelenlerin göç yoluyla yerleştikleri belli başlı yerler olmaları açısından dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın referansını oluşturan araştırma, yabancı yerleşimcilerin en çok tercih ettikleri yerlerden olan Muğla ilinin kıyı ilçesi olan Marmaris’te gerçekleştirilmiştir. Yöreye yerleşenler başta İngiltere ve Almanya’dan gelenlerden oluşmakla birlikte; Avrupa’nın diğer ülkelerinden hatta Güney Afrika ve ABD gibi dünyanın uzak noktalarından gelenlere de rastlamak mümkündür.

Uluslararası emekli göçünde dikkat çeken önemli bir unsur, emekli göçmenlerin göç etmeden önce, bölgeye daha önceden tatil amacıyla gelmiş olmalarıdır. Tatil amacıyla Türkiye’ye gelen turist, daha sonrasında, emekliliğini Türkiye’de geçiren bir yeni uluslararası yurttaşa dönüşmektedir. Muğla yöresine yerleşen yabancılar da çoğunlukla daha önce yöreye tatil amacıyla gelenlerden oluşmaktadır. Buradan hareketle turizm ve uluslararası emekli göçleri arasında yakın bir ilişki olduğu vurgusunu yapmak yerinde olacaktır.

Karen O’Reilly (1995) “turizm göçleri”ni kategorilendirirken, bu ilişkiyi dikkate almaktadır:

1. *Expatriates*: Yaşadıkları bölgede yaşam biçimlerini oluşturan, ülkede kendi mülkü olan, sürekli yer değiştiren gruplar.
2. *Residents*: Yasal yollarla geldikleri ülkede, yılın 2 ile 5 ayını geçirirler (kendi ikinci evlerini, akraba ya da yakınlarını ziyaret etmek amacıyla).
3. *Seasonal Visitors*: Ülkenin belirli bir bölgesinde yaşarlar fakat aynı yıl içerisinde geri dönmek üzere 2-6 aylık süre içerisinde gezerek kısa seyahatler ederler.
4. *Returns*: Genellikle ikinci evlerini ziyaret ederek, oraya sorumlulukla bağlı olanlar.

5. *Tourists*: Tatil amaçlı olarak geldikleri ülkede, kısa bir zaman diliminde, kendi kiraladıkları apart ya da otel tarzı mekanlarda konaklamaktadırlar (O'Reilly, 1995; Williams, vd., 2000: 36-37).

Yaşanan bu sürecin, kolektif bir eyleme dönüşme biçimi de söz konusudur. Örneğin, Türkiye'nin turizm bölgelerine göç eden emekli göçmenler, göç ettikleri bölgede bir topluluğun da doğrudan olarak üyesi haline gelmektedirler. Bu durum, bölgede "gizli" ya da gayet "açık" bir örgütlenmeyi de beraberinde getirmektedir. Bu tarz bir örgütlenme, yeni bir yaşamı, yeni bir ülkeyi göçmen için daha anlaşılır kılmının yollarından biri olarak görülmektedir. Doğduğu ya da alıştığı bir yaşam biçiminden ve ülkeden, başka bir ülkeye göç, emekli göçmenler için (ve uluslararası göçe tabi olan diğerleri için) önemli bir risk olarak kabul edilebilir. Bu riski en aza indirmek için de bu tarz bir örgütlenme göçmenler için daha işlevsel bir hale gelmektedir.

Konuyla ilgili turizm temelli yapılan çalışmalarda (Williams, vd., 2000), emeklilerin seyahat ettikleri (ya da uzun süreli göç ettikleri) ülkelerin turizm potansiyeline katkı sağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Mevcut teknolojik gelişmeler, bireylerin bilgiye daha kolay ulaşabilmeleri, yaşam kalitesinin artmasıyla beraber "yeni" yerler görme ve keşfetme isteği, dinlenme ve gezip görme amaçlı seyahatlerin sayısını, emekliler açısından çoğaltmaktadır. Emekli göçmenler, kısa ya da uzun zamanlı bu yer değiştirmelerle birlikte, gelinen ülkelerin turizmine katkı sağlamaktadırlar. Ancak Türkiye açısından bu tespiti bir soru halinde sormak faydalı olacaktır. Emekli göçmenlerin tüm bu yer değiştirme potansiyellerinin, Türkiye turizmine katkı sağladığı gerçeğinin yanında, onların mülk sahibi olmalarının da etkisini düşünmek gerekmektedir. Zira mülk sahibi olan birçok Avrupalı emekli göçmenler, evlerini kayıt dışı olarak birer devre mülk gibi, kendi ülkelerindeki arkadaş, akraba ya da tanıdıklarına kiraya vermekte, ancak buradan elde ettikleri gelire karşın hiçbir vergi benzeri ödemede bulunmamaktadırlar. Özellikle Güney Ege bölgesine olan göçlerde sıklıkla gözlenen bu süreç, birçok Avrupalıyı Türkiye'ye seyahat etme konusunda teşvik etmekte, ancak bu durum turizme olumlu ekonomik katkıdan çok, haksız rekabet yaratarak, yerel turizmi ekonomik anlamda olumsuz

olarak etkilemektedir. Bu konudaki en çok zararı, turizm işletmecileri, seyahat acenteleri, tur operatörleri, vb. kurumlar yaşamaktadırlar. Emekli göçü olgusunun Türkiye açısından oldukça yeni olması, söz konusu “sorun”un farkındalık düzeyinin henüz oldukça düşük kalmasına yol açmaktadır.

1.5. Çokkültürlülük/Çokkültürcülük

Tarihsel süreçte farklı ülkelerde yaşanan mevcut deneyimler, göç eden grupların sorun teşkil ettiğini gösterse de, genellemeye başvurarak açıklamaya gitmek ‘sorunlu’ gözükmektedir. Kaldı ki göçmen kabul eden devletlerin, ortaya çıkan etnik farklılıkları belli politikalarla denetim altına alabilmeyi denemiş olmaları bunun önemli göstergelerindedir. Bu politikalar belli başlı üç kategori içinde ele alınabilir:

1. Eritme (*Assimilation*),
2. Farklılaştırılmış Dışlama (*Differential Exclusion*),
3. Çokkültürlülük (*Multiculturalism*)⁵ ⁶(Abadan-Unat, 2006: 309).

Abadan-Unat’ın bu kategorilendirmesini dünya üzerindeki diğer uygulamaları da düşündüğünde; asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük politikaları olarak sıralamak da mümkündür.

Üstel (1999) ise Abadan-Unat’tan farklı olarak, günümüzde etnik azınlıkların üç temel siyasal mantık çerçevesinde değerlendirildiğini savunmaktadır: disimetri, asimilasyon ve otonomi. Disimetride, azınlık grubu, hâkim çoğunluk grubu karşısındaki “azınlık” konumunu kabul ederken, asimilasyonda azınlık grubu etnik ve kültürel kimliğini yitirerek hâkim gruba kaynaşma sağlamaktadır. Otonomide ise

⁵ Çokkültürlü(cü)lük; konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Charles Taylor, Çokkültürcülük-Tanınma Politikası, YKY, İstanbul: 2005.

⁶ Bu noktada çokkültürlülük ile çokkültürcülük arasındaki farka da değinmek yerinde olacaktır. ‘Çokkültürlülük’ (*multiculturalitat*), bir olgu veya vaka olarak farklı kültürlerin biraradalığına işaret eden antropolojik/sosyolojik bir kavram olarak kullanılırken, ‘çokkültürcülük’ (*multiculturalism*) kavramı ise merkezi veya yerel siyasal iktidar tarafından uygulamaya konan bir ideoloji olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2006:116).

çözüm, yasayla belirlenmiş dile dayalı bir toprak parçasının (*territoire linguistique*) oluşturulmasıdır (Üstel, 1999: 38). Gerek Abadan-Unat'ın, gerekse Üstel'in öngördüğü bu modellerin tamamı, göçmen kabul eden devletler tarafından uygulanmış olup, büyük bir kısmı hala uygulanmaktadır. Ancak bilindiği üzere, kamusal alanda birbirleriyle eşit vatandaşlar arasında tekbiçimlilik ve homojenlik olduğu (ya da olması gerektiği) varsayımı, paradoksal olarak toplumsal eşitsizliğe dayalı bir sistem yaratmaktadır (Gülalp, 2007b: 174). Bir politika olarak asimilasyon kuramının öncüleri olan Park ve Burgess asimilasyonu, “insan ve grupların diğer insan ve grupların hafızalarını, duygularını ve tutumlarını aldıkları iç içe girme ve kaynaşma süreci” olarak tanımlamaktadırlar (Park ve Burgess'den aktaran Faist, 2003b: 337). Çokkültürlülük politikaları, entegrasyon ve asimilasyondan farklı olarak, dünya devletleri tarafından daha az dikkate alınmış bir kategori olmuştur. Çokkültürlülük politikalarının, ılımlı halinde bile, işaret ettiği sorunlara tarihsel süreçte tatmin edici çözümler sunamamış olması (Wieviorka, 2003: 42) nedenlerin başında gelmektedir. Çokkültürlülük, siyasal bir sistemin işleyişinden çok kültürel, felsefi ve siyasi bir seçimle ortaya çıkan bir anlayış olarak kabul edilmektedir. Çokkültürcülük ideolojisi insanlara siyasal haklar değil kendilerini kültürel açıdan ‘özgürce’ ifade edebilecekleri alanlar sağlar. Almanya’da yaşayan Türk azınlık gibi Batıdaki etnik azınlıklar, günümüzde, çoğunluk toplumu karşısında siyasal mücadele yapmak yerine kültürel mücadele yapmaya daha fazla önem vermektedirler (Kaya, 2005: 47). Ulus-devletin tekil kimliklerini de eleştiren çokkültürlülük politikasının, bu noktada modern sonrası bir toplumun ürünü olduğu söylenebilir. Çokkültürlülük söylemi içinde özelleşmiş, tikelleşmiş kimliklere, ulus-devlet ve ulus-devletin simgelediği bütünleştirici, katı kültüre ve dolayısıyla “öncenin” kolektif kimliklerine saldırılır (Tol Göktürk, 2006: 82). Postmodernizmin de desteklediği bu süreç, modernizmin birey temelli özgürlük ve adalet anlayışına “farklılık” ve ötekilik” kavramlarını ekleyerek kimlik ve vatandaşlık arasındaki ilişkinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Keyman, 2008: 226). Dolayısıyla çokkültürcülük politikalarının, birey hak ve özgürlükleri, demokrasi, insan hakları, vb. konular çerçevesinde değerlendiriliyor oluşu, siyasal sistemleri konuya daha mesafeli durmayı gerektirmiştir.

Kanada örneğinde, 1982 Anayasasına Haklar ve Özgürlükler Şartı adı altında yerleştirilmiş olan çokkültürlülük fikri, daha 1965 yılında, o güne kadar yalnızca İngilizce konuşanlarla Fransızca konuşanları muhatap alan çift kültürlü siyasetin yerine çokkültürlülüğü öneren bir resmi raporda kendini göstermişti. Avustralya’da çokkültürlülüğün kabulü 1978’de ilan edilen bir resmi karardan kaynaklanmaktadır. İsveç’te ise bu olgunun kabulünün tarihi 1975’dir (Wieviorka, 2003: 40).

Siyasal bir yapılanmanın/toplumun iyi ve sağlıklı işleyişi için cemaat duygusunun olması gerekliliğini savunan Tok (2003), grup farklılıklarının özel politikalarla düzenlenmesinin çokkültürlü toplumlarda toplumsal bağları zayıflatmaktan çok güçlendirdiğini savunmaktadır (Tok, 2003: 279). Çokkültürlü devletlerde üç boyutlu (hukuki, psikolojik ve siyasal) bir yurttaşlık politikası anlayışının uygulanması, devletlerin siyasal birliklerini kaybetmekten çok, toplumun birlik ve istikrarına katkıda bulunabilmektedir (Tok, 2003: 277). Devletler ancak, azınlık grupların özyönetim hakkı talep etmesi karşısında kaygıya düşmektedirler. Azınlık ve ulusal grupların, özyönetim hakkını talep etmesi, mevcut siyasal örgütlenmenin birlik ve istikrarına yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Zira her ulusal grubun kendi bağımsız devletine sahip olması imkânsızdır, çünkü dünyada kurulması mümkün olan devletlerden daha fazla sayıda potansiyel ulus vardır (Gellner’den aktaran Tok, 2003: 297–98). Bu durum hiç kuşkusuz sonsuz bir kaosa ve parçalanmaya neden olabilir. Dolayısıyla çokkültürlülük politikaları, sınırlı ölçülerde uygulandığı takdirde, mevcut örgütlenmeler adına fayda sağlamaktadır. Aksi takdirde, her azınlık ve ulusal grubun özellikle siyasal olarak örgütlenme ve hak talebi, dünya üzerinde oldukça derin bir parçalanmaya neden olabilir.⁷

Temelde azınlık haklarına olan yaklaşımları, dünya üzerinde iki farklı yaklaşımda değerlendirmek de mümkündür. Kymlicka (1995), çokkültürlülük üzerine gerçekleştirdiği önemli çalışmasında, Batı Avrupa ülkeleri ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin ülkelerindeki azınlıklara karşı farklı yaklaşımlar geliştirdiği üzerinde durmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinin azınlıklar konusuna daha çok hak ve adalet söylemi çerçevesinde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ise güvenlik

⁷ Çokkültürcülük politikalarının bu şekilde olumsuzlanmasından sonra, sosyal bilimler alanında, kültürler arası etkileşimi ve paylaşımı temel alan, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına karşı çıkan, “kültürler arasılık” (Kaya ve Kentel, 2005: 143) söylemi hızla yaygınlaşmaktadır.

söyleminde buldukları belirtilmektedir. Batı'nın azınlıkları bir tehdit olarak görmekten çok onların haklarına olan vurgusu Doğu'da farklılaşmıştır. Doğu, azınlıkları ülke sınırları içerisinde daha çok bir tehdit unsuru olarak görmektedir. Sonuç olarak iki farklı yaklaşım/uygulama ortaya çıkmaktadır: “hak ve adalet” söylemi, “güvenlik ve sadakat” söylemi.⁸

Çokkültürcülük politikalarının siyasal zemininde, azınlık gruplarının kendi yönetim biçimlerini oluşturmak istediklerinin varlığından bahsedenlerin karşısında, çokkültürlülük haklarının her grup için ayrı bir yönetim biçimini değil, toplumla bütünleşmeyi (Kymlicka ve Norman, 2008: 212) teşvik eden bir tarafı olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Kymlicka ve Norman (2008) çalışmalarında, bazı grupların, çokkültürlülük haklarının, göçmenler için eski ulusal aidiyetler ile yeni bir ulusun vatandaşlığı arasında kafa karıştırıcı bir sıkılmışlık yaratarak bütünleşme sürecinin önünü tıkamasından korktuklarını, ancak bunun yersiz bir korku olduğunu savunmaktadırlar. Bu noktada Kanada ve Avustralya gibi çokkültürlülük politikalarını kapsamlı bir şekilde uygulayan ülkeleri örnek göstererek, bu ülkelerde birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin, yeni ülkelerinin en vatansever grubunu oluşturduklarını belirtmektedirler (Kymlicka ve Norman, 2008: 213–14).

Çokkültürlülük ideolojisi kültürleri bölümlere ayırma eğilimindedir. Bunun yanı sıra, kültürleri etnik gruplara bağlı, kendi içinde tutarlı, birleşik ve yapısal bütünlükler olarak kabul eder. Çokkültürcülük, kültür kavramını bir etnik grubun mülkiyeti olarak tözselleştirerek, kültürleri bağımsız birimler olarak şeyleştirme, sınırları ve karşılıklı farklılıkları aşırı vurgulama riskini taşır; aynı zamanda cemaat içi uyuma yönelik baskıcı talepleri meşrulaştırma potansiyeli açısından, kültürlerin kendi içindeki homojenliğini de riske atar (Kaya ve Kentel, 2005: 141).

Yirminci yüzyılın sonları tüm dünyada etnik bilincin ve farkındalığın arttığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ulusal, etnik, dinsel ve kültürel farklılıkların yönetimi konusunda günümüz ulus-devletleri iki belirgin alternatif siyaset anlayışından birini benimsemek durumundadırlar: cumhuriyetçilik veya liberal

⁸ Kymlicka üzerine ayrıntılı bir çalışma için bkz: Ayhan Kaya, “Devletler, Azınlıklar ve Korkunun İktidarı: Euro-Türkler ve Avrupa Birliği”, *Kökler ve Yollar-Türkiye’de Göç Süreçleri* (Ayhan Kaya, Bahar Şahin, Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

çokkültürcülük (Kaya, 2005: 43). Cumhuriyetçilik, farklılıklara vurgu yapmak yerine farklılıkların da üstünde bir siyasetle, eğitim yoluyla yurttaş yetiştirmeyi amaçlarken (Fransa örneğinde olduğu gibi), çokkültürcülük ise “çeşitlilik içinde bütünlük” (*unity-in-diversity*) (Kaya, 2005: 44) şeklinde formüle edilmektedir. Asimilasyon, göçmenlerin toplum içerisinde dağıtılması, özümsemesi ve sonunda çoğunluktan ayırt edilemez hale gelmesi olarak tanımlanırken; çokkültürlülük, etnik ve diğer farklılıkların desteklenmesine bağlı olarak farklı kimliklere sahip grupların heterojen ve istikrarlı bir toplumda bir arada yaşamalarına olanak sağlamakla yükümlü bir toplum modelini öngörmektedir (Toksöz, 2006: 37).

Bunların yanında, “bütünleşme”(integration) kavramı da göçmen politikaları için kullanılmaktadır. Türkçeye “entegrasyon” olarak geçen bu kavram, asimilasyon ile olan ilişkisi göz önüne alındığında, daha farklı bir uyum anlayışını beraberinde getirmektedir. Entegrasyon, toplumsal bir yapıda varolan etnik, sosyal ve azınlık grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimini sağlamayı ve diğerleri ile aralarında herhangi bir çatışma olmaksızın yaşamayı hedefleyen bir politikadır (Toksöz, 2006: 36). Bütünleşme aynı zamanda, göçmen veya yerli halkların kendi istekleri ile çoğunluk kültürüne ve topluma uyum göstermesi ve çoğunluk toplumun normlarını, değer ve düşünce kalıplarını benimsemesi olarak tanımlanmaktadır. “Asimilasyon baskıcı ve sevimsiz bir politika olarak algılanırken, sosyal bilimciler entegrasyonu, farklı kültürlerin bir toplumda birlikte yaşamasında daha olumlu çözümlerden biri olarak görüyor” (Somersan, 2004: 92). Ancak entegrasyonun da sosyal bilimler alanında ve özellikle de göç araştırmalarında ne ölçüde uygulanabildiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. “Asimilasyonun nerede bitip entegrasyonun nerede başladığına dair kesin bir sınır çizmek zordur. Ayrıca; azınlık ve madun⁹ konumdaki bir grubun özgür seçimi ne kadar söz konusu olabilir? Azınlığın egemen gruba uymaktan başka çaresi var mıdır? Farklılığını nasıl zorla kabul ettirir? “Eşitler” arası farklılık bile o kadar kolay mı kabul görür?” (Somersan, 2004: 92). Bu ve benzeri sorular entegrasyon ve asimilasyon konusunda ne gibi soru işaretlerinin doğduğunu/doğacağını görmek anlamında dikkat çekicidir.

---

⁹ Azınlık, alt aşamada bulunan, ast.

Yabancıların korkusu, AB ülkelerinde farklı vurgularla uygulanmaya çalışılan “integration-bütünleşme”nin aslında zorla dayatılan bir asimilasyona dönüşmesidir. Bu çabanın beklenen sonucunu verememesinin çeşitli nedenleri vardır. Ancak en önemlisi, kamu görevlerinde bulunan sorumluların küreselleşme sonucunda giderek büyüyen halkalar şeklinde yeni “ulus ötesi toplumsal alan”ların ortasında yer almasıdır. Dolayısıyla birey oturduğu ve çalıştığı ülke ile olduğu kadar daha önce duygusal bağlarının bulunduğu ülke ile arasındaki ilişkileri de sürdürmektedir. Vatandaşlık statüsünden beklenen tek yönlü sadakat -sadece Alman olmak, sadece Hollandalı veya Fransız olmak- günümüzde giderek geçerliğini yitirmektedir. Thomas Faist’in haklı olarak belirttiği üzere “ulus ötesi toplumsal alanlardaki” etkinlikler birkaç tabakadan oluşmaktadır. İster hukuken ister fiilen olsun çifte vatandaşlık veya çokkültürlü yurttaşlıkla günümüz bireyleri, özellikle göçmen kökenli olmaları halinde zihnen ve bedenen iki ülkede yaşamlarını sürdürmektedirler. Dinsel inancın da pekiştirdiği etnik ve ulusal aidiyeti hesaba katmamak gerçekleri inkâr etmektir (Abadan-Unat, 2006: 406–07).

Yurttaşlık sadece görevler ve sorumluluklar ekseninde değerlendirilmemelidir. Yurttaşlık aynı zamanda haklara ilişkin bir kavramdır ve bu haklar içinde, azınlık hakları ya da çokkültürlülüğe ilişkin haklar da bulunmaktadır (Kadıoğlu, 2008a: 29). Çokkültürlü yurttaşlığın¹⁰ günümüzde giderek yaygınlık kazanması ve hatta tartışılıyor oluşu, konunun oldukça önemli boyutlara ulaştığını haber vermektedir. Çokkültürlü yurttaşlığın toplulukçu anlayışı günümüzde özellikle kimlik tartışmalarıyla gündeme gelmiş bulunmaktadır. Yurttaşlığın eşitlik sağlayan statüsü, toplulukçu anlayışlarla yeniden tartışmaya açılmış bulunmaktadır. Eşit statü olarak algılanan yurttaşlığın, gerçekte ekonomik, toplumsal, kültürel, cinsiyetçi, vb. eşitsizlikleri gizlemede kullandığı ve varolan eşitsizlikleri pekiştirdiği söylemi, özellikle bazı feminist ve ırkçılık karşıtı çevreler tarafından sıklıkla kullanılmaya başlamıştır (Üstel, 1999: 146).

Çokkültürlülük sözcüğü Kanada’da altmışlı yılların sonunda ve yetmişli yıllarda, aynı ülkede birçok kültürün bir arada varolmasını tanımlamak için kullanılmıştır. Birçok toplumda kültürel çoğulculuğun bir olgu olarak tanınması ve

¹⁰ Çokkültürlü yurttaşlık hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Will Kymlicka, “Immigration, Citizenship, Multiculturalism: Exploring The Links”, *The Politics Of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*, ed. Sarah Spencer, Blackwell Pub., 2003. s. 195-208; Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Clarendon Press, Oxford, 1995; Türkçe çevirisi için bkz: Will Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.

geliştirilmesini hedeflemektedir. 1970’lerden bu yana, Kanada, Avustralya ve İsveç gibi bazı ülkelerde, çokkültürlülük politikaları kapsamında göçmenlere azınlık, kültürel ve politik hakları tanınmaktadır (Toksöz, 2006: 37). Tüm bu ülkelerin içinde Kanada bireylere farklı kimlik haklarını sağlaması ve bu sayede ilk “postmodern demokrasi” (Heater, 2007: 142) uygulamasını gerçekleştiren ülke olması anlamında dikkat çekicidir.

Çokkültürlülük, kültürel çeşitliliği, örneğin azınlık dillerini kutsamakta ve korumanın yollarını aramaktadır. Azınlıklarla egemen kültürler arasındaki çoğu zaman eşitsiz olan ilişkilere dikkat çekmektedir (Wieviorka, 2003: 39). Dolayısıyla çokkültürlülük anlayışı, egemen kültürlere karşı azınlık kültürlerini ve onların haklarını koruyan bir sistem olarak tanımlanabilir. Ancak bir başka tarafta, bireyden çok topluluklara önem veren çokkültürlülük politikaları, topluluk kimliğini sağlamlaştırmak adına, birey haklarını görmezden gelebilmekte ve hatta onlar üzerinde bir baskı mekanizması da oluşturabilmektedir. Dahası çokkültürlülüğe dayalı çoğulcu bir toplumda farklı kültürel grupların herhangi birinin ya da birkaçının otoriter olması da mümkündür (Gülalp, 2007b: 174–75). İşte bu noktada çokkültürcülük ideolojisinin de yurttaşlık ideolojisi gibi, ulus-devlet düzenini korumayı amaçlayan yeni tarz bir milliyetçilik yarattığı bilinmektedir (Kaya, 2005: 45).

Tablo 3: Göç Alan Ülkelerdeki Göçmen Adaptasyonunu Analiz Etmek İçin Kullanılan Üç Kavram,¹¹

Yaklaşım	Asimilasyon	Etnik Çoğulculuk	Toplumsal alanın sınır aşan genişlemesi
Temel Öngörü	Çekirdek içerisinde erime	Çoğulcılaştırma	Ulusaşırılaşma
Ekonomik: toplumsal statü ve mesleki hareketlilik	Yerli nüfus ile sosyo-ekonomik eşitliğe sahip olma; bunun gerçekleşmediği durumlarda ise sosyo-ekonomik marjinalleşme görülür	Niş ve adacıklar: aracılıkla uğraşan azınlıklar; ticaretle uğraşan ve çoğunlukla küçük burjuva olan gruplar	Akrabalık ve topluluk temelli gruplarda ve ulusaşırı devrelerdeki aşırı girişimcilik
Siyasi: devlet-yurttaş hareketlilik	Ulusal yurttaşlık: üniter olan ulusal politik kültür	Çokkültürlü yurttaşlık: kültürel farklılıkların tanınması	Çifte yurttaşlık: çeşitli devletlere ait öğeler tamamlayıcı olabilir
Kültürel: dil ve kolektif kimlik	Akültürasyon: ulus-devletin çekirdeğine ait değerler ve davranışlar içerisinde erime	Kültürel muhafaza: yeni bir bağlamda naklenilen uygulamalar ve kimlikler	Senkretizm: yeni çeşitlerin [karma kimlikler] ortaya çıkması ve yayılması

Sosyal bilimcilerin çalışmalarında kategorilendirdiği göçmen politikalarından belki de en önemlisi olan ‘asimilasyon’, temelde göç eden yurttaşların uyrukluğa kabul edilmesi yasası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her devlet, yurttaşlık haklarıyla tanımlanan siyasal topluluğun genişlemesini bu yasayla kontrol eder. Bu noktada sorulması gereken soru; bir demokratik anayasal devletin, yurttaşların yaşam biçiminin bütünlüğünü korumak üzere göçmenlerden uyum sağlamalarını (*assimilate*) hangi bakımdan isteyebileceği sorusudur:

1. yurttaşların etik-siyasal öz-tanımlarının ve ülkenin siyasal kültürünün belirlediği yorum sınırları içerisinde anayasanın ilkelerini kabul etme; bir

¹¹ Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Azat Zana Gündoğan, Can Nacar, Çev.), İstanbul: Bağlam, s. 336.

başka deyişle, göç alan ülkede yurttaşların özerkliğinin kurumsallaşma tarzına ve orada ‘kamusal akıl yürütme’ tarzına uyum sağlama;

2. kültürel etkileri kabul etmeye karşı ileri derecede bir isteklilik, yani yaşam tarzına, yerel kültür uygulamalarına ve törelerine yalnızca dışsal bir uyum değil, bunu benimseme. Bu etik-kültürel bütünleşme düzeyine kadar inen ve dolayısıyla göçmenlerin köken kültürünün ortak kimliği üzerinde yukarda (a) maddesinde istenen siyasal sosyalleşmeden daha derin bir etki taşıyan bir uyum demektir (Habermas, 2005: 136).

Adepoju’nun (2006) çalışması, uluslararası göç sonucu yeni bir ülkeye göç eden göçmenlerin, göç sürecinden önce gidecekleri yeni ülkelerinin yasaları konusunda bilgilendirilmeleri üzerinde durmaktadır. Bu konuda önceden bilgi sahibi olan göçmenin, gideceği ülkede daha bilinçli bir yaşam sürmesini sağlamaktadır. Adepoju, devletlerin göçmenlere (özellikle geçici çalışma izni olanlara), ülkeye gelmelerinden evvel oryantasyon ve eğitim kursları açarak, gelecekleri ülkede haklarını iyi bilmelerini, yabancı bir ülkede çalışma konusunda daha donanımlı olmalarını sağlayabileceklerini belirtmektedir. Geldikleri ülkeden daha zengin ülkelerde çalışanlar, geri döndüklerinde daha verimli ekonomik gelişimler sağlama konusunda cesaretlendirici olabilirler. 2003 yılında İngiltere ve Portekiz kendi aralarında yaptıkları antlaşma sayesinde, göç eden bireylere bu konuda bilgi vermişlerdir. Portekiz televizyonlarında, gazetelerinde bireylere gitmeden önce ya da çalışma kontratı imzalamadan önce Konsolosluklarına gelmeleri ve Avrupa’da çalışma haklarını öğrenmeleri konusunda reklâmlar yayınlanmıştır (Adepoju, 2006: 5).

Adepoju, tüm bu tespit ve önerilerini, “*Global Commission on International Migration*” isimli dünya çapında yayınlanan bir rapora atıfla gerçekleştirmiştir. Raporun içeriğinde yer alan önemli tespitlerden bir tanesi de, göçmenlerin gittikleri ülkede karşılaştıkları sorunlarla (özellikle entegrasyon) ilgilidir. Raporu göre göçmenler, medya hikâyeleri sayesinde toplum içerisinde devamlı surette zarar veren konumda gösterilmektedirler. Göçmenler ve azınlık gruplar bu haliyle oldukça

mağdur duruma düşürülmekte ve zarar görmektedirler. Bu konuda düzenlenecek olan halk eğitim kampanyaları sorunun çözümü için önemli bir adım oluşturacaktır.

Birey, göç ettiği ülkeye hiçbir zaman ait olamaz gibi bir yaklaşımı benimsemek günümüz göç çözümlenmeleri için oldukça yanlış bir tutum olacaktır. Ancak, bireyin yeni ülkesinin yanında, köklerinin bulunduğu ülke ile mekanik de olsa ilişkilerini sürdürüyor oluşu gerçeği, onun yerleştiği ülke dışında, bağlı olduğu ülkeye de aidiyetini kaybetmediğini göstermektedir. Unat'ın da değindiği gibi, artık Türk, Alman, İngiliz olmak gibi irksal göstergeler, Müslüman, Hıristiyan olmak gibi dinsel göstergeler ya da doktor, işçi, mühendis olmak gibi mesleki göstergeler artık geçerliliğini yitirmektedir. Birey artık, dönüşen toplumsal algılarla beraber, ulus ötesi hareketlerin de itici etkisiyle, tek bir kimliğe aidiyetini sağlayamamaktadır. Bu yaklaşımlar göz önünde alınarak, sosyal bilimlerde ve özel olarak göç çalışmalarında 'farklılığı' temel alan bir yaklaşım, konuyu derinlemesine tartışmak adına daha faydalı olmaktadır.

Farklılığı anlaşılabilir kılmak, onu ortadan kaldırmak demek değildir. McClintock'un dünya görüşüne göre, farklılığa dayalı bir doğa anlayışı geliştirmek mümkündür. "İstisnalar kaideyi kanıtlamak için vardır," demek doğru değildir; istisnalar kendi başına bir anlama sahiptir. Bu anlamıyla farklılık, dünyayı (özne-nesne, madde-akıl, duygu-akıl, düzensizlik-yasa şeklindeki) bölünme ya da ikilik ilkesine taban tabana zıt bir şekilde düzenleyen bir ilke oluşturur. Bu karşıtlıklar tipik şekliyle çiftlerden birini dışlayan ya da yok eden bir kozmik birliğe ve iç bütünlüğü olan ve her şeyi kapsayan bir yasaya yönelmişken; farklılığa duyulan saygı, çeşitliliği kendi başına bir amaç olarak görmekten memnundur (Fox Keller, 2007: 196-97).

Muhafazakâr bir bakış açısı, toplumsal yaşamda 'farklılığı' benimsemez, onun yerine mevcut kültürel birliğin korunmasını temel alır. Ancak günümüz toplumları için, bu tarz bir anlayışı benimsemek oldukça güçtür. Göle'nin (2002) deyimiyle "melezlenme" artık kaçınılmazdır: "Öteki", yabancı olan değil, fazla yakınına gelerek saflığı bozma tehdidi gösterendir. Melezlenme kavramının muhafazakâr çevrelerden bu denli tepki toplaması ve bu kadar negatif değer yüklü bir kavram olması da mevcut saflığı tehdit etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak aynı zamanda melezlenme, birbirinden etkilenme, öğrenme pratiklerini geliştirerek,

karşılıklı bağımlılığı arttıran ve bir arada yaşamanın bir koşulu olarak ortaya çıktığı sürece de faydalı hale gelmektedir (Göle, 2002: 17). Farklılığa yapılan tüm bu vurguların fayda sağlayacağı görüşü karşısında Toksöz (2006), devletler tarafından uygulanan bu politikaların herhangi birinin, toplumun çoğunluğunu oluşturan kesimlerinde özellikle de ekonomik kriz dönemlerinde tepki yaratacağını ve azınlıkların, çoğunluğun yaşam standartlarına, tarzına ve sosyal uyumuna tehdit olarak algılanacağını savunmaktadır (Toksöz, 2006: 37).

Yukarıda belirtilen toplumsal değişimlerin ışığında, farklılığı yok saymak mümkün gözükmemektedir. Bunun yerine, kültürel olarak farklılığı benimseyici, dil ve din ayrımı gözetmeksizin yaşamı düzenlemeyi temel alan, insanları ırk, dil, din, renk, etnik kimlik, toplumsal cinsiyet, vb. farklılıkları gözetmeden değerlendiren bir anlayışı benimsemek, toplumsal çatışmayı önlemek adına faydalı olabileceği görüşü gitgide yükselmektedir.

1.6. Türkiye ve Uluslararası Göçler

Tarihsel olarak Türkiye'nin uluslararası göç serüveninin oldukça eskilere dayandığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tarihsel sürecin dışında bırakacak olursak, Türkiye Cumhuriyeti, 1960'lı yılların başından 70'li yılların sonuna dek, Türkiye'den Avrupa ülkeleri'ne yaşanan göçler sebebiyle adından sıkça söz ettirmiştir. Son zamanlarda ise Ortadoğu ülkelerinden Batı'ya illegal olarak göç etmek isteyen insanlar için ara bir durak, bir köprü olmuştur. Diğer taraftan da 1923–1997 arasında, özellikle Balkan ülkeleri başta olmak üzere komünist rejim içerisinde olan ülkelerle Rusya'dan, Türkiye'ye ciddi oranlarda göçler yaşanmıştır. Bu göçler sonucu 1.6 milyon insanın mekan değiştirdiği belirtilir (Kirişçi, 2003). Bu noktada Türkiye'nin Avrupa üzerindeki 'sorunlu' tabir edilen imajlarından bir tanesinin de, göç konusu üzerine olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kemal Kirişçi'nin (2003) uluslararası göç konusunda yapmış olduğu çalışmasında, göç sürecinin Türkiye açısından ne şekilde geliştiğinin tarihsel bir analizi verilmektedir. Özellikle 1990'dan günümüze kadar göç konusuyla ilgili

tespitte dikkat çekicidir. 1990 sonrası Türkiye’de göç olayları yavaşlarsa da, şimdi de yakın ve komşu ülkelerden diğer ülkelere yasadışı göç etmek isteyen birçok insan için ara bir ülke (geçiş ülkesi) olması sorun oluşturmaya başlamıştır. Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan, Hırvatistan, İran, Moldova, Ukranya, Rusya ve Orta Asya ülkelerine vize uygulaması yapmamaktadır. Bu da Türkiye’ye olan girişleri kolaylaştırmaktadır. Göç eden insanlardan çok azı ticaret için gelmektedir. Genellikle fuhuş gibi yasa dışı işlerde ve temizlikçilik, hizmetçilik, bakıcılık, yapı işleri ve turizm sektöründe kayıt dışı ve izinsiz olarak çalışmaktadırlar. Bazıları evlilik yoluyla Türkiye’de yasal olarak kalmanın yollarını aramaktadırlar ki bu durum günümüzde sıkça gözlenebilir bir konuma gelmiş ve "göç" kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Konu hakkında mevcut yasal düzenlemeler, yabancı uyruklu kadınların Türk vatandaşı bir erkekle evlenmesi sonucunda, evlenen kadının da direkt olarak Türk vatandaşlığına geçmesini ve ülkede ‘yasal’ yollardan kalmasını sağlıyordu. Ancak son yıllarda yapılan değişikliklerle, kadın ve erkek arasındaki bu farklı uygulamalara da son verilmeye çalışılmaktadır.

Türk Yurttaşlık Kanunu’nun yakın bir zamana kadar yürürlükte olan ve konumuz açısından burada sözünü etmemiz gereken bir özelliği de, Türk erkeklerinin yabancı bir uyruklu bir kadınla evlenmeleri durumunda kadının, eğer nikâh Türkiye’de yapılıyorsa sadece bir imza atarak Türk yurttaşlığına geçebilmesiydi. Nikâh yurtdışında kıyıldığı takdirde kadının Türk yurttaşlığına geçmesi için 45 gün içinde Türkiye Cumhuriyeti’nin diplomatik temsilciliğine başvurulması gerekiyordu. Burada altı çizilmesi gereken konu, bu olanağın erkeklere değil, yalnızca yabancı uyruklu kadınlara sunulmuş olmasıydı. Ancak Yurttaşlık Kanunu’nun 5. maddesinde 4 Haziran 2003 tarihinde yapılan değişiklikler, bu konuda önemli yeni düzenlemeler getirdi. Önceden, yabancı kadınlar Türk vatandaşı bir erkekle evlendikleri takdirde hemen Türk vatandaşlığını elde edebiliyorlardı. Bu yeni düzenlemeyle, Türk vatandaşlarıyla evlenen yabancılar ancak evliliklerinin üçüncü yılından sonra Türk vatandaşı olabilmektedirler. Vatandaşlık, evliliğin ilk üç yılında devam etmesi koşuluna bağlıdır. Önceden, yabancı erkeklerin evlilik yoluyla vatandaşlık elde etmesi kadınlara oranla daha zordu. Ancak, şimdi kadın ve erkek için benzer bir uygulama vardır. Ayrıca, bir yabancı ile evlilikten doğan çocuğun annesinin ya da babasının yabancı uyruklu olup olmadığı ayrımı yapılmadan çocuğa Türk vatandaşlığı verilmektedir. Yeni yasada vatandaşlık verilmesinin evliliklerde üç yıl koşuluna bağlanması ise vatandaşlık almak amacıyla yapılan sahte evliliklerin önüne geçmek içindir. Önceki uygulamada, pek çok kadın göçmen Türkiye’deki ikamet ve çalışma izinlerini bu tür sahte evlilikler yaparak almıştır (Kaiser, İçduygu, 2005: 179–80; Kaiser, 2007: 486).

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun yapılan yeni düzenlemelerle, kadın erkek eşitliğini sağlama konusunda herhangi bir yenilik getirmediğini savunan Aybay (2006), maddenin Türk'le evlenen yabancı erkeğe yeni bir olanak sağlamadığını, sadece Türk'le evlenen yabancı kadına, kanunun önceki metninde sağlanmış olan seçme hakkı kullanma yoluyla kolay yollardan Türk vatandaşlığını kazanma olanağını ortadan kaldırdığını belirtmektedir (Aybay, 2006: 141).

Türkiye'nin, kendi ülkelerinden daha iyi yaşam olanakları sunduğunu düşünen göçmenler (daha çok kadınlar), bu illegal durumu ortadan kaldırmak amacıyla Türk erkekleriyle evlilik yoluna başvurumaktadırlar. Bu durum 'yeni' sayılmamakla beraber, Türkiye'de sayısı gittikçe artmakta ve gözlenebilir boyutlara ulaşmaktadır. "Yeni göç hareketleri" olarak adlandırdığımız bu sürece, bu şekilde bir yeni kategori de eklenmiş bulunmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday olma sürecinde son dönemlerde yaşanan hızlı değişimler de, Türkiye ve uluslararası göçler konusunda farklı bir boyut kazanmış bulunmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyon süreci göz önüne alınırsa, Türkiye'nin kültürel, etnik, dinsel, vb. farklılıklar karşısında sergilediği muhafazakar tutum, son dönemlerde siyasi arenada hızla boyut değiştirmektedir. 1999 Aralık tarihli Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlar, Türkiye'yi her alanda geleneksel güvenlik söyleminden keskin bir dönüş yapmaya teşvik etmesi bakımından oldukça önemli ve etkili olmuştur (Kaya, 2005: 51). Türkiye artık, sadece dünyanın büyük bir bölümüne akın eden göçmenlerin çıkış ülkesi olarak değil, aynı zamanda son yıllarda önemli ölçüde dış göç alan bir ülke olarak bu gerçeği dikkate alan bir göç politikasının ilk oluşumlarını geliştirme aşamasındadır (Kaiser, 2007: 475). Ancak hiç kuşkusuz mevcut kanunlar, günümüz dünyanın yeni oluşumları için yetersiz kalmaktadırlar. Türkiye'ye göç eden yabancıların, Türk vatandaşlığına geçmek istemesi sonucunda istenen koşullar pratikte uygulaması oldukça güç ve soyut kavramsal bir düzeyde kalmaktadır. Türk vatandaşlığına geçmek isteyenlerde aranan koşullar vatandaşlık hukukunda şu şekilde belirlenmektedir:

1. Müracaat edilen tarihten geriye doğru Türkiye’de kanunlara uygun olarak beş yıldır kesintisiz olarak ikamet etmiş olmak (yabancı uyruklu eşler için sadece üç yıl),
2. Bir Türk yurttaşıyla evlenerek (aile cüzdanının ibrazı) ya da Türkiye’de taşınmaz mal edinerek Türkiye’ye sürekli olarak yerleşmeye karar verdiğini göstermek,
3. Sağlıklı olmak (sağlık raporu ibraz ederek),
4. Türkçeyi en az meramını anlatacak kadar konuşabilmek ve söyleneni anlamak,
5. İyi ahlak sahibi olmak,
6. Geçimini sağlayabilmek,
7. Ergin (reşit) olmak (Aybay, 2006: 121–27).

Tüm bu koşullar, tek tek incelendiğinde her biri ayrı bir tartışma konusu yaratabilecek özelliklerdir. Geçimini sağlayabilmenin ön koşulu nedir ve kim hazırlar? İyi ahlak sahibi olmak nasıl ve kim tarafından saptanabilir bir niteliktir? Ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmek gerçekten bu kadar zor mudur?

BÖLÜM 2. YURTTAŞLIK VE ULUSLARARASI GÖÇLER

2.1. Yurttaşlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi

Yurttaşlık (vatandaşlık)¹², 18. yüzyıldan başlayarak günümüze gelene kadar ki dönemde, birçok bakımdan değişime/dönüşüme uğramış, tarihsel süreçte devletler ve toplumlar üzerinde her bakımdan etkili olmuş, önemli bir kurumdur. Politik anlamda berrak bir yurttaş imgesi, ilk olarak Antik Yunan'da görülmektedir. Kabilesel halklar toplumsal gruplar halinde örgütlenmişlerdir; aileler, klanlar, kişisel ve toplu ittifaklar, kardeşliğe dayalı dernekler, mesleki ve totemsel toplumlar, vb. bunlara örnek olarak verilebilir (Bookchin, 1999: 92–93). “Nasıl bir yurttaş?” sorusu tarih boyunca “Nasıl bir toplum?” sorusu ile koşut olarak varolmuştur (Kadioğlu, 2006a: 50). Dolayısıyla bu tarihsel süreçte yurttaşlık modellerinin idealize edilmesi toplumun da idealizasyonunu sağlamaktadır. “İdeal” bir yurttaş “ideal” bir toplumun yaratılması için başat değerdedir.

İçduygu (2002), Weberyen bir çizgide vatandaşlık kurumunu incelediği çalışmasında, vatandaşlığı tanımlayan altı faktörü, özellikle Fransız İhtilali'nden sonra yüklenen anlamları Brubaker'a atıfla şu şekilde belirlemektedir. Vatandaşlık;

- eşitlikçidir (*egalitarian*),
- kutsaldır (*sacred*),
- ulusa dayalıdır (*based on nation*),
- demokratiktir (*democratic*),
- benzersizdir (*unique*),
- önemlidir (*consequential*)¹³ (İçduygu, 2002: 286; İçduygu, Çolak ve Soyarı, 1999: 189).

¹² Yurttaşlık kavramı, İngilizcede ‘*citizen*’ kavramına karşılık gelmektedir. Ancak Türkçede ‘*citizen*’ kavramına karşılık gelen iki sözcük bulunmaktadır: Yurttaşlık ve Vatandaşlık. Ayhan Kaya (2006) bu konudaki ayrımın temel sebebinin ideolojik olduğu konusuna vurgu yapmaktadır. Muhafazakâr sağ çevrelerden gelenlerin ‘vatandaş’, sol çevrelerin ise ‘yurttaş’ kavramını tercih ettiğini belirtmektedir. Ben çalışmamda, vatandaşlığı daha çok yasal zeminde düzenlenen hukuksal bir tanımlama olarak, yurttaşlığı ise bireyin aidiyetini sağlayan temel bir kimlik biçimi olarak ele alıyorum.

¹³ Brubaker’ın (2008) orijinal sınıflandırması için bkz: Brubaker, W. R. (1990). “Immigration, Citizenship and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis”.

Weber'in ideal bir toplum için şart koştugu ideal tipi, modern bir örgütlenme biçimi olan ulus-devlette, vatandaşlığın bir kimlik oluşmasıyla açıklamak doğru olacaktır. Vatandaşlık bir kimlik biçimi olarak, ideal bir tip yaratmayı hedeflemektedir. Fransız İhtilali sonrasında gelişen yurttaşlık anlayışı da bu ideali yerine getirmeyi amaçlamaktadır.

Modern anlamdaki yurttaş (*citoyen, citoyenne*) kavramı ilk kez, Fransız Devrimi'ni gerçekleştirenlerce aristokratik ayrıcalığın son bulunduğunu ve sembolik eşitlik olgusunu vurgulamak amacıyla kullanılmıştır (Kaya, 2005: 36) ve sonrasında Avrupa'daki çeşitli milliyetçilik akımlarının gelişim süreciyle beraber evrilmiştir (Kadioğlu, 2002: 261). Başlangıçta bir sitenin, yerleşimin sakini olarak tanımlanan yurttaş kavramı, daha sonra ulusla bağlantılandırılmadan önce, devlet çerçevesindeki bir toplumsal sözleşmeyle özdeşleştirilmiştir. J. J. Rousseau'nun 1762 yılında Toplum Sözleşmesi'nde ortaya attığı “kasabalı” ve “vatandaş” ayrımı, günümüzde yurttaşlığın kentle olan bağlantısını anlamlandırmak açısından oldukça dikkat çekicidir. Rousseau, “evlerin bir kasaba yarattığını, ama bir şehri vatandaşların yaptığını” iddia ediyordu (Rousseau'dan aktaran Turner, 2008: 125). Günümüzde yurttaşlık bir hak olmaktan ziyade, değişken bir geometride (mahalle, bölgeler, ulus-devlet, Avrupa Birliği, dünya; bazıları buna işyeri ve çevreyi de ekliyor) yer alan bir nitelik, hatta “yeterlilikler”dir (De Wenden, 1998: 41). Yurttaşlığı kavramsal bir yapıdan çok kurumsal bir yapı olarak değerlendirmemizin nedeni, yurttaşlığın kitleler ve tek tek bireylerin yaşamı için vazgeçilmez bir kimlik unsuru olmasından kaynaklanmaktadır. Marshall'ın deyişiyle; yurttaşlık bir topluluğun tam üyelerine tanınan bir statüdür ve bu statüye sahip herkes, statünün içerdiği tüm haklar ve görevler bakımından eşittir. Bu hak ve görevlerin ne olması gerektiğini belirleyen evrensel bir ilke yoktur; ama yurttaşlığın gelişen bir kurum olduğu toplumlarda bir ideal yurttaşlık imgesi yaratılabilir ve bu ideal, yapılanların ve yapılması istenenlerin ölçütü olabilir (Marshall; 2006b: 26). Tam da bu noktada etkin bir yurttaş olmayı

International Sociology, 5/4, s. 379–407. Türkçe çevirisi için bkz: Brubaker, W. R. (2008). “Fransa ve Almanya'da Göç, Vatandaşlık ve Ulus-Devlet: Karşılaştırmalı Bir Tarihsel Çözümleme”. A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara*. (s. 55–91) içinde. İstanbul: Metis.

gerektiren katılım, seçimlerde oy verme işleminden başlayarak, siyasal güç ve çıkar elde etme, idari işlerde görev alma, karar verme sürecinde ya da uygulama dâhil her aşamada bulunma gibi pek çok tanım ve uygulamaları kapsamaktadır (Tol Göktürk, 2006: 114–15). Modern bir kurumsal yapı olan yurttaşlık, aynı zamanda, milliyetçi ideolojiye destek olma niteliğinde, bireylerin ‘benzerlik’ temelinde aynı ulusal kültüre aidiyetlerini (*inclusion*) ve/veya ‘farklılık’ temelinde ‘yabancıların’ bu ulusal kültürden dışlanmalarını (*exclusion*) belirleyen bir kurumdur (Kaya, 2005: 37). Vatandaşlık, yeni bir topluluğun (ulus) ve yeni bir siyasal egemenlik ideolojisinin (milliyetçilik) yaratılmasını içerir. Bir toplumsal çevreleme düzeni olarak vatandaşlık, ulusal bir topluluğun üyesi kimliğiyle kimin içeride, kimin dışarıda olduğunu belirler (Gülalp, 2007a: 12–13).

Modern yurttaşlık kavramı, bireyin devletle olan ilişkisinde sahip olması gereken hakları ve yerine getirmesi gereken yükümlülükleri ifade eden anayasal bir kavramdır (Kaya, 2005: 37). Modern demokrasi için iki farklı yurttaşlık modelinden bahsetmek mümkündür. Bu iki yurttaşlık modeli, birbirleriyle çelişmesi açısından önem taşımaktadır. Bir tarafta topluluğun bireyden üstün olduğu, dolayısıyla kolektif karar oluşturma sürecine katılımın bir haktan çok yükümlülük olduğu, Atina’nın “aktif yurttaşlar” modelidir. Diğer tarafta ise, bireyin, siyasal sürece katılmama hakkı da dâhil olmak üzere, çiğnenemez haklara sahip olduğu ve bireyin topluluktan önde geldiği, Aydınlanma’nın “hak sahibi vatandaş” modelidir (Gülalp, 2007b: 178). Bu iki model de günümüzde sıkça tartışılmakla beraber, demokrasi açısından ortada yine bir ikilem söz konusudur. Demokratik yurttaşın (bireyin) bağımsız olduğu görüşüne karşın, demokrasi hâlihazırda bir topluluk içinde mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla bağımsız kabul ettiğimiz birey, zaten bir topluluk içinde varlığını sürdürmektedir. Yurttaşlık olgusuna ilişkin bir gerilim de, kavramın ilkesel ve olgusal olarak ikiye ayrılmasından kaynaklanmaktadır. Yurttaşlık bir tarafta, Antik Yunan’dan günümüze bir “erdem” olma niteliğini korumakta; diğer tarafta ise burjuva liberal devrimlerinden bu yana, kapitalizmin yükselmesiyle paralel olarak gelişen ve farklılaşan bir haklar/görevler sistemine katılma anlamında “olgusal” niteliğini korumaktadır (Üstel, 1999: 51). Yurttaşlığın bu denli çok yönlü bir kavram olması, tarihsel süreçte birçok tartışmaya da kaynak oluşturmasını sağlamıştır.

Yurttaşlık konusunda önemli tartışmaları bulunan Kadioğlu (2006a) ise, dört farklı yurttaşlık modeli belirlemektedir. Bunları klasik yurttaşlık modeli, pazara yönelik yurttaşlık modeli, milli yurttaşlık modeli ve yerel olana vurgu yapan yurttaşlık modeli olarak sınıflandırması günümüz yurttaşlık tartışmalarını anlamlandırmak açısından oldukça önemlidir:

Siyasal kuramın tam orta yerinde duran “Nasıl bir toplum daha iyidir?” sorusu bugün de vatandaşlık tartışmalarına eşlik etmektedir. Kimileri klasik bir yaklaşımı yineleyip, ortak iyi etrafında kurgulanmış, cumhuriyetçi bir yapının, iyi toplumu işaret ettiğini söylemektedirler. Burada vatandaş toplumsal alana aittir ve dolayısı ile de topluma karşı görevleri ön plana çıkmıştır. Kimileri ise iyi toplumun istediklerini tüketmeye dair seçme hakkının azami olduğu bir toplum olduğu düşüncesinde birleşmektedir. Burada vatandaş pazara aittir, pazarda istediği gibi tüketme hakları öne çıkarılmıştır. Kimileri ise bu fani tüketim duygusunun ötesinde ulusal kimliğin, ulusal değerlerin öne çıkarıldığı, hatta yer yer bireyselliği zaptettiği, ulusala dair geleneklerin tekrar tekrar keşfedildiği bir toplumu yeğlemektedirler. Burada da vatandaş millete aittir. Bütün bu projelerden kaçan kimileri ise yerel olanı, etnik olanı, dinsel olanı öne çıkarıp çok daha küçük aidiyetlere ve kimliklere sığınmaktadırlar (Kadioğlu, 2006a: 50–51).

Türkçede yurttaşlık ve/veya vatandaşlık olarak çevrilen bu kavram, yabancı dillerdeki kökeni incelendiğinde “kent” kavramı ile eşdeğer olduğu görülmektedir. Kentlilik ile yurttaş olmak arasında anlamlı bir bağ olduğunu savunan Bookchin (1999), tarihsel anlamda da yurttaşlık kavramı ile kentlerin ortaya çıkışının anlamı üzerinde düşünmektedir. Türk dilinde kimilerince ‘vatandaş’, kimilerince ‘yurttaş’ şeklinde kullanılan ve İngilizcede ‘*citizen*’, Fransızcada ‘*citoyen*’, Almandada ‘*staatsbürger*’, İtalyancada ‘*cittadino*’, İspanyolcada ise ‘*ciudadano*’¹⁴ şeklinde ifade edilen kurumun (Kaya, 2006: 97–8; Kaya, 2005: 41), gelişim sürecini uluslararası göç sonucu Türkiye’ye göç eden göçmenler özelinde incelemek konunun derinliğini irdelemek açısından faydalı olacaktır.

Modern anlamdaki yurttaş (*citoyen*, *citoyenne*) kavramı ilk kez, Fransız Devrimi’ni gerçekleştirenlerce aristokratik ayrıcalığın son bulduğunu ve sembolik eşitlik olgusunu vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Ulus-devletin siyasal seçkinlerince ideolojik bir aygıt

¹⁴ Yukarıda yurttaşlık kavramının dünya dillerinde hangi karşılığa geldiği belirtilmiştir. Yurttaş sözcüğü, adı geçen dillerdeki ‘kent’ sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır.

olarak kullanılan modern yurttaşlık kurumu, bugüne gelindiğinde 1950’li yıllardan bu yana hızla yükselen uluslararası göç, nüfus hareketleri ve küreselleşmeyle çok-etnili, çokkültürlü bir nitelik kazanan heterojen toplumların ihtiyaçlarına tam anlamıyla karşılık verememektedir. Günümüzde artık, ulusal nitelikli yurttaşlık anlayışından çoğul yurttaşlık (*multiple citizenship*) anlayışına, diğer bir deyişle kozmopolitan yurttaşlık, çokkültürlü (*multicultural*) yurttaşlık, ulus-ötesi (*post-national*) yurttaşlık, diasporik (*diasporic*) yurttaşlık, ulusaşırı (*transnational*) yurttaşlık, ekolojik yurttaşlık, radikal demokratik yurttaşlık gibi yeni açılımlara doğru yol alındığına tanık olmaktayız (Kaya, 2006: 98).

Yurttaşlığın bağlamsal tariflerine yönelik kadın-yurttaş, çalışan yurttaş, vb. tanımlamaların yanı sıra, yeni duyarlılıklar (ya da öncelikler) temelinden hareket eden ekolojik yurttaşlık, cins yansız (*gender-neutral*) yurttaşlık ya da ırk-yansız (*race-neutral*) kavramları ve yurttaşlığa mekansal bir boyut getiren Avrupa yurttaşlığı, global yurttaşlık ya da kent yurttaşlığı yaklaşımları sosyal bilim araştırma ve tartışmalarında giderek daha fazla yer tutuyor (Üstel, 1999: 146–47).

Yurttaşlık bu tarihsel süreçte, çok önemli değişimler geçirmiştir. Fransız devrimi temel alındığında yurttaşlığın kurumsallaşması ve bu kurumun gelişim seyri daha net izlenebilmektedir. Ancak özellikle 1950’li yıllardan sonra geçirmiş olduğu dönüşüm, diğer tarihsel süreçlere nazaran daha farklı bir boyuttadır. Modern dünyadaki vatandaşlık, ister bir ulus-devlet, ister çok uluslu bir devlet, isterse bir uluslar topluluğu olsun, sınırlandırılmış bir politik topluluğa üyelik, yani ulusal bir kimlik anlamına gelmektedir (Benhabib, 2006: 153; Gülalp, 2007b: 179). Ülkeler arası hareketliliğin yasal ya da yasal olmayan boyutları, bireylerin yurttaşlık algısında farklılıklar yaratmakla beraber, devletlerin de siyasal olarak yurttaşlık kurumunu ve kurumun içindeki düzenlemeleri yeniden düşünmek zorunda kalmalarına neden olmuştur.

Kadioğlu (2008), literatürde vatandaşlık (Kadioğlu kavrama özellikle vatandaşlık demeyi tercih ediyor) kavramının, dört farklı şekilde kullanılmakta olduğunu belirtmektedir. Bunlar:

1. Ulusal kimlik veya milliyet olarak tanımlanan vatandaşlık,
2. Evraklar temelinde tanımlanan vatandaşlık,
3. Haklar temelinde tanımlanan vatandaşlık,

4. Görev ve sorumluluklar temelinde tanımlanan vatandaşlık (Kadıoğlu, 2008a: 21).

Bu farklı yurttaşlık anlayışları, farklı devlet gelenekleri içinde, farklı yurttaşlık algılarının da hazırlayıcısı olmuşlardır. Örneğin Kadıoğlu, Fransız vatandaşlığının aktif ve katılımcı, Alman vatandaşlığının millet olgusunun yüceltilmesine dayalı bir yapıda olduğuna vurgu yapmaktadır. Turner ise, pasif demokrasilerde vatandaşlığın yukarıdan aşağıya verildiğini ve dolayısıyla vatandaşın özellikle “tebaa” olarak görüldüğünü belirtmektedir (Turner, 2008: 134). İngiltere’nin bu pasif demokrasiye iyi bir örnek olduğunu belirten Turner’ın aşağıdaki tablosu, vatandaşlık geleneklerinin farklı toplumsal yapılarda ne şekilde geliştiğini göstermesi açısından önemlidir.

*Tablo 4: Farklı Toplumsal Yapılarda Vatandaşlık Gelenekleri;*¹⁵

VATANDAŞLIK	
AŞAĞIDAN	YUKARIDAN
Devrimci Fransız Geleneği	Pasif İngiliz Örneği
Amerikan Liberalizmi	Alman Faşizmi

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ise devletin bütünlüğü temeli üzerinden gelişmiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının liberal bireyci boyutu dışlayan bir gelenekte ilerlediğini söyleyen Kadıoğlu (2002), “vatandaş”ın “birey”i önceliğine özellikle vurgu yapmaktadır. Türkiye’deki bu gelenek, Fransa örneğinde olduğu gibi, devletin (dolayısıyla vatandaşlığın) bireye öncelendiğini ve dolayısı ile haklardan daha çok görevler ekseninde temellendiğini göstermektedir (Kadıoğlu, 2006b: 63; Kadıoğlu, 2002: 271). Görev ve sorumluluk temelli bir vatandaşlık geleneğimiz olduğunu belirten bir diğer sosyal bilimci olan Üstel (2005), “Makbul Vatandaş”ın Peşinde adlı çalışmasında, Türkiye’de vatandaşlığın öğretilen bir süreçte geliştiğine özellikle dikkat çekmektedir. Devletin, kadın ve erkekler arasındaki vatandaşlık algılarının değişiminden, askerlik gibi görevlerin yerine getirilmesinden, vatandaşların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinden ve bunun Türkiye

¹⁵ Tablo ve daha ayrıntılı bilgi için bkz: (Turner, 2008: 134).

açısından tarihsel süreçte nasıl ve ne şekilde sorumlu olduğundan bahsetmektedir. Bunun Türkiye açısından, devletin özellikle bir sorumluluk bilincinde gerçekleştiriliyor oluşu özellikle dikkat çekicidir. Keyman (2008), mevcut yeni düzende vatandaşlık anlayışının nasıl olması gerektiğini, Türkiye üzerinden şu üç maddede belirlemektedir:

- a. “farklılıklar arası bir arada ve beraber yaşamayı” olanaklı kılacak,
- b. farklı kültürel kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etmelerini ve korumalarını anayasal güvence altına alacak,
- c. böylece toplumun çoğulcu yapısı içinde ortak ve beraber yaşama olasılığını arttıracak, çokkültürlü anayasal vatandaşlık (Keyman, 2008: 219).

Farklı kültürlerin bir ulus çatısı altında kendilerini, anayasal güvence altına almalarını, bu sayede kültürlerini ve “farklılıklarını” ortaya koyabilecekleri bir toplum modeli öngören Keyman, kimlik ve vatandaşlık arasındaki yaşanan bu ikilemin ancak bu şekilde çözülebileceğini öngörmektedir. Yurttaşlık kurumunun, sadece ulus-devlete yasal ve siyasal üyelik temelinde indirgemeci bir tavırla düşünülmemesi gerektiği üzerine vurgu yapan Keyman, günümüz toplumlarında yaşanan deneyimlerin, Anayasalarda yazıldığı gibi olmadığını belirtmektedir.

...bugünün toplumlarında herhangi bir kişi, içinde yaşadığı toplumun çoğunluğunun paylaştığı kolektif kimliği paylaşmaksızın, o toplumun siyasal üyelik haklarına sahip olabiliyor ya da ulusal kimliğe sahip olmadan yaşadığı toplumda varolan sosyal haklardan ve hizmetlerden yararlanabiliyor (Keyman, 2008: 224).

Özellikle ulus-devletin geçirmiş olduğu değişim sebebiyle yurttaşlık kurumu da kaçınılmaz bir değişim sürecine girmiş bulunmaktadır. Bugün “yurttaşlık” belki de geçmiş yüzyıla ait bir masal; çünkü bugünkü kapitalizm ve uluslararasılaşan sermaye böyle bir toplumsal katılım ve aidiyet modeline gereksinim duymamaktadır (Durakbaşı, 2006: 13). Uluslararası göçlerin tüm dünya genelinde sıklıkla gözlenmesi, küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknolojik ve kültürel değişimler, bireylerin sınırlar arası hareketliliğini çoğaltmak suretiyle bu değişimler

yaşanmaktadır. Yurttaşlık kurumu ve ulus-devlet, bu gelişmelerin sonuçlarını karşılamakta artık eksik kalmaktadır. Yurttaşlık, tikel-tümel; cemaat-toplum; kamusal-özel; devlet-sivil toplum; birey-özne eksenleri arasında ulus-devlet öncesinin ve sonrasının tüm gerilimlerini ve çatışmalarını taşıyan bir kavramdır (Tol Göktürk, 2006: 227). Günümüzde ulus temelli yurttaşlık anlayışı, yerini git gide çokkültürlü yurttaşlık, ulus ötesi yurttaşlık, çoğul yurttaşlık, vb. anlayışına bırakmaktadır.

Yurttaşlığın kurumsal gelişimi hakkında bugüne kadar yapılmış en önemli çalışmalardan bir tanesi Marshall'ın (2006) "Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar" isimli çalışmasıdır. Marshall'a göre yurttaşlık, 'eşitsizlik sistemi' olarak kabul gören kapitalizme paralel olarak yükselen bir kurumdur. Marshall'ın özel olarak ilgilendiği konu, yurttaşlık ve yurttaşlığın toplumsal eşitsizlik üzerindeki etkileridir. O'na göre, sosyal sınıf sisteminden doğan eşitsizlikler, ancak yurttaşlığa dayalı eşitlik sağlandığında kabul edilebilir olur (Marshall, 2006b: 19). Vatandaşlığın, kişiye haklar ve çıkarlar kadar yükümlülükler de getiren bir statü olduğu görüşü T. H. Marshall (1959) tarafından ortaya atılmıştır (Benhabib, 2006: 154–55). Yurttaşlık kurumunu sosyoloji disiplininin konusu haline getiren Marshall, ilk makalesinde İngiltere deneyimine referansla, yurttaşlığın tarihsel gelişim sürecini bizlere aktarırken, yurttaşlığın üç farklı tarihsel eksenden (medeni, siyasal, sosyal haklar) geçerek kurumsallaştığını söylemektedir. Bu tarihsel ekseni 18. yüzyıldan başlatan Marshall, 18. yüzyılda medeni hakların, 19. yüzyılda siyasal hakların, 20. yüzyılda ise sosyal hakların çerçevesinde yurttaşlığın geliştiğini söylemektedir. Sosyal adalet, ancak bu üç hakkın tamamlanmasıyla sağlanabilir. Sonraları vatandaşlık ve göç konusunda çalışmalar yapan Brubaker (2008) gibi sosyal bilimciler, Marshall'ın bu üçlü sınıflamasına farklı bir kategorilendirmeyle katkıda bulunsalar da, Marshall'ın literatüre olan katkısı hala çeşitli tartışmalarla süreklilik göstermektedir. Brubaker, ulus-devlet üyeliğinin (vatandaşlığın), eşitlikçi, kutsal, milli, demokratik, tek ve sosyal açıdan önemli (Brubaker, 2008: 56) olması gerektiğini belirtmektedir. Marshall'ın kuramındaki medeni unsur Brubaker'da eşitlikçiliğe, siyasal unsur demokratikliğe ve sosyal unsur ise sosyalliğe tekabül etmektedir.

Yurttaşlığın gelişim süreci, medeni, siyasal ve sosyal hakların gelişimi ile açıklanırken, bu hakların hangi eksenlerde tartışıldığını da belirtmek gerekmektedir. ‘Medeni (sivil) haklar’ eksenini oluşturan unsurlar bireysel özgürlük, konuşma özgürlüğü, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülk edinme ve sözleşme yapma özgürlüğü ve adalet hakkı gibi hak ve özgürlükleri kapsamaktadır. Adalet hakkı, bireyin kişisel haklarını, eşitlik ve hukuk temelinde güvence altına almayı amaçladığından diğer haklardan farklıdır. ‘Siyasal haklar’¹⁶ eksenini ise, siyasal karar alma süreçlerine seçmen ve seçilen olarak katılma hakkını ifade etmektedir. Bu ögeyle doğrudan ilintili kurumlar, Parlamento ve yerel idaredir. ‘Sosyal haklar’ ile ifade edilmek istenen şey ise içinde yaşanılan toplumun standartları ölçüsünde ekonomik refah ve sosyal güvenlik gibi haklara sahip olmaktan, çağdaş bir birey gibi yaşayabilme hakkına değin uzanan geniş bir haklar dizinidir. Eğitim hakkı, sosyal hizmetler çeşitliliği, vb. bu çerçevede değerlendirilebilir (Marshall, 2006a: 6–7; Marshall, 2007b: 21).

Bu noktada bir ülkenin yurttaşlarının, sahip oldukları haklar dizinini üç kategori halinde belirleyen Marshall, bu üç kategorinin tarihsel bir süreçte sırayla (18., 19., 20. yy.) gerçekleştiğini savunmaktadır. Günümüzde dünya üzerinde hala bazı ülkelerde bu haklar dizininin tamamının ya da bir kısmının gerçekleştiğini söylemek oldukça güçtür. Ya da Marshall’ın bu sıralamasını farklı toplumların, farklı zamanlarda, sıralamalarının değişmesi suretiyle yaşadığını belirtmek gerekmektedir.

Modern vatandaşlık haklarının hangilerinin daha önce ortaya çıktığı, ulus-devletleşme güzergâhlarının farklılıkları hakkında ipuçları barındırır. Bazı yerlerde sivil haklar sosyal haklardan önce ortaya çıkmış ve vatandaşlığın tanımlanmasında çok daha etkili olmuştur. Böyle durumlarda diğer hakların öne çıkmadığı gözlemlenebilir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyal vatandaşlık hakları vatandaşlık tanımının içinde pek yer almaz (Kadıoğlu, 2008a: 26).

¹⁶ Marshall’ın özel olarak üzerinde durduğu nokta şudur: 19. yüzyılda medeni (sivil) haklar biçimindeki yurttaşlık evrensel de olsa, siyasi oy hakkı yurttaşlık haklarından biri değildi. Bu hak, sınırlı bir ekonomik sınıfa ait bireyleri kapsayan bir ayrıcalıktı. 19. yüzyıl kapitalist toplumunda siyasi haklar medeni (sivil) hakların bir yan ürünü olarak kabul ediliyordu, 20. yüzyılda sistem değişti ve siyasi haklar doğrudan yurttaşlığa bağlandı. Bu önemli ilke değişikliği, 1918 Kanunu’nun tüm yetişkin erkeklere oy hakkı tanınması ve böylece siyasi hakların ekonomik servetten kişisel statüye kaydırılmasıyla hayata geçti (Marshall, 2006b: 23).

Marshall'ın vatandaşlık kuramının eleştirisini yapan Turner (1993), ilk eleştirisini Marshall'ın bütün kuramını Britanya örneği üzerinden gerçekleştirmiş olmasına dayandırmaktadır. Turner'ın bu noktada eleştirisini önemsemek yerinde olacaktır. Çünkü bilindiği üzere yurttaşlık kurumu dünya üzerindeki modern bütün toplumsal örgütlenmelerin sahip olduğu bir kurumdur. Dolayısıyla vatandaşlık hakları konusunda karşılaştırmalı ve tarihsel bir analize sahip olunmak durumundadır.

2.2. Uluslararası Göçlerin Yurttaşlık Kurumu Üzerine Etkileri

Yaşadığımız yüzyıl, devamlı olarak yeni soruların sorulduğu bir dönem haline gelmiştir. Bu noktada konunun ana çerçevesini oluşturan uluslararası göçlerle, yurttaşlık kurumu arasındaki bağlantıya da dikkat çekmek gerekmektedir. Özellikle iki dünya savaşının arkasından artan uluslararası göçler neticesinde, yurttaşlık kurumu yeni soruları da beraberinde getirmiştir. Göçmenlerin geldikleri ülkede hangi haklardan yararlanacakları, yurttaşlık statüsüne dâhil olup olamayacakları, vb. yasal düzenlemeler, içinde bulunulan siyasal sistemle beraber yaşanan toplumsal sistemi de ilgilendirmektedir.

Bir ulus-devlete üyelik anlamına gelen resmi yurttaşlık konusundaki ilginin gelişmesi, savaş sonrası dönemde göçün artması ile bağlantılıdır. Resmi ve yasal anlamda yurttaşlık, her ne kadar hakların elde edilmesi ve uygulanması açısından yeterli ve gerekli bir unsur olmasa da, hakların kime verildiğini göstermesi açısından önemlidir. Özellikle yoksul ülkelere varsıl endüstriyel ülkelere göç edenlerin bir kısmı, yurttaşlık hakkı elde edemedikleri için yurttaşlığın getirdiği haklardan da yararlanamamıştır. Bu nedenle, bu ülkelerde uzun süredir ikamet eden ülkelere yurttaşlık hakkı verilmesine ilişkin kampanyalar ile bu tür insanlara yurttaşlık hakkının verilmemesi gerektiğini söyleyen milliyetçi ve muhafazakâr karşı kampanyalar yürütülmüştür. Bu tartışmalar, modern dünyada yurttaşlığın değişen doğasına ve ikamet izni ile yurttaşlık arasındaki ilişkiye yönelik yeni soruları gündeme getirmiştir (Bottomore, 2006: 86).

Uluslararası göçler yoluyla göç eden bireylerin, geldikleri ülkede hangi haklara sahip oldukları, kendi ülkelerindeki haklarından göç süreci sonunda yararlanıp yararlanamayacakları oldukça önemli ve çelişkili konulardır. Birçok

ülkenin farklı uygulamaları bulunmakta ve göçmen birey için durumun uluslararası boyutta bir uygulaması bulunmamaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla artan göç hareketi, tüm dünyayı hızla sarmakta ve ortaya çıkan bu yeni durum için de toplumsal kurumların yeniden düşünülmesi süreci başlamaktadır.

Uluslararası göçün ulus-devlet için vatandaşlık kurumu temelinde ortaya koyduğu “meydan okuma” şudur: özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında hem Avrupa hem de Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya gibi geleneksel göç ülkeleri kendilerine yönelen yoğun bir göç yaşamışlar ve bu süreç milyonlarca başka ülke vatandaşının bu ülkelerde sürekli yaşamaya başladıkları bir noktaya gelmiştir; sonuç olarak birçok göç alan ulus-devlet kendi sınırları içinde sürekli yaşayan ve kendi vatandaşları olmayan oldukça kalabalık nüfusları barındırır duruma gelmişlerdir. Öte yandan, göç veren birçok ulus-devlet kendine vatandaşlık bağı ile bağlı binlerce insanının sürekli olarak kendi sınırları dışında yaşamaları gerçeği ile yüzyüze kalmıştır. Göçe katılan birey vatandaşlar açısından ise durum daha da karmaşıktır. Ne vatandaş oldukları, ne de yaşadıkları ulus-devletler içinde vatandaşlık hak ve sorumluluklarını tam olarak kullanma şansları vardır. Göçün sözünü ettiğimiz bu üç aktörü –göç edenlerin kendileri, göçü alan ülkeler ve göçü veren ülkeler- açısından baktığımızda vatandaşlık kavramının idealini çizen altı boyutun da sorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç içinde vatandaşlık ne eşitlikçidir, ne kutsaldır, ne de ulusa dayalıdır. Ne demokratiktir, ne benzersizdir ve ne de önemlidir (İçduygu, 2002: 288).

Göç dışı göçü; yabancı bir ülkeye fiili olarak ilk girişi; kısa ya da uzun vadede sivil, ekonomik ve kültürel içine almayı; temas kurmayı, yani belli bir süre boyunca ikamet ve son olarak vatandaşlığa kabulü, örneğin politik anlamda vatandaşlık hakkını kazanmayı içerir (Benhabib, 2006: 146). Ancak yurttaşlık kurumu bir yandan seçme ve seçilmeye ilişkin haklarla politik alanın içinde yer alırken, diğer yandan da ‘iyi’ bir yurttaş olmanın gerektirdiği özellikle nedeniyle (sadakat, ulusa bağlılık, özveri, vb.) kavramın bizzat kendisi depolitize edilmektedir (Üstel, 1999: 53). Burada tartışılması gereken en önemli konu, göçmenlerin göç ettiği ülkede hangi haklara sahip olacağı ya da olamayacağı konusudur. Göçmenler ve özellikle emekli göçmenler yasal statülerinin henüz net olmaması sebebiyle, haklar anlamında bir iklimde bulunmaktadırlar. Dünya ülkelerinin bu konudaki farklı uygulamaları da mevcut durumu desteklemektedir. Bazı devletler, vatandaşlık hakkına kabul için belirledikleri “yeterliliği” sınamak için yazılı bir dil sınavını gerekli bulurken (son dönemde Almanya'nın uyguladığı üzere), diğerleri yalnızca

sözlü bir mülakat ile yetinebilir; bazı ülkeler yedi yıllık ikameti ülkede yaşamak anlamında şart koşarken diğerleri üç yıllık ikameti yeterli bulabilir. Bazıları Hollanda'nın, Birleşik Krallık'ın ve İrlanda'nın yaptığı gibi, sürekli mukimlerine belediye seçimlerinde oy kullanma hakkı verirken, Almanya gibi başka ülkeler oy kullanmaya ancak vatandaşlığa kabulden sonra izin verirler. Bunlar demokratik halkların iktidarları ve imtiyazları içindeki çeşitliliklerdir (Benhabib, 2006: 151). Kaldı ki göçmen gruplar/bireyler, göç ettikleri ülkede yerleşmek niyetinde olsalar dahi, vatandaş olmak istememeyi tercih edebilmektedirler. Toksöz'e göre, gelişmiş ülkelerden gelen göçmenler kendi ülke vatandaşlıklarını korumak istedikleri için, gelişmekte olan ülkelerden gelen göçmenler ise ülkelerine geri dönme ihtimalini göz önünde bulundurdıkları için vatandaşlığa geçme konusunda isteksiz bir tutum sergileyebilmektedirler (Toksöz, 2006: 45). Ancak yurttaşlık, yalnızca yasal statüyle sınırlı değildir; aynı zamanda bireyin topluluğa eklenmesi ve siyasal-kamusal alanla kurduğu ilişki anlamında da önemlidir. Diğer bir deyişle yurttaş, devlet-sivil toplum-kamusal alan ekseninde oluşan gerilim hattının hem muhatabı hem de aktörü sayılmaktadır (Üstel, 1999: 80).

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının kurucu ögesi “devletin ve milletin bütünlüğü” olmuştur. Bu nedenle vatandaşlık “haklardan” ziyade “görevler” çerçevesinde düşünülmüştür (Kadıoğlu, 2006b: 63). Bu anlayışın etkisi Türkiye'ye yönelik uluslararası göçler anlamında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Türkiye'de ikamet eden yabancı göçmenler, oturma süreleri ne olursa olsun, seçme ve seçilme hakkına sahip değildirler. Sınırlı ölçüde uygulanmasına rağmen, Avrupa Birliği içinde farklı ülkelerden ya da üçüncü ülkelerden çıkıp bir Avrupa Birliği ülkesine yerleşen göçmenlere belirli (ülkeden ülkeye değişmekle beraber) bir oturma süresinden sonra, yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını tanıyan AB yönergesine benzer bir kural veya düzenleme Türkiye'de henüz mevcut değildir (Kaiser, İçduygu, 2005: 178). Özellikle Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde yapılan bir takım değişiklikler bu ikilemi ortadan kaldırmaya yönelik olmakla beraber, Türkiye'de bu konuda henüz bir girişim bulunmamaktadır.

Son on yıl içinde yaşanan hızlı gelişmeler karşısında, Türkiye'de yabancılarla ilgili mevzuatın yetersiz kaldığı ve AB uyum sürecinde ivedilikle çağdaş normlara uygun bir

konuma getirilmesi konuları sıklıkla gündeme gelmektedir. Türkiye’de yaşayan yabancılara uygulanan yasaların tümü geçen yüzyılın ortalarında hatta daha erken bir dönemde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, söz konusu yasaların güncellenmesini “orta vadeli hedefler” kapsamında 2000 yılında ulusal programına dâhil ettiğinde, bu eksikliği gidermeye yönelik ilk adımı atmıştır. Bu açıdan bakıldığında Ulusal Program, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik yolunda henüz gerçekleştirilmemiş olduğu hukuk reformlarında ve AB müktesebatına (*‘acquis communautaire’*) uyum çalışmalarında yön gösterici niteliktedir (Kaiser, İçduygu, 2005: 176; Kaiser, 2007: 481–82).

2005 yılı içinde yürürlüğe giren, 5393 sayılı yeni Belediye Yasası’nın Hemşehri Hukuku kenar başlığını taşıyan 13. maddesi ve Kent Konseyi başlığını taşıyan 76. maddesi yabancılara “yurttaş” olma süreçleriyle ilişkili önemli ipuçları vermektedir. Bu maddelere göre “herkes” ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir ve kent konseyinde temsil imkânı bulunmaktadır. Yerel seçimlerde oy kullanma hakkına sahip olmayan yabancı uyruklu vatandaşlar, yaşadıkları belde de sivil toplum kuruluşlarına üyelik, kent konseyine katılım gibi haklara sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla, yerel yönetimler ile ilgili yeni düzenlemelerde, küreselleşen dünyaya uygun biçimde Türkiye’de mülk alımında bulunan yabancılara da göz önünde bulundurularak “herkes” tanımlaması içinde yer almaları ve kent yönetimine, söz ve karar süreçlerine katılımları sağlanmaktadır (Göktürk, 2006a: 285). Çok aktörlü bir yönetim biçimi ve katılımcı demokrasinin öngördüğü şekliyle yabancılara, doğrudan olmasa da dolaylı yollardan, yaşadıkları bölgenin yönetimine katılmaktadırlar. Ancak, katılımcının kimliğinin “yurttaş” yerine “herkes” olarak tanımlanması (Göktürk, 2006a) olgunun siyasi boyutundan çok ekonomik boyutuyla (mülk sahibi olmak üzerinden) ilişkilendirilen bir anlayışı gündeme getirmektedir.

Ulus-devletin bu anlamda bir çözülmeye doğru gitmesi, yurttaşlık kurumunu ve bu kuruma bağlı göçmen bireyleri de etkilemektedir. Modern anlamdaki ulus-devletin yurttaşı ve sınırları, artık eskiden olduğu gibi kesin ve net çizgilerle belirlenmemektedir. Bu noktada Benhabib (2006), günümüz dünyasının dinamiklerini anlamak için cevaplarını tartışmamız gereken şu soruları sormaktadır: “Politikanın giderek topraktan koptuğu bir dünyada vatandaşlık statüsünün bugünkü anlamı nedir? Vatandaşlık kavramı günümüz koşulları altında nasıl yeniden inşa ediliyor? Devletin dört işlevinin çekişmesi –toprağa bağlılık, idari kontrol,

demokratik meşruluk ve kültürel kimlik- vatandaşlık kuramını ve pratiğini nasıl etkiledi?” (Benhabib, 2006: 154). Elbette bu ve benzeri sorular, cevaplarını bulduğu ve tartışıldığı ölçüde, yeni düzeni anlamamızı kolaylaştıracaktır. Farklı insan gruplarının göç süreciyle beraber ulus-devlet de bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır:

Yeni gelenleri vatandaş olarak kabulü kültürel homojenite mitini sarsacak, onları topluma katmamak ise şiddetli eşitsizlik ve çelişki ile belirlenen bölünmüş toplumlar yaratacaktır. Modern ulus-devletleri tanımlayan anayasa ve yasalara göre devlet, gücünü vatandaşlarından almaktadır. Vatandaşlık devlet ve ulusu birbirine bağlayan temel halka olup, kimlerin vatandaş olabileceği yeni gelenler açısından büyük önem taşımaktadır. Ortak etnik köken veya kültürel asimilasyon talep etmeden göçmenlere vatandaşlık hakkı veren devletler etnik farklılıklarla daha kolay baş etmektedir (Toksöz, 2006: 42).

Bu yeni düzenin yeni toplumlarında bireyler, modern ulus-devletin öngördüğü şekliyle türdeş değildir, belirli bir toprak parçasına bağlı değildir, ulus-ötesi ve sınırlar arası hareketlilikler oldukça yüksektir. Sonuç olarak modern örgütlü toplumun içinde yer alan gruplar da artık farklılaşmış ve ayrılmıştır. Türdeş olmayan nüfusların bulunduğu yerlerde “ulus ile yurttaş” arasındaki bağ çözülmektedir. Yurttaşlığın, sosyo-politik bir kimlik biçimi olması bundan kaynaklanmaktadır (Heater, 2007: 9). Ulus ile yurttaş arasındaki bu çözülme, toplumsal ilişkilerin, sosyal yapının, ekonomik sistemlerin, kültürel gelişim ve dönüşümlerin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Ulus-devlet korunaklı yerini artık ulus-ötesi hareketlere bırakmakta ve yaşanan bu değişim süreci, toplumla beraber bütün toplumsal kurumlar üzerinde de yıkıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu konuda göç olgusunu bir ‘sorun’ olarak değerlendiren Rawls (2006), “Halkların Yasası” isimli çalışmasında, göçün birçok nedeninin olduğunu ve bu nedenlerin ortadan kaldırıldığı takdirde, devletlerin kendi yurttaşlarına sahip çıkabileceğini savunmaktadır. Rawls’a göre, hükümetin başlıca görevi, kendi toprakları içinde yaşayan insanları ve bu insanların üzerinde yaşadığı toprakları dışardan gelen göçe karşı güvence altına almak gerekliliğidir (Rawls, 2006: 7). Ulus

topraklarını güvence altına alan devletin varlığı, yerli halkın güvenini arttırmak suretiyle göç belli ölçülerde engellenmiş olmaktadır.

Bir halkın hükümetinin önemli rollerinden biri, bir toplumun sınırları tarihsel açıdan ne kadar keyfi gözükmüşse gözüksün, halkın kendi toprakları ve ekolojik çevresinin bütünlüğü ile birlikte nüfus çokluğu üzerinde sorumluluk yüklenmesi ve halkın temsilcisi ve etkin bir amili olmasıdır. Benim mülkiyet kurumu hakkındaki görüşüm şöyle: Bir kimseye bir değeri muhafaza etme ve o değeri korumadığında onu kaybetme sorumluluğu verilmedikçe o değer yok olmaya mahkûmdur. Buradaki değer halkın toprağıdır ve bu alanı ebediyen destekleme kabiliyetidir ve sorumlu olan da siyasal örgütlenmesiyle halktır (Rawls, 2006: 40).

Dünya üzerinde son yüzyılda yoğun bir şekilde yaşanan uluslararası göçlerin yurttaşlık kurumu üzerine birçok etkisi bulunmaktadır. Bu konu özellikle sosyal bilimler alanında sıklıkla yer bulmaktadır. Yurttaşlığın geçirdiği dönüşümler konusunda farklı bir kuramsal çerçeve oluşturması bakımından Benhabib (2006)'in çalışması önem taşımaktadır. Benhabib "Ötekilerin Hakları" isimli çalışmasında 'vatandaşlığın çöküşü' kuramından ve bu kuramı oluşturanlardan yola çıkarak bir analiz yapmaktadır.

Toplumsal katılımcılar, siyasal cumhuriyetçiler, liberal milliyetçiler ve sosyal demokratların oluşturduğu bu ekole mensup düşünürler, ulus-devletin zayıflayışının, kurum ve uygulama anlamında vatandaşlık kavramının değer yitirmesi sonucunu doğurmasının sebebinin, yoğun olarak yaşanan ekonomik küreselleşmenin etkisiyle mi, uluslararası insan hakları normlarının artan yükselişiyile mi, yoksa kozmopolitik ayrışma tavırlarının yayılmasıyla mı gerçekleştiğini bulmaya çalışmaktadırlar. Bu ekole sahip düşünürlere göre vatandaşlık sınırlandırılmış politik bir topluluğa üyeliği gerektirmektedir. Bu topluluğun ve topluluğa mensup bireylerin kimliklerinin belirlenmesi demokratik hak ve özgürlükler açısından esas olduğundan, ekonomik ve politik küreselleşme vatandaşlık kurumunu zayıflatmaktadır (Benhabib, 2006: 125–26).

Yoğun küreselleşmenin yaşandığı bu yüzyılda, uluslararası göçlerin ayrı bir anlam taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Uluslararası göç sonucu sınırların

geçirgenliği artmakta ve yurttaşlık kurumu da hiç kuşkusuz önemli bir dönüşüme uğramaktadır.

BÖLÜM 3. YENİ DÜZENDE KİMLİK SORUNLARI

Yaşadığımız yüzyılın küreselleşmenin de etkisiyle yeni anlayışları beraberinde getirdiği gerçeği ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bu noktada küreselleşme, kimlik algıları ve kurguları üzerinde de önemli dönüşümlere neden olmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağ, ufukların genişlediği ve sınırların eridiği, zaman ve mekânın çöküntüye uğradığı, dönüşmüş enformasyon ve iletişim ağları aracılığıyla küreselleşmenin yaşandığı ve bölgesel cephelerin ve açık seçik ulusal ve başka toplumsal kimliklerin aşınımına uğradığı bir çağdır. (Urry, 1999: 224). Kimlik bu dönemde, özellikle sosyal bilimler alanında üzerinde sıkça tartışma yaratılan bir konu haline gelmektedir.

1980'lerin ikinci yarısından başlayarak yükselen bir dizi sosyo-politik gerilimin gerisinde, ulus-devleti oluşturan çeşitli toplulukların din, dil, etnik aidiyet temelinde öne sürdükleri kimlik talepleri bulunuyor. Geçmişte, Aydınlanma'nın evrenselci paradigması doğrultusunda insan toplulukları arasındaki "benzerlikler" kolektif yaşamın temelini oluştururken, günümüzde vurgu giderek "farklılıklar" üzerinde yoğunlaşıyor (Üstel, 1999: 35).

Küreselleşmenin yarattığı kimlik algısının, birçok bakımdan geçmiş dönemlere kıyasla tahrip olduğunu, modern öncesi dönemleri tekil kimlik algısının artık yerini çoklu kimliklere bıraktığını söylemek mümkündür. Ancak bu durum, kimliğin bu dönemde öneminin azaldığı ya da etkisini yitirdiği anlamına gelmemektedir.

Çılgınca kimlik arayışı, küreselleşme öncesi zamanların henüz tam olarak sökülüp atılmayan, ama küreselleşme ilerledikçe yok olmaya mahkûm bir kalıntı değildir; tam aksine, küreselleşme ve bireyleşmenin birlikte yarattıkları baskı ve gerilimlerin yan etkisi ve yan ürünüdür. Kimlik edinme savaşları küreselleşme eğilimine ne ters düşer ne de ona engel olur: Onlar küreselleşmenin meşru çocuğu ve doğal ortağıdır ve onu durdurmak şöyle dursun, çarklarını yağlarlar (Bauman, 2005: 188–89).

Bauman "Bireyselleşmiş Toplum" (2005) isimli çalışmasında, 'Bağımlılıklarımız artık gerçekten küreseldir; ama eylemlerimiz, daha önce oldukları kadar yereldirler', demektedir. İşte bu noktada, küreselleşme ile göç eden bireylerin

aidiyetinin sorunsallaştırılması gündeme gelmektedir. Göç sürecinin içinde bulunan bireyin küresel dünyada, sınırların kalktığı varsayılan bir hareketlilik kazandığı gerçeğinin yanında, temel sorun göçmen kimliğinin aidiyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Birey gündelik pratikleri anlamında küresel midir yoksa yerelliğini devam ettirmekte midir?

3.1. Göçmen Kimliğinin Yeniden Sorgulanması

Ulus sınırları içinde ya da ulus sınırlarını aşmak suretiyle belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilen göç hareketi, göçmen kimliğinin kurgulanması anlamında oldukça önemlidir. Faist'in (2003b) deyiimiyle, üç aydan fazla bir süredir yurt dışında yerleşen ve kalan herkes göçmendir. Göçmenleri, birinci göçmenler (ilk kez göç etmiş kimseler), geri dönen göçmenler ya da dairesel ve tekrarlı göçmenler olarak kategorilendirmektedir (Faist, 2003b: 42). Bu sınıflandırma ne şekilde olursa olsun, göçmen birey, göç ettiği ülkede kimliğini yeniden düşünmek zorunda kalmaktadır.

Göçlerin süreklilik ve göçmenlerin yerleşiklik kazanmasına karşın yolculukların ucuzlaması ve kolaylaşması, yeni teknolojilere bağlı iletişim imkanları bireylerin adeta iki ülkede birden yaşamasına, tek bir ülkeye, tek bir ulusa bağlı olduğu düşüncesinin zayıflamasına yol açmaktadır. Bu bireyler kimliklerini tek bir ülkeye bağlı olmadan geliştirmekte, onların oluşturduğu topluluklar da ulusötesi topluluklar olmaktadır. Ulusötesi topluluklar iktisadi, siyasi, kültürel ve dini etkinliklerde bulunmakta, faaliyetleriyle buldukları ülke ve göç ettikleri ülke arasında köprü kurmaktadır. Ulusötesilik üzerine araştırmaların bulguları göçmenlerin anavatanlarıyla bağlarının, kültürel ve politik sadakatlerinin ve göç alan ülkeye başarılı katılımlarının birbirlerini dışlayan süreçler olmadığını göstermektedir (Toksöz, 2006: 40).

Günümüz dünyasında yaşamımız birbiriyle çelişen iki önemli etken tarafından şekillenmektedir: Küreselleşme ve kimlik arayışı (Abadan-Unat, 2006: 303). Günümüz sosyoloji eksenli tartışmaların da temelini oluşturan bu olgular, birbiriyle bağlantılı bir şekilde gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Öyle ki artık siyasetin temeline de oturan kimlik sorunsalı, ulus-ötesi hareketlerle beraber ciddi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Kimliğin toplumsalın alanında varolma biçimi olan 'tanınma'nın önemi, 18. yüzyılın sonunda bireysel kimliğin yeni bir

biçimde anlaşılmasıyla dönüşüme uğramış ve yoğunluk kazanmıştır (Taylor, 2005: 44). Burada ‘tanınma’dan kastedilen bireyin ya da azınlık kitlelerin, toplumsal yaşam içerisinde ya da bir siyasal sistem içerisinde ne şekilde tanındıkları, tanınıp tanınmadıkları ile ilgilidir. Yurttaşlığın aidiyetle olan sıkı sıkıya ilişkisi de buradan kaynaklanmaktadır.

Toplumsal olarak oluşturulan kimlik, doğası gereği topluma bağlı olarak şekillenir. Ancak daha önceki çağda, tanınma hiçbir zaman kendini bir sorun olarak göstermemiştir. Genelde tanınma, herkesin varolduğunu sorgulamadan kabul ettiği toplumsal kategoriler üzerine oturmuş olması nedeniyle, toplumsal kimlik üzerine kuruluyordu (Taylor, 2005: 49). Bu noktada modern öncesi dönemlerle, yaşadığımız çağın kimlik sorunsalının nasıl farklılaştığı önem kazanmaktadır. Ulus gibi diğer aidiyetler yurttaşlığın önüne mi geçiyor? Daha içine kapalı, daha dar aidiyetler mi, yoksa insan hakları, toplumsal haklar gibi toprağa bağlı olmayan kavramlar etrafında örülen daha evrensel (ulus sonrası ya da ulus ötesi) bir modele atıfta bulunan daha geniş aidiyetler mi söz konusu (De Wenden, 1998: 48), vb. sorular günümüzde gitgide önem kazanmaktadır. Bu noktada yurttaşlıkta önceliğin bireyin devlete olan bağlılığı; etnik kimlikte ise önceliğin bireylerin çoğu kez dil ve/veya din ile çok keskin bir biçimde tanımlanan kültürel gruplarına bağlılığı olarak belirlenebilmektedir (Heater, 2007: 141). Ulus-devlet anlayışı ile ulus-ötesi toplulukların, kimlik sorunsalına yaklaşım biçimindeki farklılık da buradan kaynaklanmaktadır.

Ulus-ötesi toplulukların önemli sonuçlarından biri “türdeş (homojen) ulus-devlet” düşünün sona ermesidir. Bugün Berlin Alman olduğu kadar Türk; Paris Fransız olduğu kadar Arap; Londra İngiliz olduğu kadar Hintli ve Karayipli bir kenttir. Dünya artık sayıları giderek artan kozmopolit altkimliklerle, ulus-ötesi kimlikler taşıyan insanların barındığı kentlerden oluşmaktadır. Giderek daha çok sayıda ülkenin göç olgusu ile karşılaşması ile “etnik türdeşliğe dayalı ulus-devlet” fikrini sürdürme olasılığı giderek zayıflama eğilimini göstermektedir. Dolayısıyla, ulusal kimlik ve ulusal kültür kavramlarını bir kez daha gözden geçirme zorunluluğu belirmektedir. Çokkültürlü ve ulus-ötesi kimlik taşıyan toplulukları bütünleştirmeye çalışırken, duygusal aidiyetlerin hangi yoldan sağlanabileceği, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur (Abadan-Unat, 2006: 320–21).

Kimlik, günümüz siyasi, kültürel ve sosyal dönüşümlerde önemli bir yer tutmaktadır. (Uluslararası) Göç ekseninde değerlendirildiği zaman, bireyin yaşadığı yeni toplumsal düzene aidiyetiyle ortaya çıkan bu tartışma, literatürde önemli bir yer teşkil etmektedir. “Zaman içinde göçmen için bulunması ve karşılanması güç olan şey, biz kimiz sorusuna verilecek cevap olmaktadır. Kimliğin yeniden biçimlenmesinde geçmiş ile şimdinin arasındaki bağlantıyı koparmış, orijin ülke ile şimdi bulunduğu kültür arasında gidip gelen göçmenlerin, kendilerini kimi zaman aşırı ulusalcı, kimi zaman da ‘kimliksiz cemaatler’ olarak tanımladıklarını görüyoruz” (Kümbetoğlu, 2003: 295–96). Modern öncesi dönemlerin yerleştiği tekil kimlik anlayışı, yaşanan hızlı toplumsal değişimlerle, göçlerle ve ulus-ötesi hareketlerle birlikte yerini çoğul bir kimlik anlayışına bırakmıştır. Modern kimlik kavramının gelişmesi, farklılıklar politikasının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Temelde herkesin kendine özgü biricik kimliğiyle tanınması gerekir (Taylor, 2005: 52). Ancak artık birey, kendini tanımlarken farklı kimlik özelliklerini bir arada kullanmaktadır. Toksöz (2006), göçmenlerin göç ettiği ülkede kimlik tanımlamalarını öncelikli olarak milliyet ve din üzerinden yaptıklarını, ancak zamanla milliyet ögesinin zayıflayıp, dinin kuşakları birbirine bağlayan önemli bir referans olduğunu ortaya koymaktadır (Toksöz, 2006: 40–41). Konuya makro açıdan yaklaşıldığında ise, artık ulus-devlet yurttaşları tek bir ülkenin vatandaşı olmakla kalmamakta, farklı kimlik özelliklerini (etnik kimlikler, cinsiyet, din, dil, ırk, vb.) sergilemektedirler. Bu durum günümüzde, çoğu ülke siyaseti için tehdit oluşturmaktadır. Ancak gelinen nokta, önümüzdeki yıllarda, kimliğin birey aidiyeti için daha da farklılaşacağı ve çeşitleneceği yönündedir.

Kültürel türdeşlik her zaman sorun yaratmıştır, çünkü azınlık kültürleri sanıldığından çok daha dirençlidir. Bu güçlük günümüzdeki “göç çağı”nda daha da ağır basmaktadır. Esnek, sık sık değişen sınırlar ve etnokültürel farklılıkların büyümesi kültürel türdeşliği imkânsız bir hale getirmektedir. Bugün birçok insan ülkeler arasında gidip gelmekte ve sınırların ötesinde ailevi, toplumsal ve ekonomik bağlarını muhafaza etmektedir. Bu tür insanların birden çok kimlikleri vardır. Hükümetler bu durumu engellemek isteseler de bir kısım bireyler iki ya da daha çok yurttaşlık sıfatına sahiptir. Kültürel alışveriş ve kültürler arası evlilikler, bu yeni bilinçlenmenin harmanlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu deneyler şimdilik sınırlı sayıda insanların durumunu yansıtmaktadır, ancak bu eğilim küreselleşme ile birlikte artacaktır. Herkesin siyasal ve kültürel açıdan sadece ulus-devlete ait olması güç işler bir hale

gelmiştir. Bugün aranan statü, bir yere bağlı olmanın sonucu olarak verilen haklar yerine insan olma sıfatı ile hak sahibi olunan “küresel” bir yurttaşlıktır (Abadan-Unat, 2006: 349–50).

Hiçbir şey bize bir halkın kim ya da ne olduğundan daha aşikâr görünmez. Halkların adları vardır, çok tanıdık adlar. Uzun birer tarihe sahipmiş gibi görünürler. Buna rağmen her anketçi bilir ki, muhtemelen aynı “halk”tan olanlara “siz nesiniz?” diye açık uçlu bir soru sorulduğunda alınan cevaplar inanılmaz derecede çeşitli olacaktır; özellikle de konu o sırada siyaset sahnesinde değilse. Ve siyaset sahnesini izleyen herkes, şu isimler etrafında çok ateşli tartışmaların döndüğünü bilir: Filistinli var mıdır? Yahudi kimdir? Makedonyalılar Bulgar mıdır? Berberiler Arap mıdır? Doğru etiket hangisidir: Zenci, Afro-Amerikan, Siyah (büyük harfle), siyah (küçük harfle)? Bu etiket sorunu yüzünden insanlar her gün birbirlerini vuruyorlar. Buna rağmen, tam da bunu yapanlar meselenin karmaşık ya da şaşırtıcı olduğunu ya da o kadar açık olmadığını inkâr etme eğilimindedir (Wallerstein, 2000: 91).

Günümüzde bireyin, herhangi bir toplumsal yapıya bağlılığın git gide zayıfladığını savunan Taylor (2006), artık bireylerin kendilerine sordukları soruların farklılaştığı temeli üzerinden bir kimlik politikası üretmektedir. O’na göre “Acaba göç etsem mi? Başka bir dine girsem mi/dinden çıksam mı?” tarzı sorular, bireyin/bireylerin topluma gömülmüş olma halinden ne kadar uzaklaşmış olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır (Taylor, 2006: 62). Dolayısıyla toplumsal yapıya olan gömülmüşlüğü reddi, günümüz toplumları ve bireyleri açısından önemli bir kimlik sorunsalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Bir Kimlik Oluşturma Projesi: Avrupa Birliği Yurttaşlığı

Bu tarz tartışmalar özellikle, Avrupa Birliği tartışmalarının ekseninde daha da anlam kazanmaktadır. Avrupa Birliği, ulus-devlet modelini aşmayı amaçlayan yeni bir siyasal örgütlenme biçimidir. AB bir yandan ulus-üstü düzeyde bir insan hakları rejimini uygulamaya koymuş ve böylece vatandaşlık haklarını milliyetten ayırmıştır; diğer yandan da ilk olarak kimi aydınlanma dönemi filozoflarının hayalini kurduğu kozmopolit demokrasinin bir denemesini oluşturur (Gülalp, 2007a: 17). Dolayısıyla Avrupa Birliği yurttaşlığının ortaya çıkması, yurttaşlık ve milliyetin birbirinden ayrıldığını gösteren önemli bir örnektir (Kaya ve Kentel, 2005: 36). Avrupa Birliği,

1975'te Komisyona sunulan, üye devletleri kendi bayrakları, ulusal marşları, mitleri, hatıraları, bölgeleri ve AB yurttaşlarına verilen hak ve ödevlerle bütünleşmiş bir siyasal varlık oluşturmaya sevk eden, Tindemans Raporundan bu yana gözle görünür bir siyasal bütünlük sergilemektedir (Kaya, 2005: 50; Kaya ve Kentel, 2005: 125). Avrupa Birliği vatandaşlığının kurumlaştırılması ise 1992 Maastricht Anlaşmasına dayanmaktadır (Toksöz, 2006: 45; Aybay, 2007: 28; Kadioğlu, 2008b: 44; Heater, 2007: 155). Refah devletinin sunduğu güvenlik ve dayanışmayı gözeten Avrupa Birliği ülkeleri, kendini daha şimdiden ulus-sonrası oluşumlara örnek olabilecek bir "ulus-devlet ötesi yönetim" biçimi olarak sunmaktadır (Habermas, 2007: 45). Bu noktada tarihsel süreç içerisinde gözlemlenen iki farklı Avrupa Birliği'nden söz etmek mümkündür:

Tablo 5: Olası İki Avrupa Birliği Kurgusu;¹⁷

Geleneksel Avrupa	Liberal Avrupa
Statik	Dinamik
Dinsel	Dünyevi
Komünal	Toplumsal
Çokuluslu	Ulusötesi
Ekonomik birlik	Ekonomik birlik
Etno-kültürel	Siyasal ve kültürel
Bütünselci kültür anlayışı	Senkretik kültür anlayışı
Medeniyetler ayrılığı	Medeniyetler ötesi
Geçmişe dönük	Geleceğe dönük
Tözcü	Tözcü olmayan
Ötekinden korkan	Öteki ile var olan
Fiziki coğrafya	Siyasi coğrafya

Avrupa yurttaşlığı modern yurttaşlık kavrayışlarından dramatik bir biçimde kopuşu temsil etmektedir. Modern yurttaşlık daha çok haklar ve yükümlülükler üzerine kurulu bir statüyü tanımlarken, Avrupa yurttaşlığı bir "dinamik" olarak tanımlanmaktadır (Wiener'den aktaran Tol Göktürk, 2006: 208). Bu yönetim biçimini ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarına demokratik hak ve özgürlüklerle sağladıklarını düşünen AB ülkeleri, yaratılmaya çalışılan 'Avrupa

¹⁷ Tablo için bkz: Ayhan Kaya, "Devletler, Azınlıklar ve Korkunun İktidarı: Euro-Türkler ve Avrupa Birliği", *Kökler ve Yollar-Türkiye'de Göç Süreçleri* (Ayhan Kaya, Bahar Şahin, Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 228.

kimliği' ile bireylere daha demokratik bir yaşam biçimi sunmayı hedeflemektedirler. Böylesine bir kimlik, hiç şüphesiz, ulus-ötesi, seküler ve çoğulcu bir anlayışla yeni Avrupa'nın sınırlarının belirginleştirilmesi gerektiği tezini ön plana çıkarmaktadır (Kaya, 2007: 229).

Habermas, "Bölünmüş Batı" (2007) isimli çalışmasında, bir ulusun vatandaşının diğer bir ulusun vatandaşına da 'bizden biri' diyebilmesi gerektiğini savunmaktadır. Avrupa'nın ancak böyle bütünleşik bir tavırla kimliğini kurabileceği gerçeğine ulaşır. Aynı çalışmasında Habermas, Avrupa kimliğinin¹⁸ yedi kurucu ilkesini şu şekilde belirlemektedir:

1. Sekülerleşme,
2. Devletin piyasaya önceliği,
3. Sosyal dayanışmanın başarıya ve icraata önceliği,
4. Teknolojiye duyulan kuşku,
5. Gelişmenin paradokslarının bilincinde olmak,
6. Daha güçlü olanın yasalarını reddetmek,
7. Tarihte yaşanan kayıplar nedeniyle barışa yönelmek (Habermas, 2007: 51).

Yukarıdaki sayılan ilkeler, Avrupa kimliğinin ne şekilde kurulması/kurgulanması gerektiğini bize göstermektedir. Ancak yurttaş kimliğinin (dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun) aidiyet dışında ele alınamayacağı gerçeğini de göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Bu noktada 'Avrupa kimliğinin oluşması gerekli mi ve mümkün mü?' diye bir soruyla karşımıza çıkıyor Habermas. Bu konudaki tezlerden bir tanesi (*nodemos thesis*), Avrupa'nın bir anayasa oluşturamayacağı, çünkü anayasayı oluşturacak bir 'özne' olmadığı tezidir. Bu teze göre bir 'Avrupa ulusu' var olmadığı için, AB'nin bir kimliğe sahip politik bir birliğe dönüşmesi de imkânsızdır. Bu tez, ancak ortak dil, gelenek ve tarihi olan bir ulusun siyasi bir birlik için gerekli temeli oluşturabileceği görüşüne dayanmaktadır (Habermas, 2007: 73). Ortak bir dile, geleneğe, kültüre ve belki de (yukarıdaki

¹⁸ Habermas'ın Avrupa yurttaşlığı konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz: Jürgen Habermas, "Citizenship and National Identity", Bart van Steenbergen (ed.), *The Condition Of Citizenship*, London: Sage, 1996. (s. 20–36).

tespitte çok dile getirilmek istenmese de) dine, tarihe sahip bir ulusun, tüm yurttaşları tarafından benimsenen bir kimliğe sahip olmalarının mümkün olduğunun yanında, bu öğelerden herhangi birinin (ortak bir din, dil, tarih, kültür, vb.) eksik olması durumunda kimliğin yapılanmasının mümkün olmayacağını düşünebiliriz. Çağaptay (2007) Türkiye'deki göç süreçleri üzerine yaptığı çalışmasında, 'din'in oldukça önemli bir etkisi olduğuna değinmektedir.

Modern Türkiye'de, Türk teriminin kullanımı kafa karıştırıcı bir olgudur. Ülkedeki birçok insan bütün müslümanları, etnisiteleri ya da dilleri ne olursa olsun Türk olarak görür. Bu bakış açısıyla sadece etnik Türkler değil, Kürtler, Çerkezler ya da Boşnaklar gibi diğer müslüman gruplar da Türk olarak görülürken, gayrimüslimler, özellikle de (Ermeniler ve Rumlar da dâhil olmak üzere) hıristiyanlar, Türkçe konuşular dahi Türk sayılmazlar. Salt semantik bir mesele değildir bu: Türkiye'de, Türk olmanın somut faydaları vardır. Yalnızca Türkler ulusun tam üyeleridir, yalnızca Türkler sadık vatandaşlar olarak görülür; bu yüzden de bu algılama biçimi ülkenin genel gidişatına katılmakta kilit önemdedir (Çağaptay, 2007: 86).

Ancak, çağdaş insanlık pek çok sesle konuşur. Zamanımızın esas sorunu bu çoksesliliğe nasıl armoni kazandırılacağı ve onun bir kakafoni içinde yozlaşmasının nasıl önleneceğidir. Armoni birörneklik değildir; o daima, her biri ayrı kimliğini muhafaza eden ve o kimlik aracılığıyla ve sayesinde ortaya çıkan melodiyi sürdüren birçok farklı motifin karşılıklı olarak birbirini etkilemesidir (Bauman, 2005: 119).

Avrupa Birliği yurttaşlığının¹⁹ birçok bakımdan kurumsallaşamamış olması, üye ülke yurttaşlarının kimlik kurguları için önemli ipuçları vermektedir. Avrupa'da ortak bir kültürün yoksunluğu, yurttaşlığın ve dolayısı ile kimliğin 'ortak' hale gelmesi için önemli bir sorundur. Avrupalılık kimliği, bütün bir tarihsel süreçte varolan bir kimlik biçimi olmayıp, Avrupa Birliği'nin siyasi elitleri tarafından, eğitim, Avrupa yurttaşlığı ve ortak tarih ve gelecek aracılığı ile ideolojik olarak zaman içinde oluşturulmaya çalışılan bir kurgudur (Kaya ve Kentel, 2005: 125). Faist

¹⁹ ...Avrupa yurttaşlığı, 2 Ekim 1997'de imzalanıp 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'yla Avrupa Toplulukları Sözleşmesi'nin 17-22 maddelerinde düzenlenmektedir. 2000 Nice Antlaşması'yla tekrar tanımlanan AB yurttaşlığı ile, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin yurttaşları, Avrupa yurttaşı (*European citizen/Unionsbürger*) sıfatını kazanmaktadır (Göztepe, 2004: 331; Tol Göktürk, 2006: 203).

(2003a), Avrupa Birliği içinde toplumsal yurttaşlığı konu edildiği çalışmasında üç çeşit yurttaşlık biçiminden bahsetmektedir: artık (*residual*) yurttaşlık, ulus-ötesi yurttaşlık ve i içe geçmiş (*nested*) yurttaşlık (Faist, 2003a: 192). Toplumsal yurttaşlığın Avrupa Birliği ölkeleri içerisinde ortak bir proje olduğu konusunda Habermas’la hemfikir olan Faist, i içe geçmiş yurttaşlık modeli üzerinde ayrı bir önemle durmaktadır. O’na göre i ie geçmiş yurttaşlık, toplumsal yurttaşlığın daha da genişlemesinin kavramsallaştırılmasına yardım etmektedir. Ancak 1992 Maastricht Antlaşmasına kadar AB/AT’nin devletlerinin karşılıklı bağımlılıklarının son derece yüksek olduğu, ulusal sınırların esnekleştiği, ulusal yasamaların öneminin azaldığı, tek tek ulusal birimlerin sorun çözme kapasitesinin giderek zorlaştığı bir durumdan söz etmek yanlış olmayacaktır (Tol Göktürk, 2006: 204).

AB yakın gelecekte, muhtemelen egemen refah devletlerinde olduğu gibi bir federal refah sistemi haline gelmeyecektir. Bu sebeple, AB yurttaşlığından tam-yetkiye dayanan bir federal yurttaşlık(mış) gibi söz edemeyiz. Ancak AB yurttaşlığı, Birlik içinde gelişen, oluşumunda üye devletlerin merkezi ama hiçbir biçimde dışlayıcı olmayan bir rol oynadığı, birbiriyle örtüşen yetkiler ve bunlara eşlik eden sosyal haklardan oluşan fevkalade karmaşık bir ağdır (Faist, 2003a: 203).

AB’ye gelen göç ile AB yurttaşlığının yalnızca AB üyesi devlet yurttaşlarına tanınmış olması gerçekleri bir araya getirildiğinde, göçmenlerin AB’nin kurumsal ve hukusal yapısı dışında değerlendirilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği ölkelerinde refah devleti sisteminin zayıflaması ve değişen göç politikaları göz önünde bulundurulduğunda ise basitçe “yurttaşlar” ve “ötekiler” (yabancılar) olarak ayrışan bir katmanlaşanın da ortaya çıktığı gözlenmektedir (Tol Göktürk, 2006: 210).

Sonuç itibariyle uluslararası göç sonucunda, geldikleri ölkede sahip oldukları kimlikleri yeniden değerlendirmek zorunda kalan birey(ler)/göçmenler, şimdiki ölkelerinde o ölkenin yurttaşlarıyla ‘ortak’ hiçbir öğeye sahip olmadıklarını görmekteirler. Bu ortaksızlık duygusu göç eden ‘kimlik’ üzerinde derin sorunları da beraberinde getirmektedir. Göç ettikleri ölkede uzunca bir süredir yaşayan göçmenlerin, ‘yabancı’ olmakla ‘yurttaş’ olmak arasında ince bir sınırdaki durdukları göz önünde bulundurulursa, bu durum göçmen bireyin kimliği için oldukça sıkıntılı

bir süreç olarak gözlenmektedir. Bu noktada göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki yasal statüleri ve göçmenlik kategorileri önem kazanmaktadır.

Tablo 6: Yabancılık, Yurttaşlık Haklarına Sahip Olma ve Yurttaşlık;²⁰

Yasal Statü	Göçmen Kategorileri
Yabancılık	<ul style="list-style-type: none"> - Geçici meskenlere ve iş izinlerine sahip göçmenler (örneğin mevsimlik ve sözleşmeli işçiler ile posta işçileri) - İltica talep edenler ve de facto mülteciler - Belgeleri olmayan yabancılar ve yasadışı göçmenler
Denizenlik (<i>Denizenship</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Devamlı oturma statüsüne sahip işçi göçmenler ve onların bakmakla yükümlü olduğu kişiler - Kabul edilmiş mülteciler
Yurttaşlık	<ul style="list-style-type: none"> - Göç alan ülkenin yurttaşları - Avrupa Birliği üyelerinin yurttaşları

‘Farklı’ bir mekânda, ‘farklı’ bir yaşam alanında yaşamak, aynı dili konuşmadığımız ‘farklı’ insanlarla ortak bir yaşamı paylaşmak, bireyin kimlik kurgusu için de oldukça sorunlu bir durumdur. Göç eden birey, bu gibi zorlukları, yurttaş olmak ile olmamak arasındaki çizginin bulanıklaştığı bir noktada yaşamaktadır. Etnik toplulukların göç ettikleri ülkedeki oluşumlarında devletin politikaları kadar, göç alan ülkedeki yerli halkın göçmenler karşısındaki tutumu da belirleyicidir. Genel olarak çoğunluktan farklı bir milliyeti, dini olan bireyler, çoğunluk tarafından ayrı bir grup olarak algılanmaktadır ve bu durum ‘ötekileştirmeyi’ doğurmaktadır (Toksöz, 2006: 32). Dilin, dinin, gelenek ve göreneklerin, yaşam biçiminin, ekonomik refah seviyesinin, ailenin ve tüm bunların toplamı olan kimlik duygusunun sorgulandığı bu dönem, göç eden birey için oldukça büyük zorlukları beraberinde getirmektedir.

²⁰ Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Azat Zana Gündoğan, Can Nacar, Çev.). İstanbul: Bağlam, s. 228.

Hiçbirimiz, sanki daha önceki tarihimizi tümüyle terk edip öyle kolayca başka birini seçebilirmişiz gibi, farklı bir dili seçemeyiz. Daha önceki bilgi, dil ve kimlik anlayışımızı ve bize özgü mirasımızı, öykümüzden öyle silip atamayız, üzerini karalayamayız. Miras olarak devraldığımız şeyler –kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu- imha edilemez ama parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır ve yeni bir yöne sokulur. Dilimizin ve kimliklerimizin unsurları ve ilişkileri, ne yeni ve daha eleştirel bir uyumlu bütünde yeniden bir araya getirilebilir ne de terk edilip reddedilebilir. Şimdi içinde bulunduğumuz mıntıka açıktır, boşluklarla doludur: Tekil bir merkeze, kökene ya da bakış açısına indirgenemez bir aşırılıktır. Bu aralıklarda ve yaşamlarımızın imlemesinde başka hikâyeler, diller ve kimlikler de duyulabilir, karşımıza çıkabilir ve deneyimlenebilir. Varlık, kimlik ve dil duygumuz, hareket yoluyla deneyimlenir ve hareketten çıkar: “Ben” bu hareketten önce var olup ardından da dünyaya katılmaz, “Ben” sürekli olarak dünyadaki böyle bir harekette biçimlenir ve yeniden biçimlenir (Chambers, 2005: 40).

Belli noktalarda bir olumsuzlama olarak algılanabilecek bu durum, göç eden insanların mağduriyetini açıklamak için literatürde sıkça kullanılmaktadır. Genel literatüre göre, göç eden birey, kimlik kargaşası yaşayan, hiçbir yere ait olmayan, yaşadığı yeni toplumla devamlı sorunlu bir ilişkisi olan, ailesini, dilini ve köklerini kaldığı yerde bırakan, köksüzleşme nedeniyle kültürünü parçalayan/parçalatan, dolayısıyla mağdur ve sorunludur. Balibar’a (2000) göre etnikliğin farklılaştırma politikalarında kullanılan en önemli iki kavramı dil ve ırk’tır. Bu iki olgunun, bir ulusun temelini oluşturduğunu belirten Balibar, dilin “halk”ı mutlak bir özerk bir olarak sunmasına olanak tanıdığını belirtmektedir. Dünya toplumları üzerinde yaşanan tecrübelerin ışığında, konuyla ilgili bazı yaklaşımlar (devlet politikaları), bu “sorun”ları çözmeye yönelik olup bazıları görmezden gelme yoluyla asimilasyona yönelmektedir. Ancak tüm bu tartışmaların yanında dünya üzerinde yaşanan farklı deneyimler de mevcuttur. Balibar gibi, özellikle dil birlikteliği konusuna değinen Tok (2003), ortak bir dilin iki ya da daha fazla grubun bir arada yaşaması için en temel belirleyici unsurlardan olduğunu belirtmektedir.

...dil ortaklığı barışçı birlikteliği sağlamak için ne olmazsa olmaz bir koşuldur ne de tek başına yeterlidir. Belçika, İsviçre, Kanada, Britanya örnekleri farklı diller konuşan bölgesel olarak yoğunlaşmış etno-kültürel grupların (ulusal grupların) aynı siyasal toplum içerisinde barışçı bir biçimde birlikte yaşayabileceklerini ve ortak bir milliyet duygusuna sahip olabileceklerini göstermektedir (Tok, 2003: 301).

Burada şöyle bir soruyla karşı karşıya kalmaktayız: “Tüm kimliklerin kendini ifade etme, tanımlama şansı bulunduğu demokratik bir toplum modeli kurmak mümkün müdür? Bu tarz bir toplum oluşumunu nasıl sağlayabiliriz?” Farklı kimliklerin birbirini dışlamaması, öteki kimliklerle birlikte yaşamın reddedilmesine kesinlikle son vermek gerekmektedir. Bu da kişinin kendi kimliğini kanıtlama adına, öteki kimlikleri baskı altına alma eğilimini terk edip, tam tersi bir tutum takınmayı, yani kendi benzersizliğinin en iyi şekilde gelişebilmesini sağlayan farklılığı muhafaza eden öteki kimliklerin savunulmasını kabul etmeyi gerektirir (Bauman, 2005: 119). Mikro düzeyde kimlik üzerinde yürütülen bu tartışma biçimini, makro düzeyde, Batı ve Doğu üzerinden yürütmekte mümkündür. Belki bu noktada Taylor’a (2006) atıfta bulunmak gerekmektedir. Taylor, modernizmin toplumsal alanda nasıl vücut bulduğunu ve kaynağını incelediği “Modern Toplumsal Tahayyüller” isimli çalışmasında, günümüz toplumlarının ve dolayısıyla bütün kurumsal yapılarıyla beraber kültürlerinin de birbirine git gide yaklaşmaya başladığını belirtmektedir. Bu yakınlaşmada Avrupa modelinin (modernizm anlamında) bir ilk olduğunu belirtmektedir (Taylor, 2006: 189). Belki dünya üzerindeki bu yakınlaşmaya maruz kalan toplumların yapması gereken, Avrupa modelini bir taklit unsuru olmaktan çıkarıp, çok-biçimli bir dünya düzenini kavramaya yönelik bir adım atması gerekmektedir.

3.3. Yabancıdan Yerliye veya Turistten Yurttaşa

Kavramların, gündelik dilde kullanımları, gündelik pratikler içerisinde anlam bulmaları belli ölçülerde dilden bağımsız bir değerlendirmeye maruz kalmalarını gerektirmektedir. Yabancı kimdir? Yerli diye kime denir? Turistin yurttaş olması mümkün müdür? Başlıkta kullanılan bütün kavramların içerikleri yaşadığımız gerçeklikle ne denli bütünleşmektedir?

Türkiye’de ikamet eden tüm göçmenler, 1950 yılında yürürlüğe girmiş olan T.C. Yabancılar Kanunu’na tabidir (Kaiser, 2007: 479). Yabancılar Hukukuna göre “yabancı”; bir devletin ülkesinde bulunup da, o devletin uyrukluğunu iddiaya hakkı

olmayan kimsedir (Aybay, 2007: 11). Farklı kaynaklarda farklı çevirilerden kaynaklı değişiklikler olsa da²¹, yabancının anlamlı tanımı yabancılar hukuku açısından bu şekilde yapılmaktadır. Görüldüğü üzere “yabancılık” hukuksal anlamda uyruklukla (vatandaşlık) ilgili bir kavramdır. Ancak konunun biçimsel boyutunun dışında sosyolojik bir boyutu da bulunmaktadır ve bu sosyolojik yaklaşım yabancılığı salt uyruğa indirgemeden incelemeyi gerektirmektedir. Aybay’ın konuyla ilgili örneğine göre, uyrukluğunda bulunduğu devletin ülkesinde değil de başka bir ülkede yerleşmiş olan, orada sürekli yaşayan, toplumsal, ekonomik, kültürel bakımdan uyrukluğunda olduğu devlete “yabancı”; oysa içinde yaşadığı ülke devletine göre ise “yerli” konumunda olan insanlar da bulunmaktadır (Aybay, 2007: 15). Dolayısıyla bireyi yaşadığı ülkeye bağlayan öğelerin, vatandaşlık gibi resmi ilişkileri düzenleyen yasalardan daha çok, o ülkedeki toplumsal, ekonomik, kültürel, vb. somut ilişki biçimleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tezin örneklemini oluşturan grup da yukarıda verilen örneği temsil etmektedir. Marmaris’te yaşayan yabancı göçmenler, Türk vatandaşlığına tabi olmasalar da, elde edilen bulgular büyük bir oranın, yerel yaşamla entegre olduklarını göstermektedir.

Aybay’ın yabancılarla ilgili oluşturulan sosyolojik görüşe yönelttiği eleştiri oldukça dikkat çekicidir. Aybay, sosyolojik görüşün yabancıların uyrukları konusunda bir önemsizleştirme yaptığını vurgulamakta, konuyu dar bir perspektife sürüklediğini savunmaktadır:

“Sosyolojik” denilen görüşe göre, kişi içinde yaşamını sürdürdüğü ortamda kendini yabancı olarak duyumsamıyorsa, orası onun ülkesi sayılmalı, soyut ve hukuksal bir bağ olan uyrukluk bu bakımdan fazla bir önem taşımamalıdır. Ancak, bu anlayış aslında “yabancılık”tan önce, uyrukluk (vatandaşlık) kavramını tartışmaya açmış olmaktadır. Kişinin “yabancı” olup olmadığının belirlenmesinde, hukuksal bağ olan uyrukluk (vatandaşlık) değil de, toplumsal, ekonomik, kültürel, vb. bağlılıklar önemli olacaksa, uyrukluk (vatandaşlık) bu açıdan artık bir değer taşımaz hale gelecektir (Aybay, 2007: 16–17).

²¹ Örneğin; “Bir devlet ülkesinde bulunup o devlet vatandaşlığını halen iddiaya hakkı olmayan kimse” (Tekinalp, 2003: 6), “Bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimse” (Çelikel ve Gelgel, 2007: 17), vb. tanımlamalar “yabancı” kavramının tanımlanması açısından farklılık göstermektedir.

Tüm dünyada yaşanan mevcut değişimlerle beraber yurttaşlık kurumunun da bir değişim geçirdiği gerçeği ile karşı karşıya bulunuyoruz. Ancak bu durum, yurttaşlık kurumunun önemsizleştirilmeye çalışılması anlamına gelmemelidir. Yurttaşlık, Antik Yunan'daki önemini günümüz dünyasında da korumakta, ancak tüm toplumsal kurumlarla beraber yurttaşlık da dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşüm sürecinde yurttaşlığın öneminin kaybolduğunu değil, sadece konuya farklı yaklaşımların ortaya çıktığını ve tartışma boyutunun değiştini söyleyebiliriz.

Bu noktada Urry'nin "tüketici yurttaşlık" olarak adlandırdığı yeni bir yurttaşlık modeline referans vermek yerinde olacaktır. Bireylerin tüketimle birer kimlik kazandıkları bu durum yeni olmamakla birlikte, günümüz dünyasını anlama çabaları içinde oldukça önemlidir. Sınırlararası hareketliliğe vurgu yapan Urry, tüketici yurttaşlığın sınırlar arası hareketliliğinin engellenmemesi gereken bir haklar bütünü olduğunu söylemektedir.

Birincisi, insanlar daha çok, mal ve hizmet satın alma güçleri yoluyla yurttaşlardır – yurttaşlık, politik haklar ve görevlerden daha çok bir tüketim sorunudur. İkincisi, farklı toplumlardaki insanlar, farklı toplumlardan gelen tüketim malları, hizmetler ve kültürel ürünler çeşitliliğine ulaşmada aynı haklara sahip olmalıdır. Üçüncüsü, insanlar turist olarak her toplumda seyahat edebilmelidir ve geçmişte Arnavutluk, Çin ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri gibi, bu hakkı önlemeye çalışmış olan ülkeler, yabancıların kendi topraklarından geçmelerine yönelik insan haklarını çiğneyen ülkeler olarak görüldüler. Dördüncüsü insanların sınırlararası hareket etme ve istedikleri dönemde bir yabancı olarak ziyaret etmek üzere seçtikleri bir toplumda sürekli ya da geçici bir süre kalma haklarına sahip oldukları kabul edilir (Urry, 1999: 226–27).

Bireylerin bu şekilde bir seyahat özgürlüğüne sahip olmasını literatürde "göç" olarak kavramsallaştırmak ne derece doğru olacaktır? 21. yüzyıl, mevcut işleyişiyle göçü de dönüştürmüş olabilir mi? Tekeli (2007), yaşanan bu değişimi mekânla ilişkilendirerek kurmanın daha doğru olacağını söylemektedir. O'na göre, bireyin mekânla olan ilişkisini değerlendirirken göçten ziyade güzergâh kavramı kullanılmadır. Bilgi toplumunda kapital kendini sürekli olarak yeniden dağıtırken, bireyler de sanayi toplumuna göre mekânda daha sık yer değiştireceklerdir (Tekeli,

2007: 472). Tekeli, bu yer değiştirmeyi göçü olarak adlandırmak yerine, bireylerin gzerghlarını gerçekleştirmesi olarak tanımlamayı tercih etmektedir.

KISIM II. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

BÖLÜM 4. YÖNTEMSEL MODEL

Çalışma, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden birisi olan Muğla ilinin Marmaris ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Marmaris artık günümüzde, mevcut turizm ve turist potansiyelinin yanında, uluslararası göçler sonucu bölgeye yerleşen yabancı uyruklu göçmenlerin yoğunluğuyla da dikkat çekmektedir. Yabancı uyruklu göçmenlerin, özellikle emeklilik yaşamlarını Türkiye'nin bu bölgelerinde geçirmeleri bazı faktörlerle açıklanmaktadır. Bunlar, iklimsel özelliklerin bu bölgelerde daha elverişli olması, ucuz yaşam koşulları, coğrafi olarak emeklilerin yaşamlarını geçirmek için elverişli şartlara sahip olması olarak sıralanmaktadır.

Ancak çalışma örneklemini salt emekliye ayrılmış göçmenlerden oluşmamakta, çeşitli nedenlerden (iş bulma, evlilik, yerleştikten sonra iş imkânı bulmuş olmak, vb.) dolayı Türkiye'ye göç etmiş ve Türkiye'ye yerleşmiş insanlardan oluşmaktadır. Uluslararası göç literatüründe yer alan emekli göçü (*retirement migration*) ya da yaşlı göçü (*elderly migration*) olgularını kavramsal çerçevede kullanmakla beraber, çalışmanın inceleme alanının salt bu iki olgu çerçevesinde oluşmadığını belirtmek yerinde olacaktır.

Araştırmanın Yapılabilirliği; Bu araştırmayı kapsayan çalışma, TÜBİTAK 106K167 no'lu, Doç. Dr. Muammer Tuna yürütücülüğündeki, “Güney Ege Bölgesi'nde Konut Sahibi Olan Yabancı Uyruklu Vatandaşların Toplumsal Entegrasyon Sorunlarının Araştırılması” isimli proje tarafından desteklenmiştir. Araştırmanın yapılabilirliği açısından oldukça önemli olan bu proje, çalışmanın zaman ve maddi kaynakları kullanımını açısından oldukça büyük kolaylıklar sağlamıştır.

21. yüzyılım ulus-devlet görünümleri, birçok kurumsal yapıyı derinden etkileyen bir süreçle var olmaktadır. Ulus-devletin, Fransız İhtilali sonrası sahip olduğu karakteristik özellikleri günümüz dünyasında yok olmamakla beraber artık farklı bir noktadan bakış açısı geliştirmeyi gerektirmektedir. Yurttaşlık kurumu da

yaşanan bu hızlı toplumsal dönüşümlerle farklı bir boyut kazanmış ve modernizmin klasik yurttaşlık modeli yerini çokkültürlü yurttaşlık, ulus-ötesi yurttaşlık, ekolojik yurttaşlık, dünya yurttaşlığı gibi farklı kategorilerde kendini göstermektedir.

Uluslararası göçlerin, ulus-devletin ve yurttaşlık kurumunun sahip olduğu bu yeni kategoriler, göç eden birey/kitle için de yeni algılamaları beraberinde getirmektedir. Kimlik, bu noktada oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın amaçlarından biri de bu yeni toplumsal dönüşümlerin kimlik üzerine yansımalarını ve farklılaşmayı netleştirmektir. Aşağıdaki araştırma soruları ve hipotezler ayrıntılı bir şekilde verilmektedir:

Araştırma Soruları; Çalışmanın kendisi Türkiye literatürü için oldukça yeni bir konu olduğundan, göçün bu yeni boyutunu anlamak için bazı temel soruların sorulması gerekmektedir.

- Uluslararası göçler ile beraber ortaya çıkan yeni tip göç kategorilerinin ve göçmen tiplerinin, yurttaşlık kurumunda yarattığı dönüşümler ne şekildedir?
- Ulus-devlet bu süreçte ne gibi bir dönüşüme uğramıştır (uğramış mıdır)?
- Yurttaşlık kurumu, kapitalizm ve küreselleşmenin yarattığı yeni oluşumlarda ve düzende, nasıl şekillenmektedir?
- Yaşanan mevcut değişimler, yurttaşlığın yeniden tanımlanmasını gerektirir mi? Bu yeniden tanımlanma süreci ne şekilde gelişmektedir?
- Çok boyutlu bir dönüşüme neden olan bu süreç, göçmenlerin kimlik tanımlamaları üzerinde ne gibi değişimlere neden olmaktadır?
- Uluslararası göçlerin yeni biçimleri, göç eden birey/kitlenin kimlik tanımlamalarında etkili midir?

Hipotezler;

- Uluslararası göçün kazandığı yeni boyut, ulus-devlet ve yurttaşlık kurumları üzerinde önemli dönüşümlere neden olmuştur.
- Uluslararası göç yoluyla göç eden bireyin/bireylerin kimlik tanımlamaları farklılaşarak çoğalma eğilimindedir.
- Uluslararası göç olgusu, mevcut kategorilerine (sığınmacı, mülteci, kaçak işçi, vb.) yenilerini eklemektedir.
- Türkiye'ye yerleşmiş olan yabancı uyruklu vatandaşlarda çoklu kimlik algıları egemendir.
- Küreselleşme ile birlikte ulus-devletin mülk edinme hakkı ulusal yurttaştan küresel yurttaşa doğru bir dönüşüm geçirmektedir.
- Bu dönüşüm yaşanırken, Türkiye'deki iklimsel özellikler, ekonomik göstergeler, ucuz yaşam koşulları gibi faktörler, mülk edinme sürecinde öne çıkan değişkenlerdir.

Uluslararası göçün kazandığı yeni kategoriler (kadın göçü, emekli göçü, iklime bağlı göç, vb.) günümüz dünyası için gözle görünür olgular haline gelmiş bulunmaktadır. Uluslararası göç denince akla gelen, kaçak işçiler, sığınmacılar, mülteciler gibi dezavantajlı gruplar varlığını arttırarak sürdürürken ve sistem de buna hizmet ederken, göç artık farklı bir boyut daha kazanmaktadır. Bir yandan yoksullaşmayla beraber varolan göç kategorileri, diğer taraftan refahın artışı ile esas olan diğer göç kategorileri.

Türkiye özelinde özellikle son 10 yıldır tartışma konusu haline gelen “yabancı” göçleri, Akdeniz ve Güney Ege Bölgesi'nde yoğunluk göstermektedir. Kendi doğduğu vatanını farklı bir ülkeye yerleşmek amacıyla terk eden birey için

yurttaşlık algısı, vatandaşlık uygulamaları, kimlik tanımlaması gibi birçok yeni konu üzerinde yeniden düşünülme beklemektedir. Göç sahip olduğu dinamikler sayesinde birçok toplumsal kurumu da dönüştürmektedir.

Amaç; Bu çalışmanın amacı, sosyal bilimlerde sıkça tartışma zemini bulan yurttaşlık ve uluslararası göç olgusuna farklı bir perspektiften yaklaşmaktır. Küreselleşme ve kapitalist sistem düzeyinde yaşanan mevcut değişimler, göç sürecini de etkilemekte, dolayısıyla göç kavramının yeni modelleri ortaya çıkmaktadır. Artık uluslararası göçler, salt sığınmacılar ve mülteciler gibi dezavantajlı gruplardan oluşmamakta, ortaya refah seviyesi artmış bir grubun, Batı Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye doğru göçü söz konusu olmaktadır. Bu tip göçleri 'emekli göçü' veya 'iklime bağlı göçler' kategorilerinde incelemek mümkündür. Buradaki amaç, literatürde artık kalıplaşmış bir gerçeklik olarak kabul edilen, 'uluslararası göçlerin birer sorun olarak algılanması'nın bu süreçte nasıl değerlendirilmesi gerektiğini belirlemektir. Bu bağlamda ortaya çıkan yeni yurttaşlık kavramsallaştırmasının da, bu yeni oluşumlarda nasıl şekillendiği tezin konusu açısından önem teşkil etmektedir.

Burada temel alınan, artan refah seviyesi ve göç süreciyle beraber insanların yeni bir yaşam beklentisi oluşturdukları ve bu yeni yaşamlarında, yerleştikleri ülkede (özellikle Türkiye'de) kendilerini bir yurttaş üst kimliği ile nasıl tanımladıklarıdır. Şu ana kadar literatürde yer alan çalışmalarda, uluslararası göçlerin gittikleri ülkelerde bir 'sorun' olarak algılandığı ve kentin gettolarında yaşadıklarına ilişkin hâkim bir söylemle karşılaşmaktayız. Bu çalışmada asıl amaç olarak incelenmesi gereken, bu küresel yurttaşların, gittikleri ülkelerde bir 'sorun' olarak algılanmasının altında yatan sebepler ve onların kendilerini nasıl tanımladıklarıdır. Dolayısıyla yurttaşlık kavramsallaştırması bu nedenlerden dolayı yeni düzenlemelere gidilmesini gerektirmektedir.

Veri Toplama Teknikleri; Çalışmada iki adet veri toplama tekniği uygulanmıştır: Anket tekniği ve derinlemesine görüşme (mülakat) tekniği. Anket tekniği uygulanan çalışmada, Marmaris'e göç eden yabancılara yönelik toplam 52 adet soru sorulmuştur. Sorulardan 9'u açık uçlu, diğer önemli bir kısmı likert ölçeğine göre

yapılandırılmış sorulardır. Geri kalan 1 adet soru ise, katılımcıların eklemek istedikleri herhangi bir konu olup olmadığına yöneliktir. Derinlemesine görüşme (mülakat) tekniği ise, yine yabancı göçmenlerin kimlik, aidiyet, yurttaşlık ve Marmaris’te (genel olarak ise Türkiye’de) karşılaştıkları sorunlar üzerine 28 adet sorudan oluşmaktadır.

Verilerin çözümlenmesi için, SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) programı kullanılmıştır. SPSS programı yardımıyla, soru formunda sorulan sorulara verilen cevaplar tablolaştırılmış ve verilerin değerlendirilmesi bölümünde bu tablolar yardımıyla veri analizi yapılmıştır. Derinlemesine görüşmede sorulan sorulara verilen cevapların metin çözümlenmesi yapılmış ve daha sonrasında metin analizi yoluyla çalışmaya eklenmiştir.

Çalışmada kullanılan soru formunda tek tip bir ölçeklendirme kullanılmamıştır. Açık uçlu soruların yanında, evet-hayır yanıtları olan sorular ve demografik özellikleri saptamaya yönelik sorular sorulmuştur. 5’li Likert tipi ölçeklendirme araştırmada kullanılan önemli bir ölçeklendirme yöntemidir ve soruların büyük bir kısmı bu yöntemle uygulanmıştır. Likert türü ölçek çoğunlukla bir orta (yansız) noktası ve iki pozitif ve iki negatif kademesi olan beş seçenekli bir ölçektir (Erdoğan, 2003: 233). Araştırmaya katılanlar, soru formunda yer alan “Kesinlikle katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Karasızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle katılıyorum (5)” seçeneklerinden birini seçmek suretiyle, sorulara cevap vermişlerdir. Her bir yanıt seçeneğine, 1’den 5’e kadar değer verilmek suretiyle veri analizi ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda (1) kategorisi toplumsal uyuma ilişkin verili duruma en yüksek düzeyde katılmama dolayısıyla en düşük düzeyde toplumsal uyumu (entegrasyon) ve (5) kategorisi toplumsal uyuma ilişkin verili duruma en yüksek düzeyde katılma dolayısıyla en yüksek düzeyde toplumsal uyumu (entegrasyon) temsil etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma bağlamında üretilen ve (5) kategoriden oluşan toplumsal uyum (entegrasyon) ölçeğinden söz etmek olasıdır.

Evren; Çalışmanın evrenini, Marmaris’e yerleşen yabancı uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Marmaris’e yerleşme kriteri olarak, Marmaris sınırları içerisinde

mülk sahibi olmaları ya da konakladıkları evi kiralamak suretiyle belirli bir zaman aralığında (en az 6 ay) Marmaris'te bulunmaları belirlenmiştir. Muğla ili genelinde, 27.07.2008 tarihi itibarıyla toplam 13.360 kişinin²² taşınmaz sahibi olduğu düşünülünce, çalışmanın örnekleminin evreni temsil etmesi beklenebilir. Kaldı ki, bu rakam, tüm ilçeleriyle Muğla ilini kapsadığı için, araştırma konusu olan bölgesel göçün genel karakteristiğini de yansıtmamaktadır.

Örneklem Modeli; Araştırmanın örneklemini olabildiğince tesadüfîlik sağlanmaya çalışılarak oluşturulan 167 yabancı uyrukludan oluşmaktadır. Ancak örneklem oluşturulurken öncelikle yabancı uyruklular arasında kanaat önderi niteliğinde kişilere ulaşılmış (*contact/key person*) ve kişilerden hareketle örneklem grubu oluşturulmuştur. Dolayısıyla örneklem modeli olarak kar topu modeli ile tesadüfî modelin bir arada kullanıldığı kompleks bir modelden söz etmek olasıdır. Böylelikle, özellikle Marmaris'te yaşayan yabancı uyruklulara daha kolay ulaşmak mümkün olabilmektedir. Yörede yaşayan yabancı uyrukluların, kapalı bir toplumsal mekânda yaşamayı tercih etmemeleri, örnekleme ulaşmak açısından kolaylık sağlamıştır denilebilir.

Göçmenler oldukça farklılaşmış sosyo-demografik niteliklere sahiptir ve tüm bu farklı kategoriler örneklem içinde temsil edilmeye çalışılmıştır. Ancak, daha önce söz edilen kaçak işçi, mülteci, sığınmacı gibi göçmen kategorileri bu çalışmanın inceleme alanı dışındadır. Dolayısıyla, örneklemini oluşturan grubun büyük bir çoğunluğunun yörede mülk sahibi olmuş olması, yerleşmek ve burada yaşamak üzerine bir hayat kurma istekleri, göçü bir zorunluluk olmaktan çıkararak ve tercih haline getiren etkenler arasındadır. Çalışmanın örneklemini oluşturan yabancı uyruklu vatandaşların niteliği verilerin analizi sırasında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışmanın örneklemini oluşturan yabancı uyruklu vatandaşların niteliği, verilerin değerlendirildiği bölümde, oluşturulan tablolar sayesinde daha açık hale gelecektir.

---

²² www.tkgm.gov.tr, Güncelleme Tarihi; 27.07.2008, Erişim Tarihi; 04.08.2008.

BÖLÜM 5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler, bu verilerden hareketle oluşturulan tablolar ile değerlendirilecektir. Araştırmada Marmaris ilçesi ve çevresinde yaşayan toplam 167 yabancı uyruklu kişiye ulaşılmıştır. Araştırma soru formu²³, Marmaris’e yerleşme amacıyla göç eden gerçek kişilerle yüz yüze görüşme yoluyla uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği ise yine aynı şekilde, Marmaris’e yerleşen ve belirli bir zaman diliminde bu bölgede yaşamakta olan yabancı uyruklu vatandaşlarla yüz yüze görüşme yoluyla uygulanmıştır. Marmaris’te yaşayan yabancılara, araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, medeni durum, milliyet, vb. soruların yanında, Türkiye’de ve özel olarak Marmaris’te yaşamayı tercih etme nedenleri, bölgede neleri birer sorun olarak gördükleri, Türkiye ile kendi ülkeleri arasındaki farklılıkları ne şekilde değerlendirdiklerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır.

Çalışmanın ana hatlarını oluşturması bakımından, farklı soru türlerini ve ölçekleri içinde barındıran soruların çeşitliliği, yabancıların Marmaris’te yaşamayı tercih etmelerini ölçmesinin yanında, yabancı uyruklu kişilerin Türkiye ve Marmaris bölgesi ile toplumsal entegrasyonun sağlanıp sağlanmadığını ölçmek açısından fayda sağlamaktadır.

Araştırmada, demografik özellikleri saptamanın yanında, yerel halkla olan ilişkileri, Türkiye ve Marmaris’teki kamu kurumlarının (eğitim, sağlık sistemi gibi) yeterliliği hakkındaki görüşleri, yerleştikleri bölgedeki komşularıyla olan ilişkileri, kimliklerini tanımlama açısından nerede durduklarını saptamaya yönelik sorular yer almaktadır.

Anket tekniğinin yanında uygulanan derinlemesine görüşme tekniği, araştırmanın verilerini destekleme ve konunun daha derinlemesine incelenmesi açısından faydalı olmuştur. Derinlemesine görüşme uygulamasının sonuçları ayrı bir başlık altında incelenmektedir.

---

²³ Çalışmada uygulanan soru formu “ekler” kısmında verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Temel Soruları ve Demografik Özellikler

Araştırmanın ilk bölümünü oluşturan anket tekniğinin ilk bölüm soruları, araştırmaya katılan yabancı uyrukluların demografik özelliklerini ölçmeye yöneliktir. Yaş, toplumsal cinsiyet, milliyet, vatandaşlık, din, eğitim seviyesi, meslek, medeni durum gibi sorulardan oluşan bu bölüm, yabancı uyrukluların Marmaris'teki profilini çizmek açısından oldukça önemlidir.

Tablo 7. Yaş

	Kişi Sayısı	Yüzde
18-25	8	4,8
26-35	29	17,4
36-45	49	29,3
46-55	37	22,2
56-65	36	21,6
65 ve üstü	7	4,2
Toplam	166	99,4
Cevap Vermeyen	1	0,6
Toplam	167	100,0

Tablo 8. Cinsiyet

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	108	64,7
Erkek	59	35,3
Toplam	167	100,0

Araştırmaya katılanların yüksek bir oranda kadınlardan oluşması, bölgeye yönelik göç hareketinin genel olarak kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu durum T.C. kanunlarında daha önce de bahsettiğimiz yasal boşluklarla açıklanabilir. Kadınların daha çok ülkede kalmak için yapmış oldukları anlaşmalı evliliklerin bu oranı arttırmakta olduğu Türkiye geneli açısından söylenebilir. Araştırmaya katılanlarının % 56,3'ünün evli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, "cinsiyet" tablosundaki kadın-erkek oranında bir farklılık dikkat çekmemektedir.

Ancak kadınların anlaşmalı evlilikler yoluyla, salt ülkede kalmak amacıyla Marmaris'e yerleşmek istedikleri görüşü de yetersiz kalmaktadır. Bölgeye olan göçler genellikle kendi milliyetlerinden olan kişilerle yapılan evliliklerden oluşmaktadır. Diğer bir grup ise bir Türk vatandaşıyla evlilik neticesinde bölgeye yerleşmiş olan kişilerden oluşmaktadır. Sonuç olarak bölgeye yaşanan göçlerin karakteristiğinin salt kadın göçüne yönelik olduğunu söylemek yanlış olacaktır.

Tablo 9. Aylık Gelir Durumu²⁴

	Kişi Sayısı	Yüzde
1000 € ve altı	7	4,2
1001–2500 €	23	13,8
2501–5000 €	24	14,4
5001–7500 €	7	4,2
7501–10000 €	3	1,8
10001–15000 €	4	2,4
15000 € ve üstü	3	1,8
Toplam	71	42,5
Cevap Vermeyen	96	57,5
Toplam	167	100,0

Bölgeye yerleşen yabancı uyruklu vatandaşların önemli bir kısmı, 1000 Euro ile 5000 Euro arasında gelirleri olduklarını beyan etmişlerdir. % 28,2'lik bu oranın dışında kalanların gelirleri dağılım açısından çeşitlilik göstermektedir. Burada önemli olan nokta, araştırmaya katılanların % 57,5'inin gelirleri ile ilgili bu soruya cevap vermemiş olmasıdır. Yapılan görüşmelerde bunun önemli bir sebebi olarak, kendi ülkelerinden aldıkları sosyal yardımların kesilmemesi için Türkiye'deki yasal statülerinin hala turist/ziyaretçi ya da geçici oturma izni ile sınırlanmış olması belirlenmiştir.

²⁴ Gelir durumunu saptamaya yönelik soru açık uçlu olduğundan, katılımcılar bu soruya Türk Lirası, A.B.D. doları, İngiliz Sterlini, Euro gibi para birimlerinde cevap vermişlerdir. Değerlerin veri analizi aşamasında verilen cevaplar 08 Şubat 2008 tarihli Euro kuru bazında hesaplanmıştır.

Tablo 10. Milliyet

	Kişi Sayısı	Yüzde
Britanya	126	75,4
Almanya	11	6,6
ABD	5	3,0
Fransa	3	1,8
İrlanda	7	4,2
İskoçya	2	1,2
Finlandiya	2	1,2
Diğer	11	6,6
Toplam	167	100,0

Tablo 11. Vatandaşlık

	Kişi Sayısı	Yüzde
Britanya/İngiltere ²⁵	98	58,7
Almanya	8	4,8
A.B.D.	2	1,2
Fransa	2	1,2
İrlanda	1	0,6
İskoçya	5	3,0
Finlandiya	1	0,6
Diğer	23	13,8
Türkiye	5	3,0
Toplam	145	86,8
Cevap Vermeyen	22	13,2
Toplam	167	100,0

Güney Ege Bölgesi'ne ve özel olarak da Muğla iline gerçekleşen yabancı göçlerin büyük bir kısmı, Büyük Britanya ve Alman vatandaşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu veri Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü verileri²⁶ ile uygunluk göstermektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinin bu bölgeye olan göçü, bu ülkelerin oldukça uzun bir tatil ve seyahat geçmişleri olduğunun birer göstergesidir. İngiltere ve Almanya gibi ülkeler, tatil amaçlı seyahatleri neticesinde bu bölgeye yerleşme eğilimi göstermektedirler. Tatile gidebilme, çalışmanın dışında kalabilme, seyahat edebilme özgürlüğü sağlık ve refahla ilişkili olarak halkın

²⁵ Katılımcıların vatandaşlıklarını "British" ve "English" olarak iki farklı şekilde belirtmeleri yukarıdaki gibi bir ikiliğe yol açmıştır.

²⁶ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü verileri "ekler" kısmında verilmiştir.

(özellikle Avrupa ülkelerinin) düşüncesine girmiş, modern yurttaşlığın bir özelliği olarak varsayılmaktadır. “Tatile ihtiyacım var” deyişi, açık biçimde, çalışmanın uzağında zaman tüketmeye duyulan gereksinime yönelik modern bir bakışın yansımasıdır. Britanya nüfusunun % 63’ü, en azından yaşlı akrabalarından uzakta olabilecekleri yılda bir haftalık tatili “gereklilik” olarak görmektedir (Mack ve Lansley’den aktaran Urry, 1999: 179). Tatile çıkabilme ve seyahat edebilme özgürlüğünün ileriki döneme yansımaları, tatile çıkılan ülkeye yerleşme olarak saptanmaktadır. Göç eden birey hiç tanımadığı bir ülkeye göç etmekten ziyade, daha önce çeşitli tecrübeleri bulunan bir ülkeye göçü tercih etmektedir. Dolayısıyla dünya üzerinde bu konudaki en çok hareketlilik gösteren ülke olarak Britanya’yı gösterebiliriz.

Milliyet ve vatandaşlık arasındaki ayırım ve bunu saptama çalışma için oldukça önemli bir noktadadır. Örneğin yabancı uyruklu bir Alman’ın, milliyetini Alman olarak belirtmesi doğaldır. Ancak uzun yıllardır Türkiye’de yaşaması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına veya çifte vatandaşlığa geçmesi de muhtemeldir. Dolayısıyla iki soruya verilen yanıt bu anlamda farklılık göstermektedir ve çalışma için bu sorulara verilen yanıtlar önem teşkil etmektedir.

Tablo 12. Din

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hıristiyan	104	62,3
Müslüman	2	1,2
Ateist	1	0,6
Diğer	17	10,2
Toplam	124	74,3
Cevap Vermeyen	43	25,7
Toplam	167	100,0

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Hıristiyan olması beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. % 62,3’lük bu orana karşın, % 25,7’lik bir oranın soruya cevap vermemiş olması dikkat çekicidir. Yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda, bölgeye yerleşen yabancıların “din” olgusu ile ilgili fazla konuşmak

istemedikleri ve bu konuyla çok da ilgilenmedikleri ortaya çıkmıştır. Din, birey aidiyeti için önemli bir olgu olmakla beraber, yabancıların kendilerini daha çok milliyetleri ve diğer tanımlama biçimleri (bkz. Tablo 50) üzerinden ifade etmeleri dikkat çekicidir.

Tablo 13. Eğitim Seviyesi

	Kişi Sayısı	Yüzde
İlköğretim	3	1,8
Lise ve dengi	103	61,7
Üniversite	48	28,7
Master	4	2,4
Toplam	158	94,6
Cevap Vermeyen	9	5,4
Toplam	167	100,0

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu lise ve dengi okullardan mezun durumdadır. Bu durum, bölgeye yaşanan göçün bilinçlilik düzeyi açısından önemlidir. % 92,8'lik bir oranın (lise, üniversite ve master eğitimini kapsayan) meslek sahibi, eğitilmiş göçmenlerden oluşması, göçün niteliği konusunda önemli bilgiler vermektedir.

Bu bilgiler bölgeye niteliksiz işgücünden ziyade, nitelikli ve eğitilmiş bir sınıfın göç ettiğini göstermektedir. Bu durum göçmenlerin yerleşme pratiklerini, bölge halkıyla kurdukları ilişki biçimlerini, bölgede mesleklerini veya meslekleri ile ilgili herhangi başka bir işte çalışma yaşamlarını yakından etkilemektedir.

Tablo 14. Medeni Durum

	Kişi Sayısı	Yüzde
Bekâr	22	13,2
Eşi ölmüş	6	3,6
Boşanmış	17	10,2
Biriyle beraber yaşıyor	25	15,0
Evli	94	56,3
Toplam	164	98,2
Cevap Vermeyen	3	1,8
Toplam	167	100,0

Araştırmaya katılanların yarısından fazlası evlidir. Bu durum yabancıların eşleriyle beraber bu bölgeye yerleşmeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Evli olanların yanında, % 15’lik bir oran da biriyle beraber yaşamaktadır. Bu birlikteliklerin büyük bir kısmı Türklerle kurulan birlikteliklerdir. Bölge salt evli çiftlerin değil, evlilik sonrası, bekâr ya da eşi ölmüş yabancıların da tercih ettikleri bir yer konumundadır.

Tablo 15. Meslek

	Kişi Sayısı	Yüzde
İşsiz, Ev Kadını, Öğrenci	8	4,8
Emekli	29	17,4
İşçi	3	1,8
Memur, Esnaf, Büro İşİ	35	21,0
Profesyonel	8	4,8
Yönetici	11	6,6
Diğer	19	11,4
Toplam	113	67,7
Cevap Vermeyen	54	32,3
Toplam	167	100,0

Meslek sorusuna verilen yanıtlar emeklilerin bir kısmının, emeklilik hayatları öncesindeki mesleklerini belirtmeleri nedeniyle düşük bir oranda tabloya yansımaktadır. Aşağıdaki tabloda şu andaki işleri sorulduğunda oran, emekliler anlamında yükselmektedir. Ancak yine de beklenenin aksine, emekliler Marmaris’teki örneklemin ancak % 27,5’ini oluşturmaktadır. Bunun önemli bir sebebi, emekli olarak Marmaris’e yerleşen yabancıların, yerleştikleri bölgenin bir turizm bölgesi olması sebebiyle, iş olanakları anlamında avantajlı konumda olmalarıdır.

Tablo 16. Şu andaki işiniz

	Kişi Sayısı	Yüzde
Öğrenci	6	3,6
Ev kadını	13	7,8
Maaşlı olmayan emekli	3	1,8
Maaşlı olan emekli	43	25,7
Geçici çalışan	9	5,4
Maaşlı çalışan	60	35,9
Serbest meslek	28	16,8
Toplam	162	97,0
Cevap vermeyen	5	3,0
Toplam	167	100,0

Araştırmaya katılanların önemli bir dilimini, % 27,5'iyle maaşlı olan ve olmayan emekliler oluşturmaktadır. Marmaris'in özellikle İngiliz vatandaşları tarafından emekliliklerini geçirmek istedikleri bu bölge olduğunu düşünürsek bu oran yerindedir. Ancak hemen arkasından gelen maaşlı çalışan ve serbest meslekle geçinenlerin oranları da (toplamda % 52,7), bölgeye yerleşen yabancıların çeşitli sektörlerde faaliyet gösterdiklerini göstermektedir. Bölgeye yerleşen yabancılar sıklıkla turizm sektöründe çalışmaktadırlar. Turizm acentelerinin, otel, restoran, kafe ve barların turizm sezonu içerisinde ihtiyacını karşılayan yabancı göçmenler, sezonluk bir işçi olarak görülmekten daha çok bölgede yaşayan yerli halkla aynı şekilde hem burada yaşayıp hem de çalışmayı tercih etmektedirler.

Tablo 17. Birlikte Olduğunuz Kişinin Milliyeti

	Kişi Sayısı	Yüzde
Britanyalı	65	38,9
Alman	5	3,0
Fransız	1	0,6
İskoçyalı	1	0,6
Diğer	6	3,6
Türk	45	26,9
Toplam	123	73,7
Cevap Vermeyen	44	26,3
Toplam	167	100,0

Bu soruya % 26,3'lük bir oranda cevap verilmemesinin nedeni, araştırmaya katılanların % 28'inin bekâr, eşi ölmüş veya boşanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmaya katılanların % 26,9'u bir Türk vatandaşıyla evli veya beraber yaşamaktadır. Bu da bölgeye yerleşenlerin karma evlilikleri destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

Tablo 18. Türklerle yapılan evlilikleri destekliyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum (1)	4	2,4
Katılmıyorum (2)	6	3,6
Kararsızım (3)	34	20,4
Katılıyorum (4)	69	41,3
Kesinlikle Katılıyorum (5)	53	31,7
Toplam	166	99,4
Cevap Vermeyen	1	0,6
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,9699

Standart Sapma: 0,94340

Araştırmaya katılanların % 73,0'ünün Türklerle yapılan evlilikleri desteklemesi, ülkeye ve bölgeye entegrasyonla ilgili bazı ipuçları vermektedir. Bölgeye göç eden yabancılar, bölgenin yerel halkıyla etkileşimi oranında bu soruya olumlu ya da olumsuz yanıtlar vermektedirler. Bölgenin yerel halkıyla etkileşimi daha kuvvetli olan kişilerin, Türklerle yapılan evlilikleri destekler nitelikte cevap vermesi beklenmektedir. Kaldı ki katılımcıların % 26,9'u bir Türk ile evli ya da beraber yaşamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının, tarihsel süreçte Avrupa ülkelerine göç neticesinde o bölgeyle kurmuş oldukları ilişki, Avrupa ülkelerinde yaşayan yurttaşlar için de daha önceden edinilmiş bir deneyim olmaktadır. Bu noktada, Türklerin yabancılarla yapmış oldukları evlilik yabancıların gözünden desteklenir niteliktedir.

Tablo 19. Çocuğunuz Var Mı?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır	75	44,9
Evet	88	52,7
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Tablo 20. Türkiye 'de Mülkünüz Var Mı?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır	38	22,8
Evet	126	75,4
Toplam	164	98,2
Cevap Vermeyen	3	1,8
Toplam	167	100,0

Tablo 21. Hangi Tür Mülke Sahipsiniz?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ev	110	65,9
Arsa	8	4,8
Diğer	12	7,2
Toplam	130	77,8
Cevap Vermeyen	37	22,2
Toplam	167	100,0

Araştırmanın örneklemini Türkiye'ye (Güney Ege Bölgesi'ne) yaşamak amaçlı yerleşmek ön koşuluyla belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların % 75,4'ünün mülk sahibi olması, temsiliyeti sağlamaktadır. Mülk sahibi olmayanlar da kiracı olarak Marmaris ve çevresinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu veri, yabancıların artık turist olmaktan çıkıp, bölgeye yerleşme amaçlı gelmiş kişiler olduğunu göstermektedir.

Türkiye'deki mevcut yasal düzenlemeler, yabancıların Türkiye'de taşınmaz edimleriyle ilgili olarak sık sık gündeme gelmektedir. Yabancıların Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde hangi oranda taşınmaz edinebilecekleri sorunu

özellikle Türkiye yazılı ve görsel basınında²⁷ sıklıkla gündeme oturmakta ve konu yasalar anlamında da tartışma konusu haline gelmektedir.

Yabancıların Türkiye’de mülk edinmesi ile ilgili olarak halen birçok konuda yasal boşluk bulunması, konuyla birebir ilişkide olan birçok grubu (yabancıların kendileri, emlakçılar, mal sahipleri, kanun uygulayıcılar, vb.) önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak hiç kuşkusuz Avrupa Birliği sürecinde yaşanan uyum programları bu konunun yasalar anlamında da tekrar revize edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 22. Ne Kadar Süredir Burada Yaşıyorsunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde
1 Yıldan Az	16	9,6
2-3 Yıl	34	20,4
4-5 Yıl	39	23,4
6-8 Yıl	30	18,0
9-10 Yıl	12	7,2
11-15 Yıl	10	6,0
16-20 Yıl	8	4,8
Toplam	149	89,2
Cevap Vermeyen	18	10,8
Toplam	167	100,0

Araştırmaya katılanların büyük bir oranı, 4 yıldan fazla bir süreyle Marmaris’te ikamet etmektedirler. Bu konuda net bir sınırlama olmamakla beraber, temelde 2 yıllık bir tarihsel süreç, bir yabancıнын geldiği ülkede yerleşme kararı alması için yeterli bir süre olarak kabul edilebilir. Cevap vermeyen % 10,8’lik dilim ve Marmaris’e yeni yerleşen % 9,6’lık dilimin dışında kalanların tamamı, Marmaris için artık bir yabancı olmaktan daha çok, bu bölgenin bir yurttaşı olarak kabul edilebilirler. Yapılan derinlemesine görüşmelerde de ortaya çıkan sonuç, Marmaris’e yerleşmek amacıyla göç eden yabancı uyruklu vatandaşların, bölgeye olan bağlılıklarının yüksek olduğu yönündedir.

²⁷ Yabancılar mülk satışında, Anayasa Mahkemesi’nin iptal gerekçesi çerçevesinde 2008 yılı içerisinde yeni sınırlamalar getirilmiştir. Konuyla ilgili güncel ve detaylı bilgi ve yabancıların Türkiye’de mülk sahibi olmalarına ilişkin yasal düzenlemeler ve gelişmeler hakkında yazılı basın örnekleri için “ekler” kısmına bakınız.

Bir sonraki tabloda da yer alan ortalama Marmaris'te kalma süreleri de bu veriyi destekler niteliktedir. Bireyin, yaşamak için seçtiği bölgede kalma süresi (sahip oldukları pasaportları sayesinde diğer ülkelere geçme kolaylığı da göz önünde bulundurulduğunda) o bölgeye olan entegrasyonu konusunda da önemli bilgiler vermektedir. Bu veriler, bölgeye yerleşen göçmenlerin, Marmaris'teki evlerini birer devre-mülk olarak mı kullandıkları ya da gerçek anlamda bir yaşam alanı olarak mı gördükleri konusunda önemli ipuçları vermektedir.

Tablo 23. Ortalama kaç ay burada kalıyorsunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde
1 Ay	11	6,6
2 Ay	6	3,6
3 Ay	5	3,0
4 Ay	1	0,6
5 Ay	4	2,4
6 Ay	14	8,4
7 Ay	5	3,0
8 Ay	11	6,6
9 Ay	5	3,0
10 Ay	37	22,2
11 Ay	19	11,4
12 Ay	41	24,6
Toplam	159	95,2
Cevap Vermeyen	8	4,8
Toplam	167	100,0

Araştırmaya katılanların % 58,2'si bir yıllık zaman dilimi içerisinde ortalama 10 ay ve daha fazla süreyle Marmaris'te yaşamaktadırlar. Bu oran, Marmaris'in yazlık bir bölge olarak görülmesinden daha çok, artık göçmenlerin bölgeyi yeni ülkelerinde yeni hayatlarını geçirmek üzere tercih ettikleri bir yer durumuna geldiğini göstermektedir. Genellikle “Noel tatillerini” geçirmek üzere ülkelerine giden göçmenler, bu tatilin dışında kalan zamanlarını Marmaris'te geçirmektedirler. Yabancı uyruklu yurttaşlar artık tatili kendi doğdukları ülkede geçirmekte ve yerleştikleri yeni ülkelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Yabancı uyruklu vatandaşların Türkiye’de ve yaşadıkları bölgede kaldıkları süre, ne kadar zamandır burada yaşadıkları, bölgeye olan entegrasyonlarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Entegrasyonun Türkiye üzerinden kurgulanamamasının nedeni, yabancıların Türkiye’ye yerleşmekten daha çok Marmaris’e yerleşme bilinçlerinin daha yüksek olmasıdır. Pratikte bu kaçınılmazdır çünkü Marmaris birçok noktada Türkiye’nin diğer bölgelerinden (özellikle yabancılar için) daha farklı bir noktada durmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi Güney Ege Bölgesi’nin turizm potansiyeli ve geçmişi bölgeyi yabancılar için cazip kılmaktadır.

Tablo 24. Türk kültürünü ve geleneklerini öğrenmek istiyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	3,6
Katılmıyorum	3	1,8
Kararsızım	7	4,2
Katılıyorum	80	47,9
Kesinlikle Katılıyorum	71	42,5
Toplam	167	100,0

Ortalama: 4,2395

Standart Sapma: 0,89986

Araştırmaya katılanların % 90,4’ünün Türk kültürü ve geleneklerini öğrenmek istemelerini beyan etmeleri, bölgeye yerleşmek amacıyla geldiklerinin en önemli göstergelerinden birisidir. Göç edilen ülkenin kültür ve geleneklerini öğrenme isteği ve çabası, birey aidiyeti için de vazgeçilmez önemdedir. Dolayısıyla bireyin, Türkiye’yi yaz mevsimi için bir tatil evi olmaktan daha çok yeni bir yaşam alanı olarak tanımlaması söz konusudur.

Tablo 25. Türkiye’de kendimi güvenli ve rahat hissediyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,6
Katılmıyorum	7	4,2
Kararsızım	14	8,4
Katılıyorum	71	42,5
Kesinlikle Katılıyorum	74	44,3
Toplam	167	100,0

Ortalama: 4,2575

Standart Sapma: 0,82844

Uluslararası göç sonucunda göç edilen bölgeyle kurulan aidiyetin en önemli faktörlerinden biri, bölgede kendini güvenli, rahat ve mutlu hissetmekle ilişkilendirilebilir. Birey, göç ettiği ülkede kendini ve/veya ailesini güvende hissetmezse göçün niteliği de değişmektedir. Batı Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye doğru yaşanan göçün en önemli özelliği de, yabancıların bu bölgeyi bilinçli bir tercih sonucu seçmiş olmasıdır. Göç, bir zorunluluk olmaktan çıkmış ve bir tercihe dönüşmüştür. Araştırmaya katılanların % 86,8’i kendilerini Türkiye’de güvende ve rahat hissetmektedirler.

Tablo 26. Günlük hayatta, ev içinde ya da dışarıda herhangi bir güvenlik problemi ile karşılaşabileceğimi düşünüyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	19	11,4
Katılmıyorum	44	26,3
Kararsızım	39	23,4
Katılıyorum	42	25,1
Kesinlikle Katılıyorum	19	11,4
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Ortalama: 2,9877

Standart Sapma: 1,21202

Araştırmaya katılanların % 86,8'inin Türkiye'de kendilerini güvenli ve rahat hissetmelerinin yanında, Türkiye'de, ev içinde ya da sokakta herhangi bir güvenlik problemiyle karşılaşabileceğini düşünenlerin sayısı azımsanmayacak ölçüde fazladır. Bu ifadeyi olumlayan % 36,5'lik bir kesimin yanında, % 23,4 gibi bir çoğunluk da konu hakkındaki kararsızlıklarını belirtmişlerdir. Bu durum göçmenlerin genel olarak kendilerini güvende ve rahat hissettiklerini ancak olası bir güvenlik problemiyle de her an karşılaşabileceklerini düşündüklerini göstermektedir.

Yapılan görüşmeler bu verinin Türkiye genelinde okunabileceğini göstermektedir. Türkiye'nin siyasi ve ekonomik yapılanmasıyla ilgili fikir sahibi olan yabancılar, bölgede yaşanan hırsızlık, işsizlikle beraber artan insan kalabalığı, gasp gibi konulara da dâhil olmaktadır.

Bu durum özellikle aynı dili konuşmadıkları, ortak kültürü paylaşmadıkları bir coğrafyada yabancılar için daha farklı yorumlanmaktadır. Öncesinde yaşanan tecrübelerin tamamı, mevcut yerleşik yabancılar için düşündürücü olmakla beraber, genel olarak Türkiye'de ve Marmaris'te yaşamaktan memnun oldukları ortaya çıkmaktadır.

Günlük hayatta herhangi bir güvenlik problemi ile karşılaşabileceğini düşünen yabancıların aşağıdaki soruya verdikleri yanıt da yakından ilişkilidir. Türkiye'de yasalar ve güvenliğin etkili bir şekilde uygulanmadığını düşünenlerle, günlük hayatta herhangi bir güvenlik problemiyle karşılaşabileceğini düşünen katılımcıların oranları birbirine oldukça yakındır.

Tablo 27. Türkiye’de yasalar ve güvenlik etkili bir şekilde uygulanmaktadır.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	6,0
Katılmıyorum	35	21,0
Kararsızım	47	28,1
Katılıyorum	48	28,7
Kesinlikle Katılıyorum	16	9,6
Toplam	156	93,4
Cevap Vermeyen	11	6,6
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,1603

Standart Sapma: 1,08656

Tablo 28. Türkiye’de yasalar ve kanunlar yabancılara adil bir şekilde uygulanmaktadır.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	4,2
Katılmıyorum	29	17,4
Kararsızım	63	37,7
Katılıyorum	49	29,3
Kesinlikle Katılıyorum	12	7,2
Toplam	160	95,8
Cevap Vermeyen	7	4,2
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,1875

Standart Sapma: 0,96601

Tablo 29. Yerel kamu bürokrasisi yabancılara adaletli bir şekilde uygulanmaktadır.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	5,4
Katılmıyorum	43	25,7
Kararsızım	50	29,9
Katılıyorum	48	28,7
Kesinlikle Katılıyorum	13	7,8
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,0798

Standart Sapma: 1,04811

Yukarıdaki iki soruya verilen yanıtlar birbiriyle ilişkilidir. Türkiye’de yürürlükte olan kanunların ve yerel kamu bürokrasisinin yabancılara adil bir şekilde uygulanıp uygulanmadığına ilişkin sorulara verilen cevaplar, dağılım anlamında oldukça orantılı gözükmemektedir. Konuya katılanlar, katılmayanlar ve kararsızlar her iki soruda da birbirine benzer dağılımlar göstermektedir.

Bu sorulara verilen cevaplar özellikle, yabancıların Türkiye’de taşınmaz edimleriyle ilgili olarak yorumlanabilir. Tarihsel süreçte oldukça farklı uygulamalara tabi olan yabancılar, Türkiye’de yasal olarak mülk sahibi olma yolunda önemli bürokratik işlemlerden geçmektedirler. Yapılan derinlemesine görüşmelerde de ortaya çıkan bir konu olarak, Türkiye’deki ve özel olarak da belediyelerin ve diğer kamu kuruluşlarının uyguladığı bu “ağır” bürokrasiden yakından yabancılar, en önemli problemlerinin ilk sırasına bu maddeleri koymaktadırlar.

Ancak burada tartışılması gereken konu bu “ağır” bürokrasiye sadece yabancıların maruz kalmadığı noktasındadır. Yabancıların uyruklukları nedeniyle farklı bir süreçten geçmesinin yanında, Türkiye’deki mevcut bürokrasi anlayışı birçok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı için de sorun teşkil edebilir.

Tablo 30. Türkiye’de çevremdeki yabancıların düzenlediği sosyal aktivitelere katılıyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	18	10,8
Katılmıyorum	42	25,1
Kararsızım	45	26,9
Katılıyorum	44	26,3
Kesinlikle Katılıyorum	13	7,8
Toplam	162	97,0
Cevap Vermeyen	5	3,0
Toplam	167	100,0

Ortalama: 2,9506

Standart Sapma: 1,14101

Tablo 31. Türkiye’de çevremdeki yerel halkın düzenlediği sosyal aktivitelere katılıyorum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,8
Katılmıyorum	19	11,4
Kararsızım	51	30,5
Katılıyorum	61	36,5
Kesinlikle Katılıyorum	20	12,0
Toplam	154	92,2
Cevap Vermeyen	13	7,8
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,4935

Standart Sapma: 0,93757

Yukarıdaki iki tablodan elde edilen verileri beraber düşünmek yerinde olacaktır. Tablolardan katılımcıların, yabancıların düzenlediği sosyal aktivitelere katılımının, yerel halkın düzenlediği sosyal aktivitelere olan katılımından daha düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç şaşırtıcı olmakla beraber, katılımcıların yerel halkla olan bütünleşmesinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Katılımcıların % 34,1’i yabancıların düzenlediği sosyal aktivitelere katılımını belirtirken, % 48,5’i yerel halkın düzenlediği sosyal aktivitelere katıldıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal uyum anlamında olumlu olarak karşılanabilecek bu oranlar kararsızların oranları da göz önünde bulundurulduğunda farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu denli net bir soruya, her iki soruda da kararsızların oldukça yüksek oranlarda çıkması, sorulara cevap verilmek istenmemesi sonucunu da ortaya çıkarabilir.

Tablo 32. Türkiye'deki belediye hizmetleri yeterli düzeydedir.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	3,0
Katılmıyorum	34	20,4
Kararsızım	63	37,7
Katılıyorum	50	29,9
Kesinlikle Katılıyorum	8	4,8
Toplam	160	95,8
Cevap Vermeyen	7	4,2
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,1375

Standart Sapma: 0,91451

Marmaris ve yöresindeki belediye hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin duyulan güven, bölgeye yerleşen yabancıların memnuniyetsizliği yönündedir. Araştırmaya katılanların % 34,7'si belediye hizmetlerinin yeterli olduğunu düşünmektedir. Geri kalan kesimi kararsızlar ve yetersiz olduğunu düşünenler oluşturmaktadır. Yabancıların, evlerini alma aşamasında karşılaştıkları sorunlar, elektrik, su, vb. hizmetlerin diğer (kendi ülkeleri olan) Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılması, belediyenin direkt yabancılar için herhangi bir projesinin bulunmuyor oluşu, güvenilirliği etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu soruya verilen yanıtlardan ortaya çıkan sonuç, belediyelerin hizmet kalitesini arttırması, özellikle yabancılar için hizmet kalitesini arttırmaya yönelik politikalar oluşturması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 33. Türkiye'deki sağlık kurumları/hizmetleri yeterli düzeydedir.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	6,0
Katılmıyorum	23	13,8
Kararsızım	42	25,1
Katılıyorum	63	37,7
Kesinlikle Katılıyorum	25	15,0
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,4294

Standart Sapma: 1,09977

Yabancıların Marmaris'teki sağlık kurumlarıyla yaşamış olduğu tecrübeler genel olarak olumludur denilebilir. Araştırmaya katılanların % 52,7'si, Marmaris'teki sağlık kuruluşlarının vermiş olduğu hizmetten memnun durumdadırlar. Bölgede devlet hastanesi dışında çok sayıda özel hastane ve sağlık polikliniğinin bulunması, bu özel kuruluşların yabancılara yönelik hizmetler (yabancı dil bilen doktor ve sağlık personeli bulundurmak, yabancıların kendi ülkelerindeki sağlık güvencelerini işleme sokmak, vb.) vermesi, yabancıların Türkiye'deki sağlık kurumlarına olan güvenilirliliğini arttırmaktadır.

Ayrıca sağlık hizmetlerinin Türkiye'de Batı Avrupa ülkelerine oranla oldukça ucuz olması, yabancıların sağlık hizmetlerinden memnuniyetlerinin yanı sıra, onların Türkiye'ye yerleşme nedenlerinden birisi olarak da kabul edilebilir. Belirli bir yaş geçmiş olan yabancı göçmenlerin sağlık problemlerinin potansiyel varlığı, onları göç ettikleri bölgedeki verilen sağlık hizmetlerini de düşünmeye sevk etmektedir. Bölgedeki özel hastaneler ve poliklinikler, yabancıların hizmet kalitesi ve ülkelerine oranla ucuzluğu nedeniyle sık sık tercih ettikleri kuruluşlardır.

Tablo 34. Türkiye'de eğitim sistemi etkili bir şekilde uygulanmaktadır.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	4,8
Katılmıyorum	29	17,4
Kararsızım	73	43,7
Katılıyorum	41	24,6
Kesinlikle Katılıyorum	11	6,6
Toplam	162	97,0
Cevap Vermeyen	5	3,0
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,1111

Standart Sapma: 0,94573

Türkiye'deki eğitim sistemine dâhil olmak ve fikir belirtmek yabancılar için ancak, çocuklarının burada bir okula gitmesiyle mümkün olmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların bu soruya büyük bir oranda "kararsız" kalmaları, Türkiye'deki eğitim sistemine dâhil olmadıkları anlamına gelmektedir.

Araştırmaya katılanların % 44,9'unun çocuk sahibi olmadıkları göz önünde bulundurulursa bu oran şaşırtıcı değildir. Katılımcıların % 31,2'lik kısmı, Türkiye'deki eğitim sisteminin etkin bir şekilde işlediğini düşünmektedirler. Yine sağlık kurumlarıyla paralel olarak, Marmaris'te özel okulların, yabancı dil eğitimi veren kolejlerin varlığı, burada yaşayan yabancıların çocukları için olumlu bir etken olarak karşılanmaktadır.

Tablo 35. Türk komşularınız ya da arkadaşlarınızla herhangi bir problem yaşadınız mı?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır	147	88,0
Evet	16	9,6
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Tablo 36. Eğer cevabınız evet ise, bu problemler din/milliyet/yaşam biçimi, vb. farklılıklarına mı dayanıyor?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır	13	7,8
Evet	1	0,6
Toplam	14	8,4
Cevap Vermeyen	153	91,6
Toplam	167	100,0

Yukarıdaki iki tablo (49 ve 50. sorular) birbiriyle bağlantılı sorular olup, Türklerle herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıklarını ölçmek için sorulmuştur. Araştırmaya katılanların % 88'i Türk arkadaş ya da komşularıyla herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Yaşayanların ise sadece 1 tanesi problemin din, milliyet, cinsiyet, yaşam biçimi, vb. bir sorundan kaynaklandığını belirtmektedir. Bu sonuç, bölgeye yerleşen yabancıların temelde bölge insanıyla bir probleminin olmadığını göstermektedir.

Türkiye’de yaşadıkları sorunlara yönelik sorular, yapılan derinlemesine görüşmelerde daha detaylı olarak sorulmuştur. Sorunların Marmaris’te yaşayan yabancılar anlamında yukarıdaki detaylardan daha farklı düzeyde oldukları belirlenmiştir.

Tablo 37. Türkiye’deki yasal statünüz nedir?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Turist/Ziyaretçi	47	28,1
Geçici Oturma İzni	69	41,3
Kalıcı Oturma İzni	25	15,0
Çifte vatandaş	23	13,8
Türk vatandaşı	1	0,6
Toplam	165	98,8
Cevap Vermeyen	2	1,2
Toplam	167	100,0

Türkiye’ye yerleşme amaçlı göç eden yabancı göçmenlerin önemli bir kısmı halen turist vizesiyle Türkiye’de bulunmaktadır. Mevcut bürokrasinin yavaş ilerleyişi, göçmenlerin yerleşme amaçlarının netleşmesi için belirli bir süre geçmesini tercih etmeleri, turist vizesiyle Türkiye’de konaklayanların oranını arttırmaktadır. Aynı şekilde geçici ikametgâh vizesiyle konaklayanların da sayısı oransal olarak oldukça yüksektir. Araştırmaya katılanların % 13,8’i çifte vatandaşlığa geçmiş bulunmaktadır. Çifte vatandaşlığa geçenlerin genellikle Türk bir eşle evli bulunan yabancıların oluşturduğu belirlenmiştir.

5.2. Yaşama Mekânları

Yabancıların genel olarak yerleşmek amaçlı göç ettikleri ülkede, kendi yurttaşlarının oluşturduğu güvenli sitede (*gated community*) konaklama istekleri belirlemektedir. Bu tercih, yabancıların kendi ülkelerinden olan, geleneklerini, yaşam biçimlerini tanıdıkları ve belli ölçülerde din, etnik kimlik, milliyet, vb. kimlik biçimlerinin de aynı olduğu insanlarla bir arada yaşama isteğinden kaynaklanmaktadır.

Bireyin yerleştiği ülkede, yaşadığı toplumsal mekân, onun aidiyetiyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla birey, çevresinde yaşayan komşularının aynı milliyetten, yaşam biçiminden, dinden, vb. olmasını isteyebilir.

Tablo 38. Ne tür bir evde yaşıyorsunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde
Site İçinde Apartman	73	43,7
Bağımsız Apartman Dairesi	87	52,1
Site İçinde Müstakil Ev	1	0,6
Bağımsız Müstakil Ev	1	0,6
Diğer	1	0,6
Toplam	163	97,6
Cevap Vermeyen	4	2,4
Toplam	167	100,0

Yaşlı (*elderly*) ya da emekli (*retirement*) göçü olarak kavramsallaştırılan yeni göç biçimleriyle farklı bir ülkeye göç eden göçmen gruplar için yaşadıkları ev oldukça önemli bir yere ve öneme sahiptir. Konuyla ilgili gerçekleştirilen Lewin (2001)'in çalışması, bütün yaşlı ve/veya emekli göçmenlerin kendi değer sistemlerini, normlarını ve tüketim tercihlerini de beraberinde getirdiklerini belirtmektedir. “Ev”in bu gruplar için ne ifade ettiğinin oldukça önemli bir konu olduğunu belirten Lewis, ev ile kimlik arasında yakın bir ilişki olduğunu belirtiyor. Bu noktada yaşlı göçmen grupların, daire yerine daha çok müstakil evlerde yaşamayı tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik göstergeleriyle, göçmenlerin kendi ülkelerinin para birimlerinin Türk Lirasına oranla daha değerli olmasıyla ve belirli bir yaştan sonraki yaşamlarını daha rahat ve konforlu geçirmeyi tercih etmeleriyle açıklanabilir.

Genel olarak araştırmadan çıkan sonuç, Marmaris'e yerleşen yabancı uyruklu yurttaşların, toplumsal entegrasyonu zayıflatan güvenli sitelerde yaşamadıklarını ve yaşamayı tercih etmediklerini göstermektedir. Araştırmaya katılanların önemli bir çoğunluğu, komşularının kendileri ile aynı din, aynı milliyet veya aynı yaşam

biçimine sahip olması konusundaki görüşe katılmamak yönünde eğilim göstermektedirler.

Tablo 39. Komşumun benimle aynı milliyetten/dinden olmasını tercih ederim.

	Milliyet		Din	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	62	37,1	65	38,9
Katılmıyorum	68	40,7	55	32,9
Kararsızım	34	20,4	45	26,9
Katılıyorum	2	1,2	1	0,6
Kesinlikle Katılıyorum	-	-	-	-
Toplam	166	99,4	166	99,4
Cevap Vermeyen	1	0,6	1	0,6
Toplam	167	100,0	167	100,0

Ortalama: 1,8554
Standart Sapma: 0,78056

Ortalama: 1,8916
Standart Sapma: 0,82406

Tablo 40. Komşumun benimle aynı milliyet/din/yaşam biçimine sahip olması önemli değildir.

	Milliyet		Din		Yaşam Biçimi	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,2	-	-	-	-
Katılmıyorum	1	0,6	1	0,6	10	6,0
Kararsızım	15	9,0	15	9,0	29	17,4
Katılıyorum	63	37,7	69	41,3	63	37,7
Kesinlikle Katılıyorum	84	50,3	81	48,5	64	38,3
Toplam	165	98,8	166	99,4	166	99,4
Cevap Vermeyen	2	1,2	1	0,6	1	0,6
Toplam	167	100,0	167	100,0	167	100,0

Ortalama: 4,3697
Standart Sapma: 0,77479

Ortalama: 4,3855
Standart Sapma: 0,67566

Ortalama: 4,0904
Standart Sapma: 0,89322

Yukarıdaki tablolardan da görüldüğü üzere, yabancılar büyük bir oranda, komşularının kendileriyle aynı milliyet, din, yaşam biçimi gibi temel belirleyici özellikleri barındırmasını beklememektedirler. Bu durum, yabancıların bölgeyle ve bölgede yaşayan yerli halkla temelde bir problemlerinin olmadığını ve farklılığın yabancılar için sorun teşkil etmediğini göstermektedir.

Tablo 39’da da görüldüğü gibi yabancıların komşularının aynı milliyetten ve/veya dinden olmasını tercih edip etmediklerine ilişkin soru, büyük bir çoğunlukla “Kesinlikle katılmıyorum” şeklinde cevaplanmıştır. Öyle ki tam tersi görüş bildiren “Kesinlikle katılıyorum” şıkkı işaretlenmemiştir. Buna rağmen % 20’lerde seyreden bir “karasızlar” grubu da bulunmaktadır. Milliyet ve din gibi kimliğin temel yapı taşları olan bu öğeler, bireyin yaşama mekân tercihleri için de oldukça önemli boyuttadır. Dolayısıyla bu önem yukarıdaki oranlara da aynı derecede yansımaktadır.

Tablo 40’da ise aynı sorular farklı bir şekilde sorulmak suretiyle, yabancıların tercihleri ölçülmeye çalışılmıştır. Burada dikkat çeken farklılık “yaşam biçimi”ne ilişkin soruda ortaya çıkmaktadır. % 6’lık bir oran komşusunun kendisiyle aynı yaşam biçimine sahip olmasını önemli görürken, % 17,4’lük bir oran da konuyla ilgili kararsız kalmaktadır. Dolayısıyla yaşam biçiminin, beraber yaşama konusunda milliyet ve dinden daha belirleyici bir önemde olduğu söylenebilir.

5.3. Türkiye’de Yaşamayı Tercih Etme Nedenleri

Türkiye’ye yerleşme amaçlı göç eden çoğu Batı Avrupa ülkelerinden gelen kitlenin, özel olarak niçin Türkiye’yi tercih ettikleri önemli bir konudur. Yunanistan, İspanya, vb. ülkelerin özellikle geçmiş yıllarda ve şu anda da devam eden bir süreç olarak yabancı emekli göçlerine ev sahipliği yapmış olması, Türkiye’nin bu süreçteki öneminin de tekrar sorgulanmasını gerektirmektedir.

Türkiye özellikle son on yılda, özellikle Güney Ege Bölgesi’ne yaşanan yabancı göçüyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu noktada yoğun olarak Britanya yurttaşlarının niçin bu bölgeyi tercih ettikleri önemli bir konu olarak karşımıza

çıkmaktadır. Bu noktada çevresel faktörler, bölgenin ekonomik olanakları, güçlü ve sosyal ilişkiler gibi konular yabancıların bölgeyi ve Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli faktörlerin başında gelmektedir. Din, yaşam biçimi, gelenek ve kültürel farklılıkların Türkiye'de yaşamayı tercih etmelerinde ne derece önemli birer faktör oldukları da sorularla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 41. Genel olarak Türkiye'de yaşamaktan memnunum.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,8
Kararsızım	5	3,0
Katılıyorum	64	38,3
Kesinlikle Katılıyorum	93	55,7
Toplam	165	98,8
Cevap Vermeyen	2	1,2
Toplam	167	100,0

Ortalama: 4,4788

Standart Sapma: 0,72908

Araştırmaya katılan yabancıların % 94'ü, genel olarak Türkiye'de yaşamaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu genel memnuniyet hali daha sonraki sorularda detaylandırılmaktadır.

Yabancıların neden Türkiye'de yaşamayı tercih ettiklerini ölçmek konu itibariyle oldukça önemlidir. Bölgesel olarak aynı özelliklerde olan, İtalya, Yunanistan, İspanya, vb. ülkeler yabancı yerleşik göçünü daha önce tecrübe etmiş olan bazı ülkelerdir. Bunların içinde Türkiye yabancılar için neden tercih nedeni olmaktadır? AB ülkelerinden Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç hareketinde etkili olan başlıca itici ve çekici faktörleri Kaiser (2007) şu kategorilendirmeyle belirlemektedir:

1. AB üyesi ülkelerde Türk nüfusunun artması,
2. AB'nin kimi bölgelerinde artan işsizlik ve artan yabancı düşmanlığı,
3. Türkiye'nin Akdeniz iklimi ve ülke insanının mentalitesi,
4. Türkiye'de geçim masraflarının daha düşük olması (Kaiser, 2007: 477).

AB ülkeleri hiç kuşkusuz yıllardır Türkiye'den yoğun bir şekilde göç almaktadır veya seyahat etmek suretiyle birer turist olarak ülkeyle etkileşime geçmektedirler. Bu durum, AB ülkesi yurttaşlarının Türkiye ve Türkiyeliler hakkında bir fikir edinmelerini sağlamış, bireyler karşılıklı olarak etkileşim (bu etkileşim turizm yoluyla da gerçekleşebilir) sayesinde birbirlerini tanımışlardır. Bu durum Türkiye'ye göç eden yabancıların hiç bilmedikleri bir ülkeye nazaran daha kolay hareket etmelerini sağlamaktadır.

Tablo 42. Güçlü sosyal ilişkiler Türkiye'de yaşamayı seçmemde önemlidir.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,8
Katılmıyorum	10	6,0
Kararsızım	40	24,0
Katılıyorum	82	49,1
Kesinlikle Katılıyorum	29	17,4
Toplam	164	98,2
Cevap Vermeyen	3	1,8
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,7561

Standart Sapma: 0,88006

Tablo 43. Çevresel faktörler Türkiye'de yaşamayı seçmemde önemlidir.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	2,4
Katılmıyorum	15	9,0
Kararsızım	41	24,6
Katılıyorum	62	37,1
Kesinlikle Katılıyorum	43	25,7
Toplam	165	98,8
Cevap vermeyen	2	1,2
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,7576

Standart Sapma: 1,01904

Güney Ege Bölgesi'nin ve özel olarak da Marmaris'in içinde bulunduğu coğrafi konum ve çevre yabancıların bu bölgeyi yaşamak için tercih etme

nedenlerinin başında gelmektedir. % 62,8'lik bir oranda yabancılar çevresel faktörlerin, Türkiye'de yaşamayı tercih etmelerinde önemli bir neden olarak belirtmektedirler.

Bölge ikliminin diğer Batı Avrupa ülkelerine nazaran daha sıcak olması, çevrenin yoğun bir orman bölgesi olması, deniz ve turizm faktörü, vb. nedenler yabancılar için bölgeyi daha cazip kılan nedenler arasındadır. Benzer nitelikte yapılan araştırmalar da (O'Reilly, 1995; Casado-Diaz, 1999; Walters, 1994), yabancıların genellikle Akdeniz ülkelerinin sıcak sahil kıyılarını yerleşmek için seçtiklerini, sıcak iklimsel özelliklerin bu bölgelere yerleşmek için birinci ve en önemli neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 44. Ekonomik göstergeler ve iş imkânları Türkiye'de yaşamayı seçmemde önemli faktörlerdir.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	5,4
Katılmıyorum	18	10,8
Kararsızım	44	26,3
Katılıyorum	68	40,7
Kesinlikle Katılıyorum	22	13,2
Toplam	161	96,4
Cevap Vermeyen	6	3,6
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,4720

Standart Sapma: 1,04320

Kaiser (2007)'in de belirttiği gibi Türkiye'deki ucuz yaşam koşulları ve geçim masraflarının diğer Batı Avrupa ülkelerine göre daha düşük düzeyde olması yabancıların Türkiye'yi seçmeleri için önemli nedenlerden biridir. Yabancıların % 53,9'u ekonomik elverişlilik ve iş imkânları yüzünden bölgeyi tercih etmektedirler. Marmaris'teki mevcut turizm sektörü, yabancılar için de ülkelerinden ayrı olarak ikinci bir iş olanağı sunmaktadır.

Tablo 45. Türk toplumunun geleneksel kültürü Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemli bir faktördür.

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,8
Katılmıyorum	18	10,8
Kararsızım	41	24,6
Katılıyorum	71	42,5
Kesinlikle Katılıyorum	33	19,8
Toplam	166	99,4
Cevap Vermeyen	1	0,6
Toplam	167	100,0

Ortalama: 3,6807

Standart Sapma: 0,97259

Tablo 46. Kendi kültürüm/dinim/milliyetim/yaşam biçimim ile Türkiye toplumunun kültürü/dini/milliyeti/yaşam biçimi arasındaki fark, Türkiye’de yaşamayı seçmemde önemli bir faktör değildir.

	Kültür		Din		Milliyet		Yaşam Biçimi	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	4,8	4	2,4	3	1,8	17	10,2
Katılmıyorum	30	18,0	9	5,4	14	8,4	29	17,4
Kararsızım	18	10,8	16	9,6	11	6,6	17	10,2
Katılıyorum	84	50,3	92	55,1	91	54,5	70	41,9
Kesinlikle Katılıyorum	25	15,0	43	25,7	46	27,5	28	16,8
Toplam	165	98,8	164	98,2	165	98,8	161	96,4
Cevap Vermeyen	2	1,2	3	1,8	2	1,2	6	3,6
Toplam	167	100,0	167	100,0	167	100,0	167	100,0

Ortalama: 3,5333

Ortalama: 3,9817

Ortalama: 3,9879

Ortalama: 3,3913

Standart Sapma: 1,10174

Standart Sapma: 0,89629

Standart Sapma: 0,92386

Standart Sapma: 1,26082

Tablo 39 ve 40’a paralel olarak yukarıdaki tablo, yabancıların din, milliyet, yaşam biçimi gibi konulara bakış açısını görmek anlamında önemlidir. Türkiye’ye ve özel olarak da Marmaris’e yerleşme tercihlerinde kültür, din, milliyet, yaşam biçimi farklılıklarının kendi ülkeleriyle kıyaslandığında ne derece farklılık gösterdiği yabancıların toplumsal uyumu konusunda önemli bilgiler vermektedir.

Yukarıda sıralanan kategoriler (kültür, din, milliyet, yaşam biçimi) temelde birey için özellikle de yaşama mekânları tercihi konusunda oldukça belirleyici önemdedir. Ancak yabancıların önemli bir çoğunluğu, bu kategorilerin Türkiye’de yaşamayı tercih etmelerinde önemli birer faktör olmadığını belirtmişlerdir. Buradaki çelişki, daha önce de kavramsal çerçevede bahsi geçen yabancıların, Türkiye konusundaki geçmiş dönemlerdeki tecrübelerine dayanmaktadır. Daha önce tecrübe edilen bir ülke olarak (turizm, seyahat ve çeşitli nedenlerle) Türkiye ile kendi ülkeleri arasındaki farklılıklar yabancılar için belirleyici olmamaktadır.

5.4. Göçmen Kimliğinin Tanımlanma Biçimleri

Anket tekniği uygulanan araştırmaya toplam 167 kişi katılmıştır. Bunlardan 96’sı, ankette yer alan “Kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?” (*How do you define your identity?*) sorusuna cevap vermişlerdir. 71 kişi ise soruya cevap vermemiştir. Göçmenlerin bu soruya yüksek bir oranda cevap vermemiş olması, çoğunlukla Batı Avrupa ülkelerinden göç eden bu grubun, kimliklerini tanımlama konusunda bir ikilemde olduklarının göstergesi olarak sayılabilir. Birey, köklerine bağlılıkla, yeni bir ülkenin standartlarında kimliğini yeniden oluşturma çabası içine girmiştir. Birey, kimliğini ancak başkalarının kendi tavır ve davranışlarına verdiği tepkiyi deneyimleyebildiğinde oluşturur. Bu nedenle, “öteki” ile diyaloga girmeden kimlik oluşturmak imkânsızdır (Kaya ve Kentel 2005: 34). Bu noktada yabancı göçmenlerin geldikleri ülkedeki yerel halkla ilişkide olmadıklarını söylemek güç olmakla beraber, göçmenlerin yeni bir ülkenin yaşam biçimine alışmak için geçirdikleri zaman, onların kimlik tanımlamalarını/kurgularını geciktirebilmektedir.

Bireyin kimliğini tanımlarken kullandığı belli başlı faktörler bulunmaktadır. Bunlar, milliyet, etnisite, din, toplumsal cinsiyet, siyasi duruş, vb. konular olarak sıralanabilir. Ankete katılanların, açık uçlu olan bu soruya (*How do you define your identity?*) verdikleri cevaplar da, dört ana başlık altında sınıflanmaktadır:

1. Milliyet temelli tanımlamalar (% 65,6)
2. Etnisite temelli tanımlamalar (% 6,3)
3. Din temelli tanımlamalar (% 8,3)
4. Diğer tanımlamalar (% 19,8)

Soruya cevap verenlerin % 65,6'sı milliyet, % 6,3'ü etnisite, % 8,3'ü din ve % 19,8'ü diğer tanımlama biçimlerini kullanarak kimliklerini tanımlamışlardır. Tablolardan ortaya çıkan sonuç, Türkiye'ye yerleşen yabancı uyruklu vatandaşların kendilerini sıklıkla milliyetleri üzerinden tanımlama eğilimi gösterdikleridir. Yabancılar için Türkiye'de yaşayan bir İngiliz ya da Büyük Britanya vatandaşı olmak önem teşkil etmektedir. Diğer tanımlamalar başlığı altında verilen tanımlamalar, niceliksel olarak ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada din temelli tanımlamalar, dördüncü sırada ise etnisite temelli tanımlamalar yer almaktadır.

Burada dikkat çeken bir konu, "diğer" tanımlamalar kategorisinde yer alan tanımlamalardır. Örneğin yabancıların kendilerini, 'küresel yurttaş', 'dünya yurttaş', 'Avrupa yurttaş' ya da 'çokkültürlü' olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Avrupa yurttaşlığı, Habermas'a atıfla, daha önce de belirtildiği üzere şu anda yürütülmekte olan bir projedir. Avrupa Birliği'ne mensup ülkeler kendi içlerinde bir Avrupa kimliğinin yaratılıp yaratılmayacağı problemini tartışmaktadırlar. Ancak yabancılar arasında kendini 'küresel yurttaş' ya da 'dünya yurttaş' olarak tanımlayanların durumu bundan daha farklı bir boyutta ele alınmaktadır. Bu tanımlama sınırların git gide ortadan kalktığı bir dünya düzeninin sonucunda ortaya çıkan bir kimlik tanımlama biçimidir. Bireyin çoklu bir anlayışla benimsediği bu kimlik, tek bir ulusa ait olmaktan öte, sınırsız bir dünyanın yurttaşlığını öngörmektedir.

Günümüzde de yabancı göçmenlerin yurttaş kimliğinin belirleyici öğelerinin milliyet, din, etnisite, vb. olduğu gözlenmektedir. Ancak, Marshall'ın İngiltere deneyimine atıfla belirlediği yurttaşlık bilincinden farklı olarak, günümüzde artık çokkültürlülüğün, küreselleşmenin ve sınırlar arası çizginin bulanıklaşması neticesinde farklı tanımlamalar da ortaya çıkmaktadır. Yurttaşlık bilinci ve göçmen

kimliği de, ulus-devletlerin geçirdiği dönüşüm ve uluslararası göçlerin kazanmış olduğu yeni biçim ölçüsünde değişim göstermektedir.

Tablo 47. Milliyet Temelli Tanımlamalar

Tanımlama Biçimi	Kişi Sayısı
Britanyalı	27
İskoçyalı	10
İngiliz	7
İrlandalı	3
Alman	3
Rus	3
Britanyalı/Türk	3
Amerikan	2
İngiliz/Türk	2
Güney Africalı	1
Fransız	1
Kiwi (Yeni Zelandalı)	1
TOPLAM	63

Tablo 48. Etnisite Temelli Tanımlamalar

Tanımlama Biçimi	Kişi Sayısı
Beyaz Britanyalı	2
Beyaz Amerikan	2
Beyaz Britanyalı Erkek	1
Beyaz Britanyalı Hristiyan	1
TOPLAM	6

Etnisite temelli tanımlamalarda, bireylerin kendilerini ‘white’ (beyaz) olmak üzerinden tanımlamaları, onları bu sınıflandırmaya tabi kılmaktadır. Ancak hiçbir birey bu soruya sadece beyaz olarak değil, diğer unsurlarla (milliyet ya da din) birleştirerek, ancak beyazlığı ilk sırada belirterek cevap vermişlerdir. Salt etnisite temelli tanımlama bireyler için yeterli gözükmemektedir.

Tablo 49. Din Temelli Tanımlamalar

Tanımlama Biçimi	Kişi Sayısı
Katolik	2
Hristiyan	1
İngiliz Katolik	1
Dini inancı olmayan Britanyalı	1
Dini inancı olmayan Britanyalı/Türk	1
Yeni Zelandalı, Hristiyan	1
Tamamen dindar olmayan, belli bir düzeyde Hristiyan ahlaki değerlerine sahip Batılı bir kadın ²⁸	1
TOPLAM	8

Tablo 50. Diğer Tanımlamalar

Tanımlama Biçimi	Kişi Sayısı
Küresel yurttaş	3
Türkiye’de yaşayan yabancı	2
İnsan	2
Çokkültürlü	2
Ben/kendim	2
Küresel yurttaş, beyaz	1
Tanımlanmamış	1
Kaygısız	1
Açık görüşlü insan	1
Özgür	1
Avrupa yurttaşı	1
Dünya yurttaşı, insan	1
Kadın	1
TOPLAM	19

Kaya ve Kentel ortak araştırmaları olan “Euro-Türkler” isimli çalışmalarında, Avrupalılığın, Almanlığın ve Fransızlığın yeniden tanımlanmasında katkıda bulunan *etkin* kimlikler geliştirdiklerini belirtmişlerdir (Kaya ve Kentel, 2005: 155).

²⁸ Kişi özgün kimlik tanımlamasını kendi dilinde şu şekilde ifade etmiştir: “*Western woman to a certain degree with Christian moral values but not particularly religious*”.

Uluslararası göç neticesinde göç eden birey, yerleştiği ülkede farklı bir kimlik oluşturma sürecine girmektedir. Dolayısıyla Marmaris'e yerleşen yabancıların da, benzer özelliklerde Avrupa'da yaşayan yabancılar gibi bir kimlik oluşturma sürecine girdiğini belirtebiliriz. Yabancılar, kendi ülkelerinden farklı olarak milliyetleri üzerinden yaptıkları tanımlamaları yeniden oluşturmaktadırlar. İngiltere'de yaşayan bir Britanya yurttaşı için, "beyaz" olmak kendi ülkesinde çok önemli bir problem sayılmazken, Türkiye'de kimlik vurgusunu "beyaz" olmak üzerinden yapmak daha anlamlı sayılmaktadır. Dolayısıyla Avrupalı olmak, Britanya yurttaşı olmak, İngiltere kilisesine bağlı bir Hıristiyan olmak, Türkiye'de ve Britanya'da farklı anlamlar taşımaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl, özellikle diğer tanımlamalar tablosunda yer alan kategorilerin git gide daha da çeşitleneceğini haber vermektedir. Birey, özellikle göç sonrası yeni ülkesine adaptasyon sürecinde kimliğini yeniden kurgulama ihtiyacı hissetmektedir. Bu ihtiyaç da modernizmin tekil ve karşılaştırma esasına dayanan kimliklerinin yerine, daha çoğulcu, daha küresel ve çokkültürlülüğü temel alan kimlik biçimleri ortaya çıkarmaktadır.

5.5. Derinlemesine Mülakat (Görüşme) Sonuçları

Çalışmada iki farklı veri toplama tekniği kullanılmıştır. Bunlardan ikincisi derinlemesine görüşme yoluyla Marmaris'e yerleşen yabancıların, kimlik tanımlamalarını, aidiyet biçimlerini, yaşadıkları bölgede temel olarak belirledikleri sorunlu alanları ölçmeye yöneliktir. Araştırmanın niceliksel kısmına ilişkin veriler daha önce sunulmuş ve tartışılmıştır. Çalışmada kullanılan ikinci araştırma tekniği ise açık uçlu sorulardan oluşan araştırma soru formu ile yapılan derinlemesine görüşme tekniğidir.

Derinlemesine görüşme formu²⁹ toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Mülakata katılan göçmenlerle yüz yüze görüşülmüş ve kendilerine yöneltilen soruları detaylandırarak cevaplandırmaları istenmiştir. Mülakatlar toplam 12 kişiyle

²⁹ Çalışmada kullanılan derinlemesine görüşme soru formu "ekler" kısmında verilmiştir.

gerçekleştirilmiştir. Mülakata katılanların tamamı Marmaris'te mülk sahibi olmak suretiyle, bu bölgede yaşamayı tercih etmiş kişilerden oluşmaktadır. Katılımcılar arasında cinsiyet anlamında anlamlı bir oran kurgulanmamakla beraber, 8 kadın ve 4 erkekle mülakat yapılmıştır.

Derinlemesine görüşme yapılan kişilerde aranılan en temel özellik Türkiye'de mülk sahibi olmalarıdır. Kartopu örnekleminin bu araştırma için belki de en faydalı yanı, görüşme için ayarlanan herhangi bir yabancı uyruklu vatandaşın daha sonra kendi arkadaşlarına bu araştırmadan bahsetmek koşuluyla diğer kişilere ulaşılmasını sağlamasıydı. Görüşmelerde genel anlamda herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Sorulara gayet açık ve net cevaplar verilmiş, görüşmelerden her biri, aile içinden sadece bir kişiye uygulanmıştır.

Görüşmelere 8 kadın ve 4 erkek katılmıştır. Yaş ortalaması 50–55 arası olan grubun eğitim seviyesi üniversite düzeyindedir. Tamamı yüksek okul ve üniversite mezunu olan grubun eğitim seviyeleri, daha önce de bahsettiğimiz bölgeye yerleşirkenki bilinçlilik düzeylerini saptama ve bölgeye olan entegrasyonu tespit etmek açısından önemlidir. Görüşme yapılan toplam 12 kişiden 1 tanesi Alman, 1 tanesi Finlandiyalı, 2 tanesi çifte vatandaşlık (İngiliz-Türk), diğerleri ise Britanya Vatandaşlığında bulunmaktadır. Bu durum bölgeye olan Britanya vatandaşlarının yoğun ilgisini bir kez daha kanıtlamaktadır. 9 evli çiftten 4'ünün eşleri Türk vatandaşı olup, diğerleri İngiliz vatandaşlarıyla evlidirler. Görüşmeye katılanlardan 3'ü aktif olarak Marmaris'te çalışırken diğerleri çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan ve Türk vatandaşlarıyla evli olan grup, evlilik neticesinde Türkiye'ye yerleşmeye karar vermişlerdir. Türk vatandaşlarıyla evli olanların dışında kalanlar ise ilk kez tatil amaçlı Türkiye'ye gelmişler ve daha sonra yaşamlarını burada geçirme kararı almışlar. Marmaris'e yaşanan yabancı göçünün en önemli özelliklerinden bir tanesi de bölgeye daha önceden tatil amaçlı gelen turistlerin daha sonra kendi ülkelerindeki tanıdıklarına, akraba ya da arkadaşlarına bölgeyi tavsiye etmeleridir. Bu tavsiyeler ve önermeler sonucu, birey hiç tanımadığı bir ülkeye yerleşmenin sıkıntı ve tedirginliğini en az düzeyde yaşamaktadır.

1990'lar Avrupası'nda hareketlilik örüntülerindeki temel gelişimler neticesinde turizm tiplerinde de bazı değişimler yaşanmıştır. Urry bu değişimleri; "Küresel açıdan güvenilir turizm" in yükselişi; *denizaşırı ülkelerde ikinci ev/devre mülk*; özellikle bir "bölgeler Avrupası" sayesinde çevre bölgelere daha fazla Avrupa Topluluğu desteği; tarımdan uzaklaşıp turizme yönelen kırsal alanların çeşitlenmesi; uluslararası turistlerin iç bölgelerde kalma eğilimleriyle birlikte kent merkezi turizminin yükselişi; tarihsel/kültürel turizmin daha da büyümesi; genç ve yaşlılar arasında turizmde büyük artışlar" (Urry, 1999: 230–31) olarak belirlemektedir. Özellikle Britanya yurttaşlarının seyahat etme ve kendi ülkeleri dışındaki başka ülkelere yerleşme geçmişleri ve tecrübeleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ve Marmaris de son yıllarda popüler bölgelerden biri haline gelmiştir.

Araştırmaya katılanların tamamının Türkiye'de gayrimenkulü bulunmaktadır. Türk vatandaşlarıyla yapılan evlilikler de dâhil olmak üzere, bölgeye yerleşen yabancılar Marmaris ve çevresinde en azından kendilerine ait bir eve sahiptir. Bu da bölgeye yerleşme eğiliminin ve geleceklerini Türkiye'de geçirme isteklerinin yoğun olduğunu göstermektedir.

Dil pratikleri açısından bölgede yaşayan yabancı uyruklu vatandaşları kendi dilleri dışında birkaç dil daha bilmektedirler. Bu diller Almanca, Fransızca, Fince gibi farklı dillerde çeşitlilik göstermektedir. Araştırmaya katılanların neredeyse tamamına yakını Türkçe bilmekte veya en azından günlük hayatını idame ettirebilecek kadar Türkçe bilgisine sahiptir. Ev içinde İngilizce konuşan kişiler, dışarıda (alışveriş yaparken, toplu taşıma araçlarında, Türk komşularıyla, vb.) Türkçe konuşmayı tercih etmektedirler. Bunun bir zorunluluk olmadığı konusunda birleşen göçmenler, kendi istekleri doğrultusunda Türkçe ile ve dolayısıyla Türklerle ilişki kurmaktadırlar.

Dil konusunun özellikle, toplumsal uyumu sağlamada başat bir değerde olduğu düşünülürse, bölgeye yerleşen yabancı profiline toplumsal uyuma önem verdiğini görmekteyiz.

Görüşmelerde bir sorun alanı olarak öne çıkan en önemli konu, “Bulduğunuz ülkede ve yörede bir ‘yabancı’ olmanızdan dolayı en çok karşı karşıya kaldığınız sorun/sorunlar nedir?” (*What is the most common problem you experienced as a foreigner?*) sorusuna verilen cevaplar etrafında toplanmaktadır. Bu soruya verilen cevapların oldukça önemli bir oranı, göçmenlerin bölgede alışveriş esnasında ‘yabancı’ olduklarının anlaşılması üzerine yerli esnafın farklı fiyat politikaları uyguladıkları yönündedir. Farklı fiyat uygulamaları bölgede yaşayan yabancı uyruklu yurttaşlar için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bölgeye yerleşmiş, ev sahibi olmuş, dostluklar kurmuş bu kitle için, yabancı ve yerli arasında uygulanan fiyat politikaları bölgeye olan aidiyeti tehlike altına sokmaktadır.

“... Yabancı olduğumu anladıkları anda farklı davranıyorlar. Türkçeyi iyi bilseydim belki daha farklı olurdu. O yüzden öğrenmeye çalışıyorum.”

“Alışveriş. Hala turist gibi alışveriş yapmamı istiyorlar. Ama ben burada yaşıyorum. Turistlere de fazla fiyat söylenmesin tabi, onlar da şikâyetçilerdir. Ama bana da yapılmasın.”

Yabancı uyruklu yurttaşların Türkiye’ye olan aidiyetlerini ölçmek açısından önemli bir soru olan “Mezarınızın Türkiye’de olmasını ister misiniz?” (*Do you want your grave to be in Turkey?*) sorusu genel anlamda oldukça düşündürücüydü. Birçok kişi bu soru sorulduktan sonra kısa sayılmayacak bir zaman diliminde düşünme payı istedi. Herhangi bir bireyin ölümle ilgili hazırlıksız olduğu bu tarz bir sorunun cevaplarının kişisel bir tercihten daha çok kolektif bir karar olduğu ortaya çıkmaktadır. Sahip oldukları aileden bağımsız olarak yanıt vermenin oldukça güç olduğu soruya verilen cevaplar, genel olarak mezarının Türkiye’de olabileceği yönündedir. Farklı inanç biçimleri de devreye girince soruya verilen cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, araştırmaya katılan iki kişi öldükten sonra yakılmak istediklerini belirtmişlerdir. Dinden, inançtan, aileden, vb. öğelerden bağımsız düşünülemez bu soru, bireylerin aidiyetlerinin Türkiye üzerinde oldukça yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

“Türkiye’nin ve özel olarak da Marmaris’in en önemli problemi sizce nedir?” (*According to you what is the most important problem of Turkey especially of Marmaris?*) sorusuna verilen cevaplar da araştırma açısından oldukça önemli bilgiler içermektedir. Türkiye’nin problemlerini daha çok siyasi ekseninde değerlendiren göçmenler, Marmaris’in problemlerinin ise daha çok çevresel, ekonomik ve yerli halkın zihniyeti olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

“Kirlilik, insanlar böyle bir doğayı tahrip ediyorlar, çok üzülüyorum. Her yere çöp atabiliyorlar, sigara izmaritleri, hâlbuki burası cennet gibi, (yerli halkın) kıymetini bildiklerini düşünmüyorum.”

“Türkiye’nin problemi çok ama Marmaris için... Galiba çok para kazanmak istiyor buradaki insanlar ve bize de hala turist gibi davranıyorlar. Türk arkadaşlarımla konuşuyorum. Onlar 5 liraya alıyorsa bana 8 lira diyorlar. Bu beni sinirlendiriyor. Çünkü bende burada yaşıyorum. Neden Türkler gibi fiyat söylemiyorlar bilmiyorum. Çok kavga ettim bu yüzden. Ama hala çoğu yerde aynı. Ben de artık onlardan almıyorum. Bir de çok kalabalık artık. Her yere ev yapıyorlar. Marmaris’in güzelliği kötü oluyor. Belediyenin bunları düşünmesi lazım ve bize destek olması lazım.”

Yaşlı ve/veya emekli göçmenler, yerleştikleri ülkede kendi kültürlerini ve inançlarını yaşamaya devam etmektedirler. Ancak hiç kuşkusuz yerleşiklik düşüncesi dâhilinde, yerleştikleri ülkenin kültürüne de entegre olmakta, kimi zaman bütünleşmekte ve dönüştürmektedirler. Gustafson (2001)’un ulus-ötesi yaşam biçimleri (*transnational lifestyle*) olarak adlandırdığı bu süreç git gide tartışılır hale gelmektedir. Kültürel hareketliliği teşvik eden, uluslararası emekli ya da yaşlı göçleri, yeni ulus-ötesi yaşam biçimlerinin harekete geçtiğini göstermektedir. Bu da kültürün hareketliliği konusunda (yerli halk ve göç eden kitle açısından) önemli ipuçları vermektedir. Yapılan bazı çalışmalarda ise (özellikle Doğu ülkelerinden Batı ülkelerine göç eden) emekli ya da yaşlı göçmenlerin, yerleştikleri yeni ülkelerinde yabancılaşma yaşadıkları ve kültürel kimliklerini korumak adına kendi ülkeleriyle yakın ilişkilerini sürdürdükleri ortaya çıkmaktadır (Klinthall, 2006: 156).

Göçmenlerin aidiyetlerini korumak adına kendi doğdukları ülkeleriyle yakından ilişkide olmaları kaçınılmazdır. Ancak bu durum, göçmenlerin yerleştikleri yeni ülkeleriyle sorunlu bir ilişki kurdukları anlamına gelmemektedir.

Yukarıdaki tespitle bağlantılı olarak “Hangi durumlarda buradan taşınmayı düşünürsünüz?” sorusuna verilen cevaplar da çeşitlilik göstermektedir. Emekli ve/veya yaşlı göçmelerin kendi ülkelerine geri dönüşlerinde en önemli faktör, ailevi olarak belirlenmiştir. Kendi ülkelerinde geride bıraktıkları aile üyeleri, akrabaları, çocukları, vb. kişilerin kendilerine ihtiyaç duymaları halinde, ülkelerine geri dönebileceklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda, (evli olan çiftler için) eşlerden birinin ölümü durumunda da, geride kalan bireyler kendi ülkesine dönebileceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Çevrede yaşayan Türk komşu ya da arkadaşlarıyla ilişkiler, araştırmanın niceliksel kısmından elde edilen verilerle de uygunluk göstermektedir. Marmaris’te yaşayan yabancı göçmenlerin temelde Türk vatandaşlarıyla önemli bir sorunları olmadığı, sorun alanlarının daha çok bölgesel olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir. Marmaris ve çevresinde sıklıkla Britanya vatandaşlarının yaşıyor oluşu da bölgedeki yabancı göçmenler için bir avantaj oluşturmaktadır. Tam tespit edilememekle beraber, bölgede yaşayan yabancıların sayıca çokluğu, aidiyeti kurma anlamında destek verici niteliktedir.

Bu araştırmayı bir bütün olarak en çok açıklayan kavramlardan en önemlisi olan “kimlik” de çalışmanın niteliksel kısmının temelini oluşturmaktadır. Birey aidiyeti için, göçmenlerin toplumsal entegrasyonu için başat değerde olan kimliğin göçmen kitle tarafından nasıl algılandığı, kurgulandığı oldukça önemlidir. Dolayısıyla derinlemesine görüşme soru formunda yer alan son iki soruya verilen cevaplar, bölgeye yerleşen yabancıların aidiyetini ölçmek anlamında oldukça faydalı olmuştur. Bu sorular:

1. Kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz? (*How do you define your identity?*)
2. Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? (*Where do you think you belong to?*)

Araştırmanın niceliksel kısmından farklı olarak kimliklerini nasıl tanımladıklarına ilişkin soruya cevap vermek istemeyen çıkmamıştır. Araştırmaya katılan herkes bir tanımlama yapmış ve cevaplar daha çok “diğer tanımlamalar” başlığı altında toplanmıştır. Dünya vatandaşı, global yurttaş, Avrupa Birliği yurttaş, hümanist, kadın, Türkiye’de yaşayan yabancı (*foreigner living in Turkey*) gibi farklı tanımlamalar oldukça yüksek boyutlardadır. Bu tespit teorideki kategorilendirmelerin artık yeniden düşünülmesi gerçeğini göstermektedir. Bireylerin (göçmen olsun ya da olmasın) kimliklerini tanımlarken en çok başvurdukları olgular olan milliyet, etnik kimlik, toplumsal cinsiyet, dini inanç gibi faktörler mevcut ağırlığını korumakla beraber, artık farklı kategoriler de bu listeye eklenmektedir.

Küreselleşmenin tüm dünya üzerine etkisi, postmodern teorinin toplumsal pratikler anlamında daha görünür hale gelmesi gibi etkenler birey aidiyetini artık tek bir ulusal kimlik, dini veya siyasi duruş ya da toplumsal cinsiyet üzerinden değil, çoklu kimlikler üzerinden tanımlanmayı gerektirmektedir. Kimlik bu noktada çoklu bir hale gelmekte ve aidiyet artık tek bir yer ya da olgu üzerinden değil farklı tanımlamalar üzerinden çoğalmaktadır.

BÖLÜM 6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye'ye ve özel olarak Güney Ege Bölgesi'ne yerleşmek amacıyla göç eden göçmenler üzerinedir. Uluslararası göç kategorisi altında incelenebilecek bu konu, literatürde yer alan göç kategorileri arasında oldukça farklı bir noktada durmaktadır. 21. yüzyılın mevcut karakteristiği, birçok toplumsal kurumu, olguyu olduğu gibi, uluslararası göçlerin de yeni biçimlerini beraberinde getirmiştir.

Uluslararası göçlerin bu yeni biçimleri, literatürde emekli göçleri (*retirement migration*) ya da yaşlı göçleri (*elderly migration*) olarak adlandırılmaktadır. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin, emeklilik yaşamlarını geçirmek üzere tercih ettikleri ülkelerden biri de Türkiye'dir. Özellikle son 10 yılda yaşanan bu hızlı göç süreci, mevcut yasal düzenlemelerle beraber, yabancıların Türkiye'de mülk sahibi olmaları yoluyla bölgeye yerleşmelerini hızlandırmaktadır.

Uluslararası göçlerin bu yeni biçimiyle beraber, ulus-devlet, yurttaşlık kurumu ve göçmen kimliği de yeniden düşünölmek zorunda kalmıştır. Eskimiş ezberlerimiz artık, günümüz dünyasını ve toplumsal kurumlarını anlamak açısından yetersiz kalmaktadır.

Araştırma için Türkiye'nin Güney Ege Bölgesi'nin ilçeleriyle önemli turizm merkezlerinden biri olan Muğla ilinin Marmaris ilçesi seçilmiştir. Muğla ili, coğrafi konum itibarıyla, Bodrum, Fethiye, Marmaris, Dalyan, Gökova gibi Türkiye'nin önemli turizm merkezlerine sahip bir ildir. Bu ilçeler mevcut turizm potansiyellerinin yanında günümüzde bölgeye yaşanan yabancı göçüyle de dikkat çekmektedir. Marmaris ilçesi de bu noktada, araştırmanın örneklemini oluşturması açısından önemli bir bölgedir.

Bu bölgelerin iklim özellikleri, coğrafi konumu, ucuz yaşam koşulları, emlak fiyatlarının diğer Avrupa ülkelerine göre daha uygun olması, bölgeye yaşanan yabancı göçünün önemli etkenlerindedir.

Araştırmada iki farklı veri toplama tekniği kullanılması, konunun irdelenmesi anlamında oldukça faydalı olmuştur. Anket tekniğinde cevaplanması mümkün olmayan ya da derinlemesine irdelenemeyen sorular derinlemesine görüşme (mülakat) tekniği yoluyla göçmenlere yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde araştırma sorunsalını oluşturan hipotezler test edilmiştir.

Araştırmada uygulanan anket tekniğinde, katılımcıların demografik özelliklerini, toplumsal entegrasyon süreçlerini, Türkiye’de yaşamayı tercih etme nedenlerini ölçmeye yarayan sorular sorulmuştur. Genel anlamda Türkiye’ye ve özel olarak da Marmaris’e yerleşen yabancı uyruklu göçmenlerin, Türkiye’ye ile, Türkiye’de yaşayan insanlar ile ya da Türk kültürü, yaşam biçimi gibi günlük pratiklerini etkileyen kurum ve olgular ile temel bir problemleri bulunmamaktadır.

Yabancı uyruklu göçmenlerin tamamıyla kişisel ya da ailevi bir tercih neticesinde bölgeye yerleşmiş olmaları, göç bilinci için oldukça önemlidir. Dış göçün mağduriyet boyutu bu noktada ortadan kalkmaktadır. Marmaris’e yaşanan göç, belirli bir refah seviyesine sahip yabancı uyruklu göçmenlerin tamamıyla kişisel bir tercih neticesinde hayatlarının geri kalanını daha verimli geçirmek üzere gerçekleştirdikleri bir göç hareketidir.

Bu çalışma, göç olgusunun salt mağduriyet düzeyinde incelenemeyeceğini, hızlı toplumsal dönüşümlerle beraber göçün de farklı bir boyut kazandığını, bu süreçte ulus-devletin ve yurttaşlık kurumunun da dönüşüme uğradığını, göçmen kimliğinin farklı kategorilere bölündüğünü göstermesi anlamında önemlidir.

Uluslararası göç yoluyla, Türkiye’nin Güney Ege Bölgesi’ne yerleşen yabancı uyruklu göçmenler üzerine yapılan bu çalışma sonucunda ortaya çıkan veriler, uluslararası göç kategorilendirmesini yeniden düşünmemizi gerektirmektedir. Belirli

bir refah seviyesine sahip ve çoğunluğunu Britanya vatandaşlarının oluşturduğu bu göç dalgası, emekli göçleri (*retirement migration*) kavramını gündeme getirmektedir. Ancak Marmaris'te yapılan bu çalışma, yabancı uyruklu vatandaşların salt emekliye ayrılmış bir kitleden değil, farklı sebeplerle de bu bölgeye yerleşmiş ailelerden ve/veya bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Bu kitlenin bir kısmı halen aktif çalışma hayatlarına Marmaris'te devam etmektedirler.

Göç eden ve çoğunluğu Marmaris'te mülk sahibi olan göçmenler için farklı bir tanımlama gerekliliği, yabancı uyruklu vatandaşların artık “göçmen” ya da “yabancı” olarak adlandırılmayacağı üzerinde odaklanmaktadır. Heater'ın (2007) da değindiği gibi, yurttaşlık, modern ulus-devletteki milliyet ile eş anlamlı bir yasal statüdür, dolayısıyla genel anlamda bir ülkede yaşayanlar ya yurttaşlıklar ya da yabancı (Heater, 2007: 172). Mülk satın almak yoluyla, bölgeye yerleşen yabancı uyruklu vatandaşların artık farklı bir tanımlama içerisinde varolma zorunluluğu doğmaktadır.

Uluslararası göç neticesinde kendi ülkesinden farklı bir ülkeye göç eden herkesin “göçmen” olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın örneklemini oluşturan grup için de bu soru geçerlidir. Konuyla ilgili farklı yaklaşımlar bulunmakla beraber araştırmada kullanılan “Marmaris'e mülk satın alma yoluyla yerleşen yabancı uyruklu vatandaşlar”, “yabancı göçmenler”, gibi farklı tanımlamalar Türkiye literatürünün oldukça yeni olmasıyla ilişkilidir. Göçmen, yabancı, yurttaş, Türkiye'ye yerleşen yabancı uyruklu vatandaşlar, yerleşimciler (*settlers*) gibi farklı tanımlamaların sadece bir tanesi araştırma örneklemini için yeterli kalmamakta, bu tanımlamalardan birkaçı örneklemini oluşturan grubu tanımlamak için kullanılmıştır.

Farklı bir tanımlama içerisinde varolma zorunluluğu, birey kimliği için de oldukça önemlidir. Göç eden bireyin kendini nereye ait hissettiği, hangi durumlarda kendi ülkesine geri dönmek istediği, yaşadığı yeni ülke insanıyla ilişkiye girip girmeyeceği ve/veya ne ölçüde gireceği, vb. sorular birey kimliğinin yeniden kurgusu için oldukça önemlidir. Bu noktada çalışmanın ortaya çıkardığı bir başka

sonuç, kimliğin tekillikten çoğulluğa doğru hareketidir. Göç eden birey, 21. yüzyılın bütün dönüşüm süreçleriyle beraber kimliğini de bu dönüşüm sürecine dâhil etmektedir. Kimlik artık, modern dönemdekinin aksine çok katlı, çokkültürlü, ulus-aşırı ve evrensel bir hale bürünmektedir. Araştırmaya katılanların kendilerini tanımlama biçimleri (dünya yurttaşı, küresel yurttaş, çokkültürlü, Avrupa yurttaşı, vb.), günümüz kimlik tanımlamaları açısından oldukça dikkat çekicidir.

Yurttaşlık kurumu da, uluslararası göçlerle birlikte dönüşüme uğraya kurumlardan bir tanesidir. Yurttaşlık özellikle ulus-devletin günümüze yansımaları açısından değerlendirildiğinde önem kazanmaktadır. Uluslararası göçler, yurttaşlık kurumunu sınırların ortadan kalktığı varsayılan bir dünya tahayyülünde etkilemektedir. Günümüz dünyasında sınırların ortadan kalktığı, küreselleşme ile birlikte tüm sistemlerin geçişkenliğinin arttığı, ulusların tekil aidiyetlerinin zayıfladığı bir dünya hiç kuşkusuz yurttaşlık kurumunu ve onun gündelik olana dair pratiklerini de etkilemektedir. Özellikle bir proje olarak “Avrupa Birliği yurttaşlığı”, sınırlar arası hareketliliğin ve sınırlar arasındaki çizginin bulanıklaştığı bir dünya tasavvuru için oldukça önemlidir. Büyük bir çoğunluğu Avrupa Birliği ülkelerinden göç eden çalışmanın örneklem grubu ise, bu fikri destekler niteliktedir.

Araştırmanın “zaman sınırlı” olarak gerçekleştirilmesi konuyla ilgili birçok sorunun tespitinin gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Örneğin, çalıştığını belirten yabancıların Türkiye’de hangi işleri yaptığı, mesleklerini devam ettirip ettirmedikleri, çalıştıkları kuruluşlar, bu kuruluşların Türklere mi yoksa farklı milliyetten kişilere mi ait olduğu, mülklerini kaç yıl ellerinde bulundurma eğilimi gösterdikleri gibi sorular araştırmada sınırlı olarak değinilen konular olarak kalmaktadır. Araştırma konusunun Türkiye açısından “yeni” olması nedeniyle daha birçok konunun çalışmayla ilgili ortaya çıkma olasılığı bulunmaktadır. Çalışma, bundan sonraki araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından önemli niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Adepoju, A. (2006). “Placing International Migration In The Context Of The 3D’s: Demography, Development And Democracy”, *International Migration*, Vol. 44 (4): 3–13.
- Aybay, R. (2007). *Yabancılar Hukuku*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Aybay, R. (2006). *Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Balibar, E. (2000). “Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji”, *Irk, Ulus, Sınıf*, (Çev. Nazlı Ökten), (107–133) içinde, İstanbul: Metis.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*, (Çev. Yavuz Alogan), İstanbul: Ayrıntı.
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*, (Çev. Berna Akkıyal), İstanbul: İletişim.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (Çev. Burak Özyalçın), İstanbul: Ayrıntı.
- Bottomore, T. (2006). “Kırk Yıl Sonra Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar”, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* (57–94) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Brubaker, W. R. (1990). “Immigration, Citizenship and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis”, *International Sociology*, 5/4: 379–407.

- Brubaker, W. R. (2008). “Fransa ve Almanya’da Göç, Vatandaşlık ve Ulus-Devlet: Karşılaştırmalı Bir Tarihsel Çözümleme”, A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara* (55–91) içinde, İstanbul: Metis.
- Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik* (Çev. Bilgen Sütçüoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Casado-Diaz, M. A. (1999). “Socio-Demographic Impacts Of Residential Tourism: A Case Study Of Torre Vieja, Spain”, *International Journal Of Tourism Research*, 1999: 1: 223–237.
- Chambers, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çev. İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı.
- Çağaptay, S. (2007). “Türklüğe Geçiş: Modern Türkiye’de Göç ve Din”. *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus-Devletin Sorgulanması* (86–111) içinde, (Haz. Haldun Gülalp), İstanbul: Metis.
- Çelikel, A. ve Gelgel, G. (2007). *Yabancılar Hukuku*, İstanbul: Beta.
- De Wenden, C. W. (1998). “Ulus ve Yurttaşlık: Hem Rakip Hem Ortak”, *Uluslar ve Milliyetçilikler* (Çev. Siren İdemen), (Haz. Jean Leca), (39–48) içinde, İstanbul: Metis.
- Durakbaşa, A. (2006). “Dünden Yarına Yurttaşlık: Avrupa’nın Kıyısındakiler İçin Masallar ve Meseller”, *Dünden Yarına Yurttaşlık: 21. Yüzyılda Yurttaşlık, Ulusal Devlet ve Küreselleşme* (13–17) içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist Metodoloji*, Ankara: Erk.

- Faist, T. (2003a). “Avrupa Birliği İçinde Toplumsal Yurttaşlık: İ İçe Geçmiş Üyelik” A. Kaya, G.G. Özdoğan (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar* (191–218) içinde, İstanbul: Bağlam.
- Faist, T. (2003b). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (ev. Azat Zana Gündoğan, Can Nacar). İstanbul: Bağlam.
- Fox Keller, E. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler*, (ev. Ferit Burak Aydar), İstanbul: Metis.
- Göktürk, A. (2006a). “Yeni ‘Hemşehri Hukuku’ erevesinde, Bir Kere Daha ‘Yönetişim’”, *Almanak 2005 Analizleri* (279–292) içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Göktürk, A. (2006b). “AB ve Göç”, *Dünden Yarına Yurttaşlık: 21. Yüzyılda Yurttaşlık, Ulusal Devlet ve Küreselleşme* (210–221) içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Göle, N. (2002). *Melez Desenler*, İstanbul: Metis.
- Göztepe, E. (2004). “Yurttaşlığın Kamusal ve Ulusüstü Boyutu: Avrupa Yurttaşlığı ve ‘Göçmen Forumu’ Örnekleri”, *Kamusal Alan*, Meral Özbek (ed.) (321–340) içinde, İstanbul: Hil.
- Gustafson, P. (2001). “Retirement Migration And Transnational Lifestyles”, *Ageing And Society*, 2001: 21: 371–394. United Kingdom: Cambridge University Pres.
- Gülalp, H. (2007a). “Giriş: Milliyete Karşı Vatandaşlık”, *Vatandaşlık ve Etnik atışma: Ulus-Devletin Sorgulanması*, (Haz. Haldun Gülalp), (ev. Ebru Kılıç), (11–34) içinde, İstanbul: Metis.

- Gülalp, H. (2007b). “Sonuç: Ulus-Devlet Aşılıyor Mu?”, *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus-Devletin Sorgulanması*, (Haz. Haldun Gülalp), (Çev. Ebru Kılıç), (173–181) içinde, İstanbul: Metis.
- Habermas, J. (2007). *Bölünmüş Batı*, (Çev. Dilman Muradoğlu), İstanbul: Yapı Kredi.
- Habermas, J. (2005). “Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı”, *Çokkültürcülük-Tanınma Politikası*, (Haz. Amy Gutmann), İstanbul: Yapı Kredi.
- Habermas, J. (1996). “Citizenship And National Identity”, Bart van Steenberg (ed.), *The Condition Of Citizenship*, (20–36) içinde, London: Sage.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, (Çev. Meral Delikara Üst), Ankara: İmge Kitabevi.
- İçduygu, A. (2002). “Türkiye’de Vatandaşlık Tartışmalarının Arkaplanı”, *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, (Der. E. Fuat Keyman), (283–300) içinde, İstanbul: Everest.
- İçduygu, A., Y. Çolak ve N. Soyarık (1999). “What Is The Matter With Citizenship? A Turkish Debate”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 35: 4: 187-208).
- Jaffrelot, C. (1998). “Bazı Ulus Teorileri”, (Haz. Jean Leca), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, (Çev. Siren İdemen). (54–65) içinde, İstanbul: Metis.
- Kadioğlu, A. (2002). “Türkiye’de Vatandaşlık ve Bireyleşme: İradenin Akıl Karşısındaki Zaferi”, *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, (Der. E. Fuat Keyman), (258–282) içinde, İstanbul: Everest.

- Kadioğlu, A. (2006a). “Vatandaşa Nefes Alanı”, *Zaman Lekesi*, (49–52) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kadioğlu, A. (2006b). “Üniter Devlet, Vatandaşlık ve Demokratlık”, *Zaman Lekesi*, (59–66) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kadioğlu, A. (2008a). “Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları”, A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara*, (21–31) içinde, İstanbul: Metis.
- Kadioğlu, A. (2008b). “Vatandaşlığın Ulustan Arındırılması: Türkiye Örneği”, A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara*, (31–54) içinde, İstanbul: Metis.
- Kaiser, B. (2007). “Türkiye’deki Avrupa Birliği Yurttaşları: Siyasal ve Toplumsal Katılımın Önündeki Engeller”, *Kökler ve Yollar- Türkiye’de Göç Süreçleri*, (475–490) içinde, (Der. Ayhan Kaya, Bahar Şahin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kaiser, B., İçduygu, A. (2005). “Türkiye’deki Avrupa Birliği Yurttaşları”, *Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, (Der. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı), (171–182) içinde, İstanbul: TESEV.
- Kaya, A. (2005). “Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Birarada Yaşamının Siyaseti”, *Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, (Der. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı), (35–57) içinde, İstanbul: TESEV.
- Kaya, A. (2006). “Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çokkültürcülük”, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, (95–136) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Kaya, A. (2007). “Devletler, Azınlıklar ve Korkunun İktidarı: Euro Türkler ve Avrupa Birliği”, *Kökler ve Yollar- Türkiye’de Göç Süreçleri*, (221–244) içinde, (Der. Ayhan Kaya, Bahar Şahin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kaya, A., Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler, Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü, Engel Mi?*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Keyman, F. (2008). “Türkiye’de Çokkültürlü Anayasal Vatandaşlık”, A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara*, (218–245) içinde, İstanbul: Metis.
- King, R., Patterson, G. (1998). “Diverse Paths: The Elderly British In Tuscany”, *International Journal Of Population Geography*, 1998: 4: 157–182.
- Kirişçi, K. (2003). “Turkey: A Transformation From Emigration To Immigration”, <http://www.migrationinformation.org/Feature/print.cfm?ID=176>, Erişim Tarihi: 18.01.2008.
- Klinthall, M. (2006). “Retirement Return Migration From Sweeden”, *International Migration*, Vol. 44 (2): 153–180.
- Kümbetoğlu, B. (2003). “Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik”, A. Kaya, G.G. Özdoğan (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar* (271–298) içinde, İstanbul: Bağlam.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Clarendon Pres.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı.

- Kymlicka, W. (2003). "Immigration, Citizenship, Multiculturalism: Exploring The Links", *The Politics Of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*, (195–208) içinde, Sarah Spencer (ed.), United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Kymlicka, W., Norman, W. (2008). "Vatandaşın Dönüşü: Vatandaşlık Kuramındaki Yeni Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme", A. Kadioğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara*, (185–218) içinde, İstanbul: Metis.
- Lacomba, J.A., Lagos, F. (2007). "The Effect Of Immigration In The Retirement Age Reforms: Learning A Numerical Example", *International Journal Of Social Welfare*, 2007: 16.
- Leca, J. (1998). "Neden Söz Ediyoruz?", (Haz. Jean Leca), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, (Çev. Siren İdemen), (11–19) içinde, İstanbul: Metis.
- Lewin, F. A. (2001). "The Meaning Of Home Among Elderly Immigrants: Directions For Future Research And Theoretical Development", *Housing Studies*, 2001: 16: 353–370.
- Marshall, T.H. (2006a). "Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar", *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* (1–56) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Marshall, T.H. (2006b). "Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf", *Sosyal Politika Yazıları* (19–32) içinde. (Der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder), (Çev. Burcu Yakut-Çakar, Utku Barış Balaban), İstanbul: İletişim.
- Marshall, T.H., Bottomore, T. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, (Çev. Ayhan Kaya), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Miles, R., Satzewich, V. (2007). “Göç, Irkçılık ve Postmodern Kapitalizm”, *Fark/Kimlik, Sınıf* (301–335) içinde, (Der. Hayriye Erbaş), (Çev. Özge Yalçın, Deniz Yüzüak), Ankara: Eos.
- O’Reilly, K. (1995). “A New Trend in European Migration: Contemporary British Migration To Fuengirola, Costa Del Sol”, *Geographical Viewpoint*, 1995: 23: 25–36).
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması*, (Çev. Gül Evrin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sallan Gül, S. (2001–2002). “Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar”, *İnsan Hakları Yıllığı* (79–93) içinde, Cilt 23–24.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Verileri. www.tkgm.gov.tr, Bilgiler 27.07.2008 itibariyledir. Erişim Tarihi; 04.08.2008.
- Taylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller*, (Çev. Hamide Koyukan), İstanbul: Metis.
- Taylor, C. (2005). Çokkültürcülük-Tanınma Politikası, (Haz. Amy Gutmann), İstanbul: Yapı Kredi.
- Taylor, C. (2005). “Tanınma Politikası”, *Çokkültürcülük-Tanınma Politikası*, (Haz. Amy Gutmann), İstanbul: Yapı Kredi.
- Tekeli; İ. (2007). “Türkiye’nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler”, *Kökler ve Yollar-Türkiye’de Göç Süreçleri* (447–474) içinde, (Der. Ayhan Kaya, Bahar Şahin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Tekinalp, G. (2003). *Türk Yabancılar Hukuku*, İstanbul: Beta.

Tok, N. (2003). *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul: Ayrıntı.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Tol Göktürk, E. D. (2006). *Dünden Yarına Yurttaşlık, 21. Yüzyılda Yurttaşlık, Ulusal Devlet ve Küreselleşme*, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Tsimbos, C. (2006). “The Impact Of Migration On Growth And Ageing Of The Population In A New Receiving Country: The Case Of Greece”, *International Migration*, Vol. 44 (4): 231–254.

Turner, B. S. (2008). “Bir Vatandaşlık Kuramının Anahatları”, A. Kadıoğlu (ed.), *Vatandaşlığın Dönüşümü-Üyelikten Haklara* (107–139) içinde, İstanbul: Metis.

Turner, B. S. (1993). “Contemporary Problems In The Theory Of Citizenship”, Bryan S. Turner (ed.), *Citizenship And Social Theory* (1–18) içinde, London: Sage.

Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*, (Çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı.

Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Ankara: Dost.

Üstel, F. (2005). “Makbul Vatandaş”ın Peşinde-II. Meşrutiyet’ten Bugüne *Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul: İletişim.

Wallerstein, I. (2006). *Tarihsel Kapitalizm*, (Çev. Nemciye Alpay), İstanbul: Metis.

- Wallerstein, I. (2000). “Halkçılığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik, Etniklik”, *İrk, Ulus, Sınıf*, (Çev. Nazlı Ökten), (91–108) içinde, İstanbul: Metis.
- Walters, W. H. (1994). “Climate And U.S. Elderly Migration Rates”, *Papers In Regional Science*, Vol. 73 (3): 309–329.
- Wieviorka, M. (2003). “Çokkültürlülük: Bir Sorunun Çözümü mü Yoksa Dile Getirilmesi mi?”, (Çev. Hakan Yücel), *Toplumbilim Göç Sosyolojisi Özel Sayısı*, Sayı 17: 39–43.
- Williams, vd. (2000). “Tourism and International Retirement Migration: New Forms of an Old Relationship in Southern Europe”, *Tourism Geographies*, Vol. 2 (1): 28–49.

EKLER**Ek 1. Anket Soru Formu**

1. Age.....

2. Gender

(1) Male (0) Female

3. Your nationality .....

4. Your citizenship .....

5. Your religion .....

6. How do you define your identity (referring nationality, religiosity or any other factor).....

7. Education Level

(1) Primary School (2) High School (3) University (4) Master (5) Ph. D.

8. Occupation .....

9. Your current/last job

(1) Student (2) House wife (3) Retired no income (4) Retired in receipt of pension (5) In temporary employment (6) In salaried employment (7) Self-employed

10. Marital Status

(1) Single (2) Widowed (3) Divorced (4) Living with partner (5) Married

11. Your partner's nationality? .....

12. How long have you been married?

- (1) One year or less (2) 2-3 years (3) 4-5 years (4) 6-8 years (5) 9-10 years
(6) 11-15 years (7) 16-20 years

13. What is your husband/wife's occupation? .....**14. Do you have children?**

- (1) Yes (0) No

15. Do you have property in Turkey?

- (1) Yes (0) No

16. Which type of property do you have?

- (1) House (2) Office (3) Land (4) Other .....

17. How long have you been living here?

- (1) One year or less (2) 2-3 years (3) 4-5 years (4) 6-8 years (5) 9-10 years
(6) 11-15 years (7) 16-20 years

18. How many months of each year have you been here (approximately)?

- 1 month 2 months 3 months 4 months 5 months 6 months
7 months 8 months 9 months 10 months 11 months 12 months

19. What type of property do you live in?

- (1) Apartment/flat.
(2) Independent unit (house).

20. Monthly income of your household .....

(Please mark your most appropriate choice)

21. In general, you are happy living in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

22. You feel secure and comfortable in your neighbourhood with the local community in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

23. You support mixed marriages with local people.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

24. You want to learn local culture and traditions.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

25. You think there is any security problems daily life at home or on the street.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

26. You think that Turkish laws and regulations are fair when dealing with foreigners.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

27. You think that local public bureaucracy works fairly when dealing with foreigners.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

28. You participate in social activities organized for the foreign community in your neighbourhood in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

29. *You participate in social activities organized by the local community in your neighbourhood in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

30. *You think that the environmental protection agenda is important in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

31. *Environmental factors are an important issue in choosing to live in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

32. *Strong community ties and social relations are important factors in choosing to live in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

33. *Economic advantages and opportunities are important factors in choosing to live in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

34. *Local municipality services in Turkey are satisfactory.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

35. *Local offices of central government of Turkey are satisfactory in Turkey.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

36. *Turkey's health services are satisfactory.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

37. Law enforcement and security works effectively in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

38. The education system works effectively in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

39. The traditional culture of Turkish society is an important factor in choosing to live in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

40. The cultural difference between Turkish society and my culture is not an important factor in choosing to live in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

41. Religious differences between Turkish society and my religion are not important factors in choosing to live in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

42. Nationality differences between Turkish society and my own nationality are not important factors in choosing to live in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

43. Lifestyle differences between Turkish society and my own are not important factors in choosing to live in Turkey.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

44. I prefer my next door neighbour to be the same nationality as I am.

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

45. *I prefer my next door neighbour to be the same religion as I am.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

46. *It does not matter whether my next door neighbour is the same religion as I am.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

47. *It does not matter whether my next door neighbour is the same nationality as I am.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

48. *It does not matter whether my next door neighbour has the same lifestyle as I do.*

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neither agree nor disagree
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

49. Do you experience any problems with your Turkish friend/neighbours?

(1) Yes   (0) No

50. If your answer is yes, are these problems related to religious/nationality/lifestyle differences?

(1) Yes   (0) No

51. What is your legal status in Turkey?

- (1) Visitor
- (2) Temporary residency permit
- (3) Permanent residency permit
- (4) Dual citizenship
- (5) Turkish citizenship

52. Please use the space below to provide any additional comments

.....

Ek 2. Derinlemesine Görüşme (Mülakat) Soru Formu

1. Cinsiyet (**Gender**)
2. Yaş (**Age**)
3. Medeni Durum (**Marital Status**)
4. Meslek/Çalışma Durumu (**Occupation/What is your present job?**)
5. Eğitim Durumu (**Education Level**)
6. Milliyet (**Nationality**)
7. Eşinizin Milliyeti (**Your Partner's Nationality**)
-
8. Şu anda yaşadığınız yere ilk olarak ne zaman ve hangi amaçla geldiniz?
(**When did you first settle to the place where you've been living until now?
What was your reason of settling here?**)
9. Türkiye'de ya da ülkenizde herhangi bir gayrimenkulünüz var mı?
(**Do you own any property in Turkey or in your country?**)
10. Oturduğunuz ev kendinize mi ait yoksa kira mı?
(**Do you own the house you are currently living or do you rent it?**)
11. Kaç dil biliyorsunuz? Nelerdir? Ana diliniz nedir? Türkçe konuşma/anlama düzeyiniz?
(**How many languages can you speak? What are they? What is your mother tongue? What is your level of speaking and understanding Turkish?**)
12. Dini inançlarınızı Türkiye'de yaşayabildiğinize inanıyor musunuz?
(**Do you believe that you can perform your religious beliefs freely in Turkey?**)
13. İleriye yönelik (uzun vadede) planlarınızı Marmaris'te, Türkiye'de yaşama üzerine mi kuruyorsunuz? (**Do you make your future plans about living in Marmaris or Turkey?**)

14. Hangi durumlarda buradan taşınmayı (başka bir ülke, bölge, vb.) düşünürsünüz?

(Under what circumstances will you think of moving another country, city, etc?)

15. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

(What do you do in your leisure time?)

16. Türkiye'nin ve özel olarak da Marmaris'in en önemli problemi sizce nedir?

(According to you what is the most important problem of Turkey especially of Marmaris?)

17. Yaşadığınız bölgede öncelikli olarak değiştirmek istediğiniz şey nedir?

(What is the first thing you want to change in the place that you're living?)

18. Çevrenizde yaşayan Türk komşularınızla ya da arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl?

(How do you evaluate your relationships with your Turkish neighbours or friends?)

19. Türkiye'de (din, mezhep, ırk, giyim tarzı, yaşam biçimi, dil, cinsiyet, vb. nedeniyle) herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?

(Have you encountered any discrimination upon your religion, religious sect, dressing style, life style, language, sexuality or etc.in Turkey?)

20. Bulduğunuz ülkede ve yörede bir "yabancı" olmanızdan dolayı en çok karşı karşıya kaldığınız sorun/sorunlar nedir?

(What is the most common problem you experienced as a foreigner?)

21. Yabancıların Türkiye'ye sağladığı olumlu ya da olumsuz katkılar olduğunu düşünüyor musunuz?

(Do you think that foreigners have any positive or negative contributions to Turkey?)

22. Ülkenizdeki ve Türkiye'deki siyasetle ne ölçüde ilgileniyorsunuz? Yaşadığınız bölgenin yerel siyasetine katılma konusunda ne düşünüyorsunuz?

(How much are you interested in politics in your country or in Turkey? Are you interested in politics in your country or in Turkey? What do you think of participating in local politics in the region that you live in?)

23. Ülkenizde ya da Türkiye'de üyesi olduğunuz, faaliyetlerine katıldığınız herhangi bir örgüt, sivil toplum kuruluşu, dernek, vakıf, vb. var mıdır?

(Do you have any membership of an organization, non-governmental organization, association, foundation or etc. in your country or in Turkey?)

24. Avrupa Birliği sizin için ne ifade ediyor? Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyor musunuz?

(What does European Union mean to you? Do you support Turkey to be/take place in EU?)

25. Kendinizi özgürce ifade etme, tanımlama, rahat bir yaşam sürme açısından doğduğunuz ülke ile Türkiye'yi karşılaştırabilir misiniz?

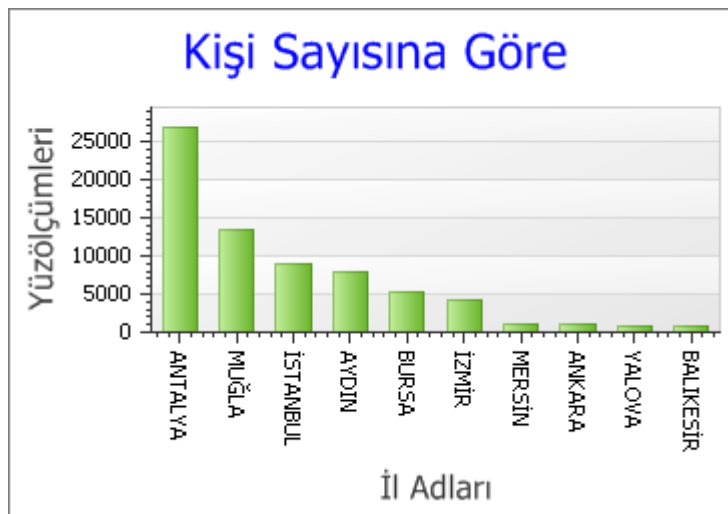
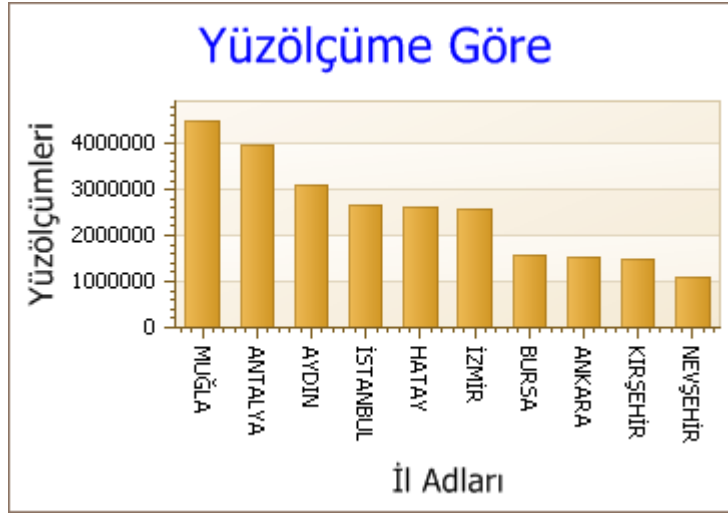
(Can you compare Turkey with your country in terms of expressing and identifying yourself freely and leading a free life?)

26. Mezarınızın Türkiye'de olmasını ister misiniz? **(Do you want your grave to be in Turkey?)**

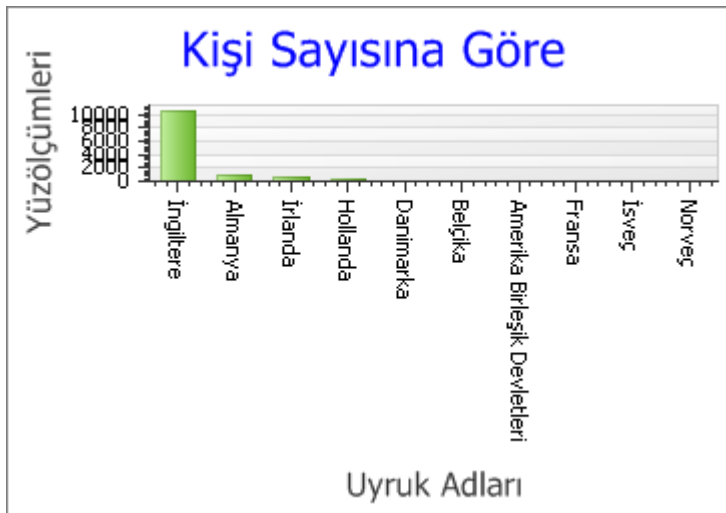
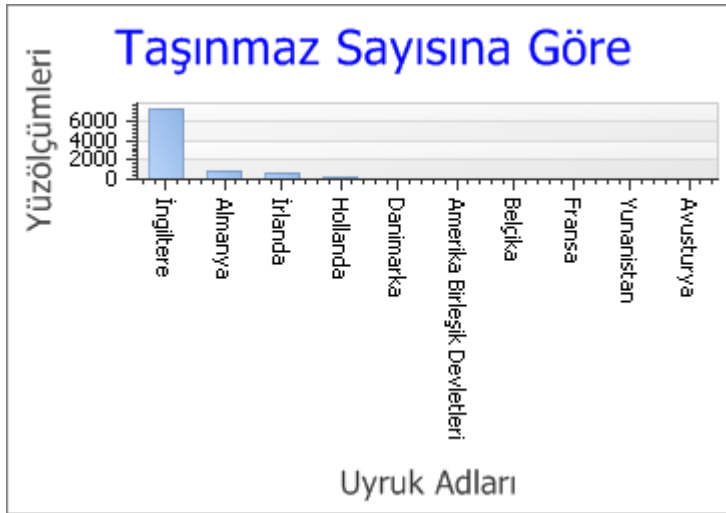
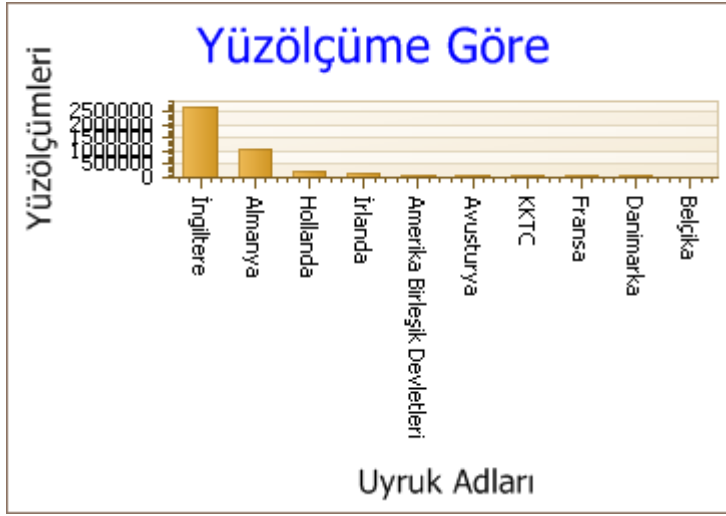
27. Kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz? **(How do you define your identity?)**

28. Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? **(Where do you think you belong to?)**

Ek 3. İller Bazında İlk 10 Grafikleri (TKGM verileri)

Ek 4. Muğla İli Bazında İlk 10 Grafikleri (TKGM verileri)

Ek. 5. İnternet-Gazete Haberleri 1

Yabancıların Türkiye'de mülk alımı

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Türkiye uluslararası emlak sektöründe en cazip yatırım bölgelerinden biri olarak artan ilgi görmektedir. Türkiye'nin dünya coğrafyasındaki özel konumu ve giderek daha yoğun şekilde farkedilen güzellikleri ve insani ve ekonomik anlamda cazibeleri, global ekonomi ile bütünleşmesi, yeni mevzuat ve düzenlemelerin getirdiği kolaylıklar, [Avrupa Birliği](#) ile ilişkilerin sıklaşması, bu ilginin nedenleri arasında başta yer almaktadır.

Uluslararası emlak piyasası uzman danışmanlık şirketi [Amberlamb](#) tarafından Türkiye'nin ekonomik ve siyasi göstergelerinin incelenmesiyle Kasım 2006 tarihinde yayınlanmış olan bir raporda Türk emlak piyasasının [sermaye kazancı](#) açısından 2007'de [Avrupa](#) piyasaları arasında ilk 5'e girme yolunda emin adımlarla ilerlediği belirtilmiştir.

Bu ilginin Türkiye ekonomisine getireceği katkının yanı sıra, uzman anlamda takip edilebilmesi, çıkabilecek sorunların doğmadan ortadan kaldırılabilmesi de, Türkiye, güzellikleri ve değerleri açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'nin dünya taşınmaz mülkiyet profilleri bakımından göze çarpan çok önemli bir özelliği de, [Hazine](#)'ye ait olan veya vakıf konumu veya paralel bir başka özel konumu bulunan arazilerin, özellikle kırsal kesimde kapladığı yüksek orandır.

Mevzuat altyapısı

Avrupa emlak piyasasının ilk 5'i

Yabancıların Türkiye'de mülk edinmesine ilişkin esaslar [22 Kasım 1934](#) tarih ve [2644 sayılı Tapu Kanunu](#)'nda ve özellikle de bu Kanun'un 35. maddesinde ele alınmıştır. Bu alandaki mevzuat Türkiye tarihinin tecrübeleri de dikkate alınarak tam bir karşılıklılık ve sıkı denetim esasına dayalıdır. Bu kanunun bazı maddelerinin değiştirilerek yabancıların [Türkiye](#)'de mülk edinmelerinin kolaylaştırılması için, [3 Temmuz 2003](#) tarih ve 4916 sayılı Çeşitli Kanunlarda ve [Maliye Bakanlığı](#)'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında [Kanun Hükmünde Kararname](#)'de Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe konulmuş, ancak [TBMM CHP](#) Grubunun başvurusu üzerine [Anayasa Mahkemesi](#)'nin [14 Mart 2005](#) tarihli 2003/70 esas ve 2005/14 karar sayılı kararı ile ilgili Kanun'un temel bazı fıkra ve cümleleri iptal edilmiştir. Ancak bu Kanun'un yürürlükte kaldığı iki yıllık süre, yabancıların Türkiye'de emlak alımı trendlerini gösterdiği için önemlidir.

Anayasa Mahkemesi'nin 14 Mart 2005 tarihinde Tapu Kanunu'nun yabancılara mülk satışının önündeki engelleri kaldıran hükmünü iptal etmesinin ardından hazırlanan yeni kanun taslağı [Bakanlar Kurulu](#)'nun ve Cumhurbaşkanı'nın onayından geçerek 29 Aralık 2005 tarihinde Tapu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 5444 sayılı Kanun şeklinde yasalaştı. Bu Kanun ile yabancılara mülk satışının sınırları Anayasa

Mahkemesi'nin iptal kararının gerekçeleri dikkate alınarak tekrar belirlendi. 22 Aralık 1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanununun Anayasa Mahkemesince iptal edilen 35'inci madde değişiklikleri yeniden düzenlendi. 5444 sayılı yeni kanun, önceki mevzuatın geçerliliğinin sona erdiği 26 Temmuz 2005 tarihinden itibaren geçerli sayılmaktadır.

Yabancıların Türkiye'de mülk alım trendleri

1934-2003 arası ve 3 Temmuz 2003 - 26 Temmuz 2005 arası (4916 sayılı Kanun) ve 26 Temmuz 2005'den günümüze kadarki (5444 sayılı Kanun) dönemlerde yabancıların Türkiye'de mülk alım trendleri farklı tablolar ortaya koymuştur.

Yabancıların mülk satışını kolaylaştıran yasa öncesindeki 69 yılda Türkiye'de 37 342 adet taşınmaz alan yabancılar, son yasanın ardından 2 yılda 15 842 adet mülke sahip olmuştur. Bu iki yılda 58 ayrı ülkeden 18 959 kişi Türkiye'de gayrimenkul aldı. Bu dönemde en fazla [İngilizler](#), onları takiben [Almanlar](#), [Hollandalılar](#), [Danimarkalılar](#), [Norveçliler](#) ve [Yunanlar emlak](#) sahibi oldu. Tapu Kadastro verilerine göre 2003-2005 döneminde 8 625 İngiliz ülkemizde 6 333 adet taşınmaz edinirken, İngilizleri 3 210 adetle Almanlar izledi.

[İrlanda](#), [Danimarka](#), [Norveç](#), [İsveç](#), [Hollanda](#) ve [Belçika](#)'dan da hatırı sayılır sayıda alıcı güney sahillerinde mülk edindi. En çok tercih edilen ilçelerin [Alanya](#), [Fethiye](#), [Didim](#), [Bodrum](#), [Kuşadası](#) ve [Ürgüp](#) olduğu görülmüştür. Almanlar ve [İskandinav](#) ülkeleri vatandaşları ağırlıklı olarak [Alanya](#)'da yaşıyor. Fethiye ve Didim ise artık 'Küçük [İngiltere](#)' olarak anılıyor. Diğer ülke vatandaşları ise bu altı bölgeye dağılmış durumda.

2007 Ocak itibariyle, Antalya, İzmir ve Muğla'da bugüne kadar 41 bin 362 yabancı, 32 bin 635 adet mülk satın aldı. Yabancılar en fazla mülk satışı Antalya, Aydın, İzmir ve Muğla'da gerçekleştirdi, yabancılar kapladığı yer bakımından en fazla Muğla'dan yer edindi. Adet olarak yabancılar en fazla mülk satışı 14 bin 124 ile Antalya'da olurken, bu ili 8 bin 218 ile Muğla, 5 bin 744 ile Aydın, 4 bin 549 ile de İzmir illeri izledi.

Kapladığı alan bakımından yabancılar en fazla Muğla'da yer edindi. Muğla'da yabancılar satılan gayrimenkullerin toplam büyüklüğü 4 milyon 742,4 bin metre kareye ulaştı. Yabancılar, Antalya da, 3 milyon 760,7 bin metre kare, İzmir'de 2 milyon 181,5 bin metre kare, Aydın'da 1 milyon 558,2 bin metre kare yer aldı.

Turistik yörelere yatırımda İngilizler başı çekerken, 16 bin 436 İngiliz'in 4 ilde edindikleri taşınmaz sayısı 11 bin 807'yi buluyor. Almanlar, 9 bin 989 kişi ve 8 bin 414 taşınmaz ile ikinci sırada yer alıyor.

Bu arada gayrimenkule yatırımda İngilizler Muğla'yı, Almanlar, Hollandalılar, İrlandalılar ve Norveçliler Antalya'yı, Yunanlılar ise İzmir'i tercih ediyor.

Bu arada [Hatay](#) ili açısından, [Fransız](#) mandası döneminden kalma [Suriyeli](#) mülk sahiplerinin özel durumlarının söz konusu olduğu belirtilmelidir. Kamuoyunda

yerleşik olduğu görülen bir başka kaygı da, son dönemde verime kavuşturulmuş GAP bölgesi topraklarının yabancı ülkelerin stratejik projeleri doğrultusunda satın alma yoluyla kontrol altına alınmasıdır.

29 Aralık 2005 tarih ve 5444 sayılı kanun ile çizilen yeni yasal çerçeve

Madde 35 — Yabancı uyruklu gerçek kişiler, karşılıklı olmak ve kanunî sınırlamalara uyulmak kaydıyla, Türkiye'de işyeri veya mesken olarak kullanmak üzere, uygulama imar planı veya mevzii imar planı içinde bu amaçlarla ayrılıp tescil edilen taşınmazları edinebilirler. Sınırlı ayni hak tesis edilmesinde de aynı koşullar aranır. Yabancı uyruklu bir gerçek kişinin ülke genelinde edinebileceği taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikte sınırlı ayni hakların toplam yüzölçümü 2.5 hektarı geçemez. Bu fıkrada belirtilen koşullarla, yüzölçümü miktarını 30 hektara kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri, ancak özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz mülkiyeti ve taşınmazlar üzerinde sınırlı ayni hak edinebilirler.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri lehine Türkiye'de taşınmaz rehni tesisinde birinci ve ikinci fıkralarda yer alan kayıt ve sınırlamalar aranmaz.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri dışındakiler Türkiye'de taşınmaz edinemez ve lehlerine sınırlı ayni hak tesis edilemez. (*başka bir deyişle, sadece yabancı özel kişiler ve ticari şirketler Türkiye'de mülk alabilmekte, vakıf, dernek, kooperatif, cemiyet, topluluk ve cemaatler alamamaktadır.*)

Türkiye Cumhuriyeti ile arasında karşılıklılık olan devlet vatandaşlarının kanuni miras yoluyla intikal eden taşınmazları için birinci fıkrada belirtilen kayıt ve sınırlamalar uygulanmaz. Ölüme bağlı tasarruflarda yukarıdaki fıkralarda belirtilen kayıt ve sınırlamalar uygulanır. Türkiye Cumhuriyeti ile arasında karşılıklılık olmayan devlet vatandaşlarının kanunî miras yoluyla edindikleri taşınmaz ve sınırlı aynî hakların intikal işlemleri yapılarak tasfiye edilir.

Karşılıklılığın tespitinde hukuki ve fiili durum esas alınır. Bu ilkenin kişilere toprak mülkiyeti hakkının tanınmadığı, ülke uyruklarına uygulanmasında, yabancı devletin taşınmaz ediniminde kendi vatandaşlarına tanıdığı hakların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da tanınması esastır.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin; sulama, enerji, tarım, maden, sit, inanç ve kültürel özellikleri nedeniyle korunması gereken alanlar, özel koruma alanları ile flora ve fauna özelliği nedeniyle korunması gereken hassas alanlarda ve stratejik yerlerde kamu yararı ve ülke güvenliği bakımından taşınmaz ve sınırlı aynî hak edinemeyecekleri alanları, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının tescile esas koordinatlı harita ve planları içeren teklifi üzerine belirlemeye ve yabancı uyruklu

gerçek kişilerin il bazında edinebilecekleri taşınmazların, illere ve il yüzölçümüne göre binde beşi geçmemek üzere oranını tespitte Bakanlar Kurulu yetkilidir. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakanlık bünyesinde ilgili idare temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından, bu madde uyarınca Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler dâhilinde çalışmalar yapılmak suretiyle kamu kurum ve kuruluşlarının bu kapsamdaki teklifleri incelenip değerlendirilerek Bakanlar Kuruluna sunulur.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra belirlenecek askerî yasak bölgeler, askerî ve özel güvenlik bölgeleri ile stratejik bölgelere ve değişiklik kararlarına ait harita ve koordinat değerleri Millî Savunma Bakanlığınca geciktirilmeksizin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakanlığa verilir.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen bölgeler içerisinde kalması nedeniyle kamulaştırılması gereken ya da tapu sicilinde şerh verilmesine gerek duyulan parsellere ilişkin bildirimler ilgili idarelerince tapu sicil müdürlüklerine yapılır.

Bu madde hükümlerine aykırı edinilen veya kanunî zorunluluk dışında edinim amacına aykırı kullanıldığı tespit edilen taşınmazlar ile sınırlı aynı haklar, Maliye Bakanlığınca verilecek süre içerisinde maliki tarafından tasfiye edilmediği takdirde tasfiye edilerek bedele çevrilir ve bedeli hak sahibine ödenir.

GEÇİCİ MADDE 2 — Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut olan askerî yasak bölgeler, askerî ve özel güvenlik bölgeleri ile stratejik bölgelere ilişkin kararlara ait harita ve koordinat değerlerinin tamamı, Millî Savunma Bakanlığı tarafından en geç üç ay içerisinde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakanlığa gönderilir.

Yukarıda belirtilen bölgelere ilişkin kararlara ait harita ve koordinat değerlerinin, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne gönderilmesi ve sayısal ortama aktarılarak taşra birimlerine intikal ettirilmesine kadar geçecek sürede yetkili askerî makamlardan sorulmak suretiyle, belirtilen işlemler tamamlandıktan sonra gönderilen belge ve bilgilere göre tapu işlemleri yürütülür.

Görüldüğü gibi, yeni düzenleme, sadece yabancı özel kişilerin ve ticari şirketlerin Türkiye'de mülk edinebilmesini, alıcı bazında 2.5 hektarın (Bakanlar Kurulu izniyle 30 hektar) aşılmasını, çeşitli nedenlerle (sulama, enerji, tarım, maden, sit, inanç ve kültürel özellikler, özel koruma alanları, flora ve fauna özelliği, stratejik ve askeri alanlar) mülk edinilemeyecek alanları belirlenmesinde il yüzölçümünün binde beşini geçmemek kaydıyla Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınması esaslarını getirmektedir. Mevzuat böylece daha derli toplu hale gelmiştir.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yabanc%C4%B1lar%C4%B1n_T%C3%BCrkiye'de_m%C3%BClk_al%C4%B1m%C4%B1, Erişim Tarihi: 05.08.2008.

Ek. 6. İnternet-Gazete Haberleri 2

Yabancılara mülk satışı yeni haliyle onaylandı

3 Temmuz 2008

Yabancılara mülk satışı konusunda, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı dikkate alınarak hazırlanan yasa tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

Yeni düzenlemeye göre yabancı kişi ve kuruluşlar imar planları içerisinde kalan alanların yüzde 10'una kadar mülk edinebilecek.

Bakanlar Kurulu, merkez ilçe ve ilçelerin altyapı, ekonomi, enerji, çevre, kültür, tarım ve güvenlik açısından önemlerini dikkate alarak, bu orandan fazla olmamak kaydıyla farklı oran belirlemeye yetkili olacak.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu bakanlık bünyesinde, ilgili idare temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından, kamu kurum ve kuruluşlarının bu kapsamdaki teklifleri incelenip değerlendirilerek Bakanlar Kurulu'na sunulacak.

Valiliklerce, merkez ilçe ve ilçelerin uygulama imar planı ve mevzi imar plan sınırları içerisinde kalan toplam alanların yüzölçümünde meydana gelen değişiklikler, takip eden yılın Ocak ayı sonuna kadar komisyona bildirilecek.

Askeri yasak bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri ile stratejik bölgelere ve değişiklik kararlarına ait harita ve koordinat değerleri Milli Savunma Bakanlığı'nca, özel güvenlik bölgeleri ve değişiklik kararlarına ait harita ve koordinat değerleri ise İçişleri Bakanlığı'nca geciktirilmeksizin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlığa verilecek.

Askeri bölgelerde mülk edinimi

Yabancı yatırımcıların Türkiye'de kurdukları veya katıldıkları tüzel kişiliğe sahip şirketler, ana sözleşmelerinde belirtilen faaliyet konularını yürütmek üzere, taşınmaz mülkiyeti veya sınırlı aynı hak edinebilecek ve kullanabilecek.

Bu şekilde edinilecek taşınmazların, Türkiye'de kurulu bulunan bir başka yabancı sermayeli şirkete devrinde ve taşınmaz maliki yerli sermayeli bir şirketin hisse devri yoluyla yabancı sermayeli hale gelmesi durumunda da aynı esas geçerli olacak.

Türkiye'de kurulu yabancı şirketlerin tasfiyesi halinde şirketin sahip olduğu taşınmazın, şirket ortağı yabancı gerçek kişiler veya yurtdışında kurulan yabancı tüzel kişilikler tarafından elde edilmek istenmesi halinde, yasanın 35. madde hükümleri uygulanacak.

Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla yabancı şirketlerin, askeri yasak bölgeler, güvenlik bölgeleri ve stratejik bölgelerdeki taşınmaz edinimleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın ya da yetkilendireceği

komutanlıkların iznine tabi olacak.

Özel güvenlik bölgelerindeki taşınmaz edinimleri ise taşınmazın bulunduğu yerdeki valiliğin iznine tabi tutulacak. Valilik iznine tabi konular, ilgili idare temsilcilerinin katılımıyla oluşacak komisyonda, edinimin faaliyet konusuna uygunluğu değerlendirilerek karara bağlanacak.

Kanunun hükümlerine aykırı edinildiği veya kullanıldığı tespit edilen taşınmazlar ve sınırlı aynı haklar, Maliye Bakanlığı'nca verilecek süre içerisinde maliki tarafından tasfiye edilmediği takdirde, bunlar tasfiye edilerek bedele çevrilecek ve bedeli hak sahibine ödenecek.

Kanunun uygulanmasına ilişkin esas ve usuller, ilgili bakanlıkların görüşlerinin alınmasından sonra Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenecek.

http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&haberID=477058,
Erişim Tarihi: 05.08.2008.

Ek. 7. İnternet-Gazete Haberleri 3

Yabancıya mülk satışına yeni sınır

Yabancıya satılacak arazilerin toplamı, ilçelerde imarlı arazinin yüzde 10'unu geçemeyecek. Düzenlemeyle yabancıya satılacak arazinin alanı bazı ilçelerde üçte bir oranında azaltılmış oluyor

02/05/2008

RADİKAL - ANKARA- Yabancılar mülk satışına Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçesi çerçevesinde yeni sınırlama geliyor. Buna göre, satılacak arazinin ilçeler bazında imar planının yüzde 10'unu aşamayacak. TBMM Adalet Komisyonu'nda Tapu Kanununun yabancılar mülk satışını düzenleyen 35. maddesini değiştiren tasarı kabul edildi.

Görüşmelerde, CHP'nin eleştirdiği tasarıyla ilgili Tapu Kadastro Genel Müdürü Zeki Adlı, yabancılar satılacak arazilerin Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçesine göre üçte bir oranında düşürüldüğünü söyledi ve Antalya ile Muğla'dan örnekler verdi. Düzenlemeyle yabancı uyruklular ilçe ve merkez ilçe bazında ilçelerin imar planı ve mevzi imar plan sınırları içerisinde kalan toplam alanların yüzölçümünün yüzde 10'una kadar kısmında taşınmaz ile bağımsız ve sürekli nitelikte sınırlı aynı hak edinebilecek. Buna göre Antalya'da önceki düzenlemeye göre 10 bin 363 hektar alanın yabancılar satılması öngörülürken yeni düzenlemede bu alan 3 bin 607, Muğla'da ise 2 bin 22 hektara düştü.

MHP'li Osman Ertuğrul, yabancılar gayrimenkul satışının sakıncalarını Filistinlilerden toprak satın alarak kurulan İsrail devleti örneğiyle anlattı. Toplantıda CHP'li Halil Ünlütepe ile Bayındırlık Bakanı Faruk Özak, 2005'te Afyon'da aralarında geçen tartışmanın rövanşını yaptı. Ünlütepe'nin hükümet uygulamalarını eleştirirken kullandığı "sanki aymazlık içinde" sözüne itiraz eden Özak "Bunu hep yapıyorsun. 3 yıl önce Afyon'daki toplantıda da yapmıştın. Sözü sana iade ediyorum" dedi.

Ancak toplantı sonunda Özak ve Ünlütepe birbirlerine sarılarak barıştı. Bu arada Ünlütepe'nin, konuşması sırasında başkalarıyla konuşan CHP'li İsa Gök'ü sert dille uyarması üzerine yaşanan tartışma daha sonra grup toplantı salonunda da devam etti.

Tasarı neler getiriyor?

Adalet Komisyonu'nda kabul edilen tasarı şu hükümleri de içeriyor:

- ❖ Kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin; sulama, enerji, tarım, maden, sit, inanç ve kültürel özellikleri nedeniyle korunması gereken alanlar, özel koruma alanları, flora ve fauna özelliği nedeniyle korunması gereken hassas alanlarda ve stratejik yerlerde kamu yararı ve ülke güvenliği bakımından taşınmaz ve sınırlı aynı hak edinemeyecekleri alanları, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının tescile esas koordinatlı harita ve planlar içeren teklifleri üzerine belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınıyor.

- ❖ Bakanlar Kurulu, merkez ilçe ve ilçelerin altyapı, ekonomi, enerji, çevre, kültür, tarım ve güvenlik açısından önemlerini dikkate alarak, bu orandan fazla olmamak kaydıyla farklı oran belirlemeye yetkili olacak.
- ❖ Valilikler tarafından, merkez ilçe ve ilçelerin uygulama imar planı ve mevzi imar plan sınırları içerisinde kalan toplam alanların yüzölçümünde meydana gelen değişiklikler, takip eden yılın Ocak ayı sonuna kadar komisyona bildirilecek.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254627>, Erişim Tarihi: 05.08.2008.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Çağlar ÖZBEK

Doğum Yeri : Isparta

Doğum Yılı : 19.04.1983

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1994-2001 : Halıcı Ahmet Urkay Anadolu Lisesi-Marmaris

Lisans 2001-2005 : Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümü-Isparta

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

Kasım 2006- : Muğla Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi